

Эсэгэ орооо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ЧИДН

1921 оной декабрийн 21-иээ гарана

2010
оны
июлиин
1
Четверг
№ 25
(21771)
Зунаи дунда
хара морин
нарын
20
гарагай
5

Манай сонин Россиин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

Уласхоорондын харилсаан

АРХИВАЙ МЭРГЭЛТЭД ЗҮБЛЭБЭ

Росси болон Монгол гүрэнэй хоорондохи авхивуудай талаар харилсаанай комиссиин 18-дахи зүблөөн байгша оной июниийн 28-д Улаан-Үдэд үнгэрэгдэбэ.

Энээндээ урид Rossi гүрэнэй үргэн ехэ нютагуудаар үнгэрэгддэ. Улаан-Үдэд түрүүшнхисэ эмхидхэгдэж үнгэрэгдэбэ гээш. Хоёр гүрэнэй Правительствануудай хоорондо 1992 ондо нимэ комисси байгуулха тухай хэлсэнбаталгданаан байгаа. Тэрэ гэхээр жэл бури комиссиин зүблөөнүүд хоёр гүрэнэй хоорондо эзлжээ эзлжээгээр эмхидхэгдэж үнгэрэгдэдэг заншлтай юм. Хүрш гүрэнүүдэй архив худэлмэрилэгшэдэй хоорондо няяа харилсаа холбоо, ажал худэлмэрийн дүй дуршлэлээр хбаалдажа байха зохистой эрхэ байдал байгуулха шэглэлээр энэ комиссии гэшүүд ехэ ажал ябуулна.

Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо энэ зүблөөндэ сугларагшадые амаршалжа, угэхээз. Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицынай зүгнээ энэ зүблөөндэ зорижо өрөгшдэлэ баяр баясхалан хүргэе. Бүхы дэлхэйн монголнуудай ехэ хуралдаанай урда тээхэн баан шухала асуудалай зүвшэн хэлсэгдэхээ байнаа баяртайбди гэжэ Б.Г. Бальжиров мэдүүлбэ. Rossi, Монгол гүрэнэй хүгжэж байнаа

холбоо харилсаануудта энэхэмжээ ябуулга өөрийгөө хубита оруулха удух шанарынши тон ехэ гээ.

Энэ зүблөөндэ Монгол оронай талааа гүрэнэй гол архив захиргаанай дарга Улзийбаатар түрүүтэй долоон хүн хабаадаа. Rossi Федеральна архивийн агентствын хүтэлбэрилэгшын орлогшо Владимир Тарасов энэ зүблөөн хүтэлжэ үнгэрэг.

Удааны Улзийбаатарыгэабажа, бултанд ашагтайгаар худэлхыен, алишье гүрэнэй албанда туяатай шинхэбэри абаахын хүсөөд, манай гүрэнэй түлөө-

лэгшэдэ монгол айл бүхэндэ хадагалагдажа байдаг морин хууртай ханын зурагуудые бэлэг болгон барюулба. Манай үндэхэтэнэй архивтатээр Богдо Хаанай 1912 ондо Этигэлэй хамбые алмаз орденоор шагнаан тухай зарлигай хуушан монголоор бэшигдээн эхэ бэшэгэйн буулгабари ород оршуулгатайгаар дамжуулжа үзбэ.

Тэрэнэй үүлээр хоёр гүрэнэй харилсаануудта шухала ухдатай баримтуудые согсолжо, ном болгожо гаргаха асуудалнуудэнэ зүвшэн хэлсэгдээ.

ТАРИЛГЫН ДҮНГҮҮДЭР

Буряад Республикин Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министерствын нүүдлэл коллегиин зүблөөн Мухар-Шэбэрэй аймагай «Искра» колхозы гэхэн хүдөө ажахын үйлээрин кооперативта үнгэрэгдэхэн. Буряадай Президент Вячеслав Наговицын энэ зүблөөн хүтэлхэ байна. Июлиин нэгэнэй байдалаар тарилтын худэлмэринүүдэй дүнгүүд согсолгдохонь.

Энэ кооперативай полинуудта нөөсэ алмадаг технологи хэр ашагтайгаар хэрэглэгдэнэб гэж энэ зүблөөндэ хабаадагшад хархаа байна. Тийхэд шэнэ техникин арга боломжонуудые энэ ажахын механизаторнууд сугларагшадта харуулха юм. Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министр Александр Манзанов республика дотор хабарай тарилтын худэлмэринүүдэй хэр үнгэрэгдэхэн тухай мэдээсэх.

Энээндээ гадна Хяагтын, Зээлын аймагуудай захиргаануудай хүдөө ажахын таангуудые даагшанаар, тийхэд бусад ажахынуудай түрүүлэгшэнэр хабаадалсажа, тарилга хэр үнгэрэгэн тухай хэлжээ үгэхэ. Тэрэшэлэн Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикин болон эд хэрэглэгшэн дэлгүүрэй талаар хороонд түрүүлэгшэ Владимир Павлов энэ зүблөөндэ хабаадалсахаар хүлэгдэнэ.

БОРООТОЙ БАЙХАНЬ

России Федерациин Онсо байдалай талаар министерствын Буряад Республикаадахи управлениин начальник Виктор Михайлов республикии Президент Вячеслав Наговицынай үнгэрэгэнэн түсэлэлгүн зүблөөндэ хабаадажа, июль нарын уларилай шэнжэ ямар байхаб гэжэ мэдээсээ.

Метеорологуудай уридшалан багсаамжланаан ёноориуль нарада урда жэлнүүдтэ орходоо хоёрдахин ех хура бороо орохо. Буряад ороной түбэй, урда болон баруун урда аймагуудта ажнуудалай гэрнүүд унанай үертэ орожно болох гэжэ Виктор Михайлов хэлээ.

Республикии Президент Вячеслав Наговицын тэрэниин шагнаад, энээндэ наанаа зобомоор байна гээ. Зүгөөр шийн нойто ёхор ороогүй июнь нарын удаадахи нарада бороотой байбал, тарялангай урасадаа найнаар нүлээлхэ, түмэрэй утас уньяршье дарааха байна гэжэ тэрэ мэдүүлнэ.

Аймагуудай толгойлогшонорт унанай үерлэхээр газар заагдаа. Тэдэ һэргилэмжын хэмжээ ябуулгануудые үнгэрэгэхэ ёнотой.

Буряад Республикии Президентын болон Правительствын хэблэлэй албанай мэдээнүүдээр Эльвира ДАМБАЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

Профифент

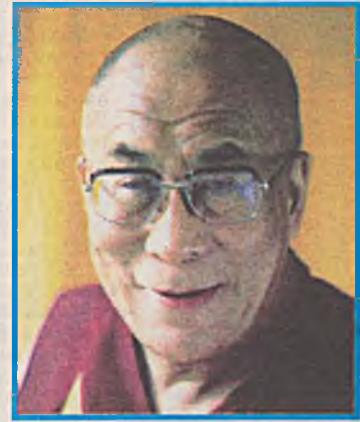
Тел.: 22-38-01 ул. Воровского, 25
гостиница Профсоюзов

Для исключения противопоказаний необходима консультация со специалистом

ГЭГЭЭН ТҮРЭЛТЭ ДАЛАЙ ЛАМЫН АЛТАН УЛЬМЫ ГИИНЭН ҮДЭР

Июлиин 6-да Гэгээн түрэлтэ Далай ламын алтан ульмы гиинэн 75 жалай ой гүйсэхэн. Баяртой ойтой дашарагдуулан, энэ үдэрэй 18 сагтаа пр. Победы, 17 гээн хаягаар Улаан-Үдэ хотын олонийн хабаадалгатай хайндр үнгэрэгдэхэн. Эмхидхэлшэн - Бурхан шажантанай «Ногоон Дара Эхэ» бүлгэм.

Программадан - геше Джамила Тинлэй багшын айладал, түрэ, олонийн түлөөлэгшэдэй угэхэлэлгэнүүд, Далай лама тухай видеофильмүүд, ном, фото-зурагуудай үзэхэлэн, уран бэлгитэнэй концерт-наадан.

ШЭНЭ ИНСТИТУТ БАЙГУУЛАГДАХАНЬ

России эрдэмий академиин Сибириин таанагай президиум физическе материалынудые шэнжэлэлгүн институт Улаан-Үдээ нээхэ шийдхэбэри абаба.

Буряадай эрдэмий түбэй дэргэдэхи физическе асуудалнуудай таанаг үргэдхэдэж, шэнэ институт бин болгогдохон гээшэ. Энэ таанагта худалжэбайнаан 145 худалмэрилэгшэд, тэртоодо эрдэмий 15 докторнууд, эрдэмий 40 кандидадууд, тиихэд арбаад гаран аспирантнууд энэ институтда дам худэлхэ болоно.

Улаан-Үдээ бин байна томо авиационно заводто вертолёдуудые гаргадаг. Шэнэ түхэлэй вертолёдуудые бүтээн гаргалгада шанартай түмэрэй хэрэгслийнуд болон бусад материалынуд хэрэглэгдэнэ. Тэдэниин эрдэмтэд бин болгох зорилготойгоор энэ института шэнжэлэлгүн худалмэрия буулхайнаа. Шэнэ материалынудые бин болгохо проектнүүд зохён хараалагдаха ёнотой.

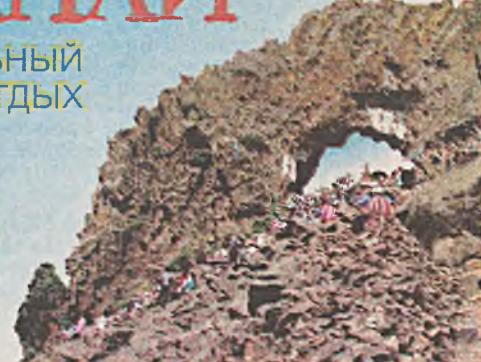
Буряад Республикии Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПАРК АЛХАНАЙ

Туристическое
агентство
"ФЛЭШ"

ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЙ
И ДУХОВНЫЙ ОДЫХ

ТЕЛ:
55-55-85
30-91-73

1.07.2010

Бүряад үнэн

Дүхэргүй

№ 25(21771)

№ 25(686)

Бүряад драмын академическе театр

«АГАДАА АМЖАЛТАЙ ТООСООБДИ...»

Ігаяхан Х.Намсараевий нэрэмжээ Бүряад драмынай академическе театр колективээрээ Ага нийхан нютаг айлшалжа, ехэ амжалтатай гастрольнуудаа үнгэрэгжэ бусаба. Тиихэдэ түрэл тоонто нютагтаа Агахаа гаранаан театртыйн ахамад уран зурааша, Россииин габьяатаа уран зурааша Бальжинима Доржиев тоосоото выставкээ дэлгээж, бултанай нийшиал магтаалда хүртөө, нютагаархдаа баясуулаа.

«ТООНТОЮУ ЭЛШЭ ХҮСЭ АБАН...»

Бальжинима Доржиевич Доржиев – театртыйн ахамад уран зурааша, Россииин габьяатаа уран зурааша, республикиы Гүрэнэй шангай лауреат:

- Бар жэлтэй хадаа декабрь соо 60 нахиа угтахынгаа урда анхаа түрүүшүнхэе нютагаархидайнгаа урда Агынгаа Гомбожаб Цыбиковий нэрэмжээ национальнаа музей соо ёөрингөө хубин тоосоото выставкээ нээгээб. Багахан залтай хадаан 20 гаран хүдэлмэрийнүүдээ агаархидайнгаа анхаралдаа табяад, арбаад хоног соо выставкамни харуулагдаа, олон нухэдөөрөө уулзажа, сэдыхээлээ ханааб. Согто-Хангилнаа холо бээш оршодог Улаан-Булаг буусада түрөө һэмби. 30 жэл шахуу нютагаа ошоогүй һэн хойноо, ободдоо гаража, түрэл тоонтынгоо элшэ гэрэлнээхүсэ нэмхэдэл, дали ургацанд боложоо, ехэ юумэ бүтээхээ, хойто жээлэй Сагаалган соогуур (анхан 10 жэлэй саана хубиннгаа выставкээ хээ һэм) – февраль соо ёөрингөө выставкээ нээхээ тусэбтэй.

Олон зүжэгүүдээ, 30 гаран зүжэгүүд, олон найр наадануудые шэмэглээб, тэрэ тоодо «Гроза», «Чайка», «Похищенное счастье», «Идиот» бусад зүжэгүүд олон. «С.С.С.Р.» зүжэгэнгээ түлөө республикиынгаа Гүрэнэй шанда хүртөөб. Уран зурааша, олондо мэдээжээ болонон Зорикто хүбүүнай мүнөө уеын залуушуултай адли ёөрнүн харасатай, бодолтой. Нэгэ мэдэхэдээш – Брюссель гү, или Гонконг ябашанхай байхаа. Ганса «Зориктын аба» гүүлэхээ бэшэ хадаа уран бэлгээг улам хурсадхан, саашаа хүдэлхэе ехэ зорилготойб». «Ветхий Завет» гэхэн бурханай номой удаа биц, зугаар худалданагүй, зурагуудын Монголдо, Хитадта, Бельгидэ, США-да. Францидаа биц, зариманийн хубинн колекцииүүдээр таранхай. Олон хотонуудтаа харуулагдаа. «Хатан» «Золотой дождь», «Даная» зурагын һануулнаа, бусад зурагуудын олондо нийшиагдаа. «Бальжин хатан» зурагаа тус музейдэ бэлэглээб. Зүгөөр эндээ, Агахаа уран зурагийн галерейн үргэлжийн ахамалта хүсчэхэдэн, нээрээшье Алханын нухэрүү орохоо байтарни, ямар бэ даа шубуунай үдэн эрьелдэн, эрьелдэн ерэжэ, үбсүүндэм мэдэл шэнгээр няялашадаань, «үнөөхи пе-роотнайл» гэжэ артист Амгалан Санжижаповай

ТОБШО ҮОНИН

АШАА ШЭРЭЛГЭ ТҮРГЭДЭБЭ

Бүряад орондо промышленнаа үйлэдэбэрийн ургалтын дүнгүүд элихаргадаба. Юуб гэхэдээ, түмэр харгыгаар ашаа зөвлгийн хэмжээн һүүлэй уедэе нураггүй дээшэлээ. Жэшээлхэдээ, байгаша оной май нарада Улаан-Үдийн станцинаа элдэб можно нютагууд руу ашаа зөөхэх хэрэг 42 процентээр дээшэлээ. Энэй нарада 3 миллион тоонно үлүүтэй арадай аж ахыдаа хэрэгтэй ашаан Улаан-Үдээхөө ондоо нютагууд руу түмэр харгыгаар эльгээгдэнэй байна. Улаан-Үдийн транспортнаа хангалгын агентствын начальник Павел Арсентьевэй хэлэхээр, шулуу нүүрнэ, цемент, барилгын материалындуудые, тиихэдээ промышленностин үйлэдэрийн бусад эд хэрэгсэлнүүдэе ондоо тээшэн ябуулна. Илангаяа Тимлюй, Новомильинск, Сэлэнгэ, Шулуутаа болон бусад станцинууднаа вагонуудтаа ашаа ехээр тээнэ гэжэ Павел Арсентьев хэлэнэ. Зунай эхилхээр, Улаан-Үдийн станцидаа саашаны элгээхээ 2 миллион шахуутонно ашаа тушаажаа абанаан байна. Эрхүүгэй болон Шэтийн областъдээ, тиихэдээ Бүряад орондо промышленнаа үйлэдэбэрийн үүлэй уедэе эрштэйгээр ябуулгандаа гэжэ Зүүн Сибирийн түмэр харгын албанаа мэдээсээ.

АВТОБУССУУДАЙ МАРШРУТ ХУБИЛГАГДАБА

Комсомольско ольтиргог – «Урожай» саад гэхэн 11-дэхи маршуудаар ябадаг автобусудай харгы замын июлиин 1-нээхээ хубилгагдахань. Урид Подкаменска үйлсөөр эдэ автобусууд ябадаг байгаа. Мүнөө эндэ захибарилга хэгдэжээ эхилээ. Харгын худэлэөнэй аюулгүй байдал хангахаа зорилготойгоор хэмжээн ажтана. Эдэ автобусууд Гражданка үйлсөөр тойржко ябадаг болохонь гээшэ.

БҮРИДХЭЛДЭ АБАЛГА ТОГТООГДОО

Дачануудай коммерческе бэшэ нүхэсэнүүдэе бүридхэлдэ абалгыа Улаан-Үдээ тогтоогоод байна. Депутадуудай городской Советэй шинийнхээрээр дачануудай эзэдэй нүхэсэнүүдэе

хэлэмсээрн, зүрхэтэй боложо, тэрэ нүхэ руунь гульдиран оржо, янала мүлхижэ гарахадаа, бүхын зохёхын ажлни адисладаа гэжэ ойлгоо нээм.

Дамба-Дугар Доржиевич Бочиктоев – театртыйн хүтэлэгшэ, Россииин габьяатаа артист, дуушадай уласхо-рондын конкурсануудай лауреат:

- Зүблэдаа, сэдыхэлбаянтай, хөөрүү хүхюүн Бальжинима Доржиевичийн выставкэехэйн үнгэрээ. Музейн директор, нүхэрнын, мэдээжэ бэшээшэн, поездүүд Бато-Жаргал Гармажапов, ахань округой газетын редактор Баатар Шагдаров, дүүнэрынхэй бэяасаа, омогорхоо. Бэлигын дэмжээн, үнинэй хүлэгдээн адис аршиантай бороо ороо. Сүйтт болонон Зорикто хүбүүнинь эсэгынгээ бэлиг угрэлжэлүүлн. Нүхэдэйнгээ амжалталаар омогорхоо, баярлахаа гээшэхүнэй эгээлхэйн эхэлэв. Агаар хүүгэдэй 4 зүйг – «Малыш и Карлсон», «Али баба, 44 разбойники один учений попугай», «Охотники за привидениями», «Приключения мудрого слоненка Ланченка и его друзей», мун эхэшүүлэд «С.С.С.Р.», «Эртын хабар», «Гроза» гэхэн зүжэгүүдээ. Агуухэз Илалтын бүх жэлэйн баярай концертэд программа харуулабди. Октябрь, ноябрь соогуур Хитадтаа уласхо-рондын фестиваль дээрэхаруулагдаа «Гроза» зүжэгийн олонийн нонирхол татаба. Гастрольнуудаймай амжалтада «Амар сайн» гээн дуу хатарай директор Б.Ж.Дамдинов ехэтулаа.

Ага тоонтотой бэлигтэй артистнууд Зорикто Ринчинов, Должин Тангатова, Цынгэ Ломбоев, Галина Галсанова, Оюна Тудупова, Болот Динганорбоев бусад бэрхэ артистнуудай уран бэлигээ гэршэлээ.

Светлана Данзановна Бадмаева – театртыйн администратор, республикиы соёлыг габьяатаа хүдэлмэрийгэш:

- Ехэшүүлэд зориулан зүжэгүүднай соёлыг ордон соо, харин хүүгэдэйнгээ зүжэгүүд «Амар сайн» театрт соо харуулагдаа. Түрүүшний үзүүлэхээ «С.С.С.Р.-тээ» дайнай, ажалай ветерануудые, харин хүүгэдэйнгээ зүжэгүүдтэй олон хүүгэдэйн гэр бүлэнүүдэй, тулюур байдалтай, уншэн хүбүүдэе минтээр оруулаабди. Агымнай захирийн дарга С.Б.Манжиев, тэрэнэй орлогшо В.В.Ячменев, Агын районой гулваа В.Ц.Цедэшиев, Агын мэр А.Ц.Дондоков, соёлыг управленин дарга Р.Ц.Цырендоржийн, «Амар сайн» театрт дарга Б.Ж.Дамдинов, «Онён» зохиц буудалай директор Д.А.Цыцикова гэгшдээ, Б.У.гай филиалай дарганаарта – Б.П.Хамаганов, Ц.Ц.Цыбенова, жолоошиб хүүгүүдтэй – Бальжинимада, Загдадаа гастрольнуудтамны түншнандан үнэн зүрхэнэй баяр хүргэнэбди.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.
Сэргэма ДОНДОКОВАГАЙ фото.

«МИРЫ – БАЙКАЛУ»

Гээнэй үонин выставкэ июлиин 6-даа Бүряад оронийнай Байгаалиин музейдэ нээгдэхэн. Шинжэлхын удха шанартай, олонийн үонирхол татаан экспедицийн хабаадаан зоной материалындуудые ЮНЕСКО эмхидхэнэ. Россииин 7 эрдэнэ зэндэмэн байна, болонон Байгаль далаймийн эндэ гол үүргэ бэлүүлн. Аи амитадын, ургамалнуудын ехэ угзэнээр харуулагдахаа. «Пайсис» гээн гүнзэгүйдэхэдээгээ аппарадуудай, мун «Метрополис» гээн бааржин, «Мир-1», «Мир-2» гээн аппарадуудай хүсөөр бин болгогдонон фильм эндэ харуулагдахаа.

Сэргэма ДОНДОКОВАГАЙ фото.

ШЭНЭ ВЫСТАВКЭ

«ЭРА ДИНОЗАВРОВ»

Гээнэй нэрлэгдэхэн ехэ үонин выставкэ июлиин 2-тоо Бүряадай Байгаалиин музей соо нээгдэхэн. Динозаврууд тухай коллекцийн Монголой эрдэмийн академин Палеонтологическая тубтэй хамта энэ выставкэ эмхидхэнэ. Монголой урда зүгтэ сүл губинин элнээгээз газар сооюю эрдэмтэд ехэ шухагодошо – динозавруудай олон арага олонийн байна. «Динозавр» гээнэй нэрыеे оршуулбал, «гайхалтай, юрийн бэшэ, айдаанай муухай гүрбэлнүүд» гээн улхатай. Хэдэн мянган, миллион жэлнүүдэй түүхэх хаража, аймшгатай динозавруудай араг яна хараха арга олгогдоно. Тарбозавр – Монголийн, Россииин, Хитадай мүнөө уеын газар дээрэ 60-70 миллион жэлэйсаана ажануулан ухаангүй томо, мяхаша амитан. Үндэрын 5,5 метр, харин утаашаа 12 метр байгаа. Зауролоф – 4 метр үндээртэй, 15 метр утатай ящер гээд олон янзын динозавруудай араг яланууд олонийн анхарал, нонирхол татахаа байна.

Японийн анхаа түрүүшүнхиеэ Россияда харуулагдахаа «Эра динозавров» гээнэй выставкэ ерэжэ харыт гэжэ уринабди.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

пажууд энэ нуралсадаа хабаадаанаа урид үнан соогуур ябаха бэлэдхэл гаранаан, шалгалаа тушаанаан байна.

Сэргэшээй хэлэхэнэй ёсоор, нүүлэй хорёод жэлэй туршадаа угзэн дэлисэтэйгээр сэргэй нуралсал үнгэрэгдэгээгүй байна. Сүүгээлэй полигондо 10 мянга сэргэшэдээ гадна 5 мянга шахуу техники хэдэн арбаад самолёдууд болон вертолёдууд энэ нуралсадаа хабаадуулагдахаа юм.

ТҮЙМЭР САРАГДАНА

Байша оной июнь һарын 24-ийн байдааар республика дотор ойн 28 түймэр бүридхэлдэ ажтана, тэдэнэй 9-нийн тогтоогод байна. Баргажанай, Загарайн, Хяагтын, Сэлэнгын, Хориин, Зэдэн, Прибайкалин аймагуудай ой тайга соо түймэр гаранаан байна. Прибайкалин аймагай Турка тохоной модоной оройгоор түймэр соробхилнон байна. Нүүлэй мэдээгээр, Буряад орондо 1,5 мянган гектартаа түймэр шатаа. Ой модоной ажакын 400 гаран ажалшад болон олон тоото техники түймэр саралгада хабаадуулагдаа.

Гал түймэрөө һөргүлхэ аюултай хайны эхилхэнэй хойши ой тайга соо 512 түймэр носоо. Энэй нёйондонойхидор орходоо 2 дахин бага байна.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

ЭГҮҮРИДЫЕ ХАЙМАДАНАН ЭРШЭ ЗОРИГОЙ ЗАМААР

Л.В.ПОТАПОВАЙ түрэхөөр 75 наанай ойн баярта

лэхэ, республикин ажануугшадай урдахи хэдэн уеын зоной бүтээхийн "нандаргаангуй" үлэхэ, арад зоно эдээ хоолоор, амин шухала объектнүүдэе болон предпринятуудыг таангарягүй худэлмэрээр хангаха хэрэгтэй байгаа бшуу.

Айхабтар ехэ бэрхшээлнүүдтэй тэрэ үе сагта республикин ажабайдал нэгэ байрандаа зогсооогүй. Түүүлэгш Л.В.Потаповай эдэбхитэй хабаадалгын ашаар республикин Верховно Совет нилээд зүбшэн хэлсэнэнэй удаа Буряад Республикин бэээ даанги байдал тухай деклараци баталаа. Тэрэ дороо Конституционно комисси байгуулагдажа, 1994 оной февралин 22-ти республикин Үндэхэн хуули абаан түүхэтэй. Тэрэнэй статья бу-

Июлиин 4-дэ Буряад Республикин түрүүшүн Президент Леонид Васильевич Потапов 75-тай болохонь. Арад зон энэхүнине аяар гурба дахин тус үндэр тушаалда нунгаан юм. Тийн 13 жэлэй ургэлжэдээ Л.В.Потапов республике толгойлжо, Буряад Республикин бүгэдээ арадай нунгаан түрүүшүн Президент гэжэ Россиин Federацин болон Буряадай шэнэ түүхэдэ оруулагдаа. Энээндээ урид 1990-1994 онуудта КПСС-эй Буряадай обкомой Нэгэдэхий секретарь болон республикин Верховно Советэд Түрүүлэгшэ байныен хараадаа абабал, Леонид Васильевич хамта дээрээ 17 жэлэй туршада республике хутэлбэрилөө.

Эдэбхитэй олонийтын-политикээ болон гүрэнэй ажал ябуулха үедөө тэрэ үргэн арадтаа алдаршанан. Буряадай ажануугшад байдалай найжаралгын, социальна болон экономическа асуудалнуудай шинийн хэлгээ тэрэнэй нэртэй холбодог. Мунөө түүхэшдээ "Потаповай үе саг" гэжэ хэлэдэг, башэдэг болонхой, тинн саашадаашье энэхүн тухай статьянууд, номууд, эрдэмий шэнжэлгэнүүд нилээд башэдэхэ байха гэжэ нанагдана.

Би Леонид Васильевичийн энэхүнэй мэдэхэб, жараад шахуу жэл. Юуб гэблээ, нэгээд үедэ Хурамхаанай дунда нургуулида нуураамди: тэрэ 9-дэхи класс-та, бинь - 5-дахи. Үндэр, гоё, ходо энээхилжэн шарайтай хүбүүн гансаше нурагшадай болон багшанарай бэшэ, харин нютагаар хидайнгаашье дунда хүндэтэй байгаа. Үшөө тиших үедэ ехэ хүн болохонь тухайлгаддаг юн.

Эдэл жэлнүүдтээрэнэй ухаан бодолой болон нанаа сэдхэлэй арга шадал дүүрэн элиржэ, эмхидхэх болон хүтэлбэрилхэ шадваринь бүрилдээ. Тусгаар бэлгитэй мэргэжэлтэн удангүй партиин худэлмэридэ дэбжүүлэгдээ бэлэй. Тийн 1976 ондо Л.В.Потапов промышленностин таагын даагшар томилогдоо, 1978 ондо партиин обкомой промышленностин болон худалдаа наймаанай талаар секретаряар нунгагдаа. Ажалдаа үнэн шударын, хурса нонор ухаатай, алишь талаараа бэрхэ һэн тулаа уданшыгүй республика дотороо хүндэтэй, мэдээжэ болоо, гүрэн турын хүтэлбэришье ажал хэрэгүүдьен үндэрөөр сэргнээ.

Хуби заяанинь хүдээгэй үхиждэхийдэл адли байгаа: тэрэ олон хүүгэдтэй юрын лэ ажалша бүлэдэ үндүгөө, дайнай уеын бэрхшээлнүүдэе дүүрэн амсаажа гараа. Леонид Васильевич мүнөө эхэ эсэргэе дулааханаар дурсана... Эжинь Евдокия Фадеевна зоригтой эхэнэр бэлэй. "Хүн зонтой" газар руу зөөхөгэжэ шийдээд, 1941 оной декабрийн жабар хүйтэндэ гурбан бага хүн бүүдээ аважаа (ехэ хүүн Лёня оройдоо б-тай байгаа), Баунтын аймагай Талой нууриннаа Хурамхаанай аймагай Аргада ошожо нютажаан юм. Эсэгнэй Василий Лукьянович дайнай эхилхээдэй адли фронт мордонон, 1946 ондо амиды мэндэ бусажа ерхэдэн, үбсүүндэй Улаан Одо-нон, Алдар Солын III шатын орденууд, "Шэн зоригтой түлөө" хоёр медаль, тишидэ Будапешт, Венэ, Прага сүүлчнээнэй түлөө, Германи болон Японии иланай түлөө медальнууд толоржо байгаа юн.

Дайнай нүүлээрхи жэлнүүдэй хүшрэнхьшье хаань, мүнгэн зөөреэр дуталдаашье хаа, Леонид Васильевич нургуулиингаа нүүлээр Хабаровскын түмэр харгын транспортын институтда нутгийн

хэн бүгэдэ арадай хабаадалгатайгаар хэлсэгдээ, Конституционно комиссида мянга гаран ажаглалта болон дурадхалнууд ороо. Тийгээж олон оролдолгоор зохёон бүтээгдэхэн шэн Үндэхэн хуули соо эрхэтэдэй гол эрхэнүүд болон уялганууд, Буряад Республикин үүлдээ тэмдэгүүд болохо Гүрэнэй Герб болон Гүрэнэй Гимн тодорхойлогдоо. Мунөө Л.В.Потаповын Буряад Республикин Үндэхэн хуули зохёогшодой нэгэн гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтайби. Тэрээл 1994 ондо Буряад Республикин Президентын болон Арадай Хурамхай нунгальтнуудай үнгэртэгдэхэдэ, нютагаархидний этигэл найдалын нэгэнтэ бэшэ харуулжан Леонид Васильевичийн түүхэдээ түүхэдээ бэлэй.

Буряадай түрүүшүн Президент республикая хүгжэхүүн, зоной ажабайдал найжаруулжын тула нилээд оролдоо. Тэрэнэй аша габяяа гэхэдэ, доройтолтын үедэ социальная налбарида болон экономикин талаар эгээл шухала зорилгоонуудые табиж, тон зүйлийн хэлээрээдээ оролдоо. Тэрэнэй аша габяяа хоморой мүнгэн зөөрийн республикин хүгжэлтэдэ нүлээгээдэй гол шэглэлнүүдээ ашаг үрэгээр хубаажа шадаа, мүн социально-экономическая хүгжэлтийн программа бэлэдхэн бэлэлүүгээдээ. Тэрэ гэхээдээ тусхай зорилготой программануудай заншалта болохын бэлэдэй.

Буряадта ажануудаг арадуудай соёлт нийн мэдэхэ, буряад хээл шудалжан Леонид Васильевич республике хүтэлбэрилхэ үедөө үндэхэн яншануудай хоорондо эбтэй ээтэй байдал, бээ бээдээ тэсэмгэй болон эсэргүүсэлгүй харилсаа холбоонуудые тогтоожо шадаа. Үрэ дунгын -

рүүшүмнай Президент үргэн болон гүнзэгий мэдэсэнүүдтэй, туйлай ехэ дүй дүршэлтэй хадаа саашадаашье экономикин эрдэмий хүгжэлтэдэ, бухыдөө республикингаа аша түнада нилээд ех нүүлэе ушее узүүлхэй байха.

Аяжааулгын үндэрөөр сэгнэгдэжэ, Октябрини Хубисхалай, Ажалай Улаан Тугай, "Хүндэлэл Тэмдэг", Хани Барийнай, "Эсэг оронийнгүй умэн габяягай түлеө" III болон IV шатаануудай, монголий "Алтан гадаан" орденуудаар шагнагдаан хүндэтээрхэтэн", "Улаан-Үдэ хотын хүндэтээрхэтэн", "Хүндэтэ түмэр харгын худэлмэрилэгшэ" болон бусад нэрэ зэрэгэнүүд олгогдонхой.

Богонихон статьягайнгаа түгээхэлдэ Леонид Васильевичтэй сүг худэлхү үедөө тэрэнние өөртөөшье, бусадташье эрилтэ болон тон харюусалгатай хүтэлбэрилэгшэ, зүгөөр юрэ байдалдаа даруу зантай, урид нанаатай, хүнүүдтэ түнхалхаяа оролдодог хүн байын нэдээ нэгээ тэмдэглэхэ дуран хүрээни. Би заримашуулай Потаповта хаанаб даа коттедж баригдажа байна, эндэ тэндэ үлүү гэр барагтай гэхэ мэтын ямаршье үндэхэн баримтагий тухайламжнаауда олонийнтийн эмхидэ түнхалхий тул Леонид Васильевичтэй сүг худэлхү үедөөр сэргнээ.

Л.В.Потапов ветерануудай, наанай зоний дундаа ехэ хүндэтэй, тэдэнэй хандалгануудые, дурадхалнуудые заабол харажаа үзүгэшэ һэн. Тэрэнэй дэмжэлгээр Улаан-Үдэдэ Ветерануудай гэр баригдаа, "Илалта" гэхэн дураскаалай хүшөөгэй барилгаа бэлэлүүгээдээ. Дайнуудай, ажалай, Зэбсэгт Хүснүүдэй болон хуули хамгаалгын зургаануудай ветерануудай олонийнтийн эмхидэ түнхалхий тул Леонид Васильевичтэй сүг худэлхү үедөөр сэргнээ.

Хүндэтэдээ Леонид Васильевич, дайнуудай, ажалай, Зэбсэгт хүснүүдэй болон хуули хамгаалгын зургаануудай ветерануудай зүгнээ тание алдартай ойн баяараатны үнэн зүрхэннөө амаршалаад, элүүр энхье, олонийнтийн эрдэмий ажаябуулгатай амжлтануудые, хүндэтэдээ Нина Сергеевна хоёр Улаан-Үдэдэ гурбан таанлгатай квартираанаа бэшэ зөөригүй.

Хүндэтэдээ Леонид Васильевич, дайнуудай, ажалай, Зэбсэгт хүснүүдэй болон хуули хамгаалгын зургаануудай ветерануудай зүгнээ тание алдартай ойн баяараатны үнэн зүрхэннөө амаршалаад, элүүр энхье, олонийнтийн эрдэмий ажаябуулгатай амжлтануудые, хүндэтэдээ Нина Сергеевна хайханье хүснээ!

Ревомир ГАРМАЕВ,
республикин Верховно
Соведэй Түрүүлэгшэйн
орлогшо (1990-1994 онууд),
Буряад Республикин
Правительствын
Түрүүлэгшэйн орлогшо -
Буряад Республикин
Президентын болон
Правительствын
Хэрэгүүдэй эрхилэгшэ
(1994-1997), Республикин
ветерануудай соведэй
түрүүлэгшэ.

Дыжит МАРХАДАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

1.07.2010

**БУРЯАД ҮНЭН
ДУХЭРНИГ**

№ 25 (21771)

ЖОСНО

4

№ 25 (686)

Засагай дээдийн зургаануудта

**БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО:
ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД**

2010 оной июниин 21 - 25

Буряад Республикин Президент – Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын Сибирийн Федеральна тойрогто РФ-гэй Президентын бүрийн этигэмжтэ түлөөлэгшэ Анатолий Квашнинтай суг хамта видеоконференциин тухэлээр эрхэтдэй хүлээн аваа. Тиихэдэ Буряадай Президент долоон хоногий туршида имэ асуудалнуудаар зүблөөнүүдэй эмхицээ: соёлы баялагий объектнүүдэй хамгаалга, Монголой Президент түрүүтэй делегациис Буряадаар айлишалуултын программа, Улаан-Үдээ физкультурын-спортын комплексын барилга номололго, улэгдэл хаядаа ашиглан хэрэглэгээ. Вячеслав Владимиевич Соведүүдэй талмай дээрэ нургуулия дүүргэгшэдэ алтан болон мунгэн медальнууды зуулгээ, Арадай Хуралай фракцинуудай толгойлогиодтой уулзаа, нуралсалай форумдо бэлдэлгын асуудал зүвшэн хэлсээ, хэдэн уулзгалануудын угзгрэе.

Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхий орлогшо Иннокентий Егоров угзгрэгшэ долоон хоногий туршида Буряад Республикин гүйсэхэхэ засагай зургаануудай түсэблэгэтийн зүблөө хүтэлбэрилөө; Арадай Хуралай Зүблэлэй болон Буряадай Президентын зүблөөнүүдэхэ хабаадаа; Хитадай Дотор Монголой автомонито аймагай түлөөлэгшэдтэй уулзаа; республикин 2011 оной бюджетэй тулэб бэлдэлгын болон «Авиалесохрана» гүрэнэй эмхи зургаани мунгэн зөөрсөр хангалгын талаар зүблөөнүүдэхэ угзгрэгэе. Гадна Иннокентий Матвеевич имэ асуудалнуудаа зориулагдана хүдэлмэрин зүблөөнүүдэхэ хүтэлбэрилөө: «Буряадай заплушиши» гээн тусхай зорилготой программа хабаатай арсалдаануудые усадхалга, «РБ-дэ арадай уран найханай урлалнууд тухай» РБ-гэй Хуулиин талаар Арадай Хуралай даалгавари бэлдэлгээ, «2009-2017 онуудта болон 2020 он болотор хугасаад АПК хүгжээлгээ» гэхэн тусхай зорилготой программа тухай Буряад Республикин Правительствын Тогтоолой түлэбөөр арсалдаануудые усадхалга.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик Сибирийн Федеральна тойрогто РФ-гэй Президентын Бүрийн этигэмжтэ түлөөлэгшэ А.В.Квашнинай хүтэлбэридоро угзгрэгэдэхэн электрон тооргонуудай аргаар гүрэнэй болон муниципальна захилнуудые табилгын асуудалаар зүблөөнэд, мүн РФ-гэй Региональна хүгжэлтын министерствын дэргэдэхи Региональна инвестиционно политикин талаар экспертиэ совдэхэ хабаадаа. Гадна Александр Евгеньевич РБ-гэй Правительствын дэргэдэхи Инвестиционно ажайбуулгын талаар зохилдуулгын совет болон РФ-гэй хүдөө ажаахын министрэй орлогшо А.И.Беляевтэй хүдэлмэрин уулзалаа угзгрэе; РФ-гэй региональна хүгжэлтын министрэй орлогшо С.Ю. Юриаловтай, Рослесхозой хүтэлбэрилэгшын орлогшо М.Д.Гиряевтэй болон РФ-гэй Экономическа хүгжэлтын министерствын Тусхай экономическая зононуудай болон түлэблэлгын номолгын департаментын директор Д.А.Левченковтэй амин шухалда асуудалнуудые хэлсээ; РФ-гэй Хүдөө ажаахын министерствын Ургамалнуудые угзүүлгын болон хамгаалгын департаментын директор П.А.Чекмаревтэй уулзалаа; хэдэн уулзалаа болон зүблөөнүүдэхэ эмхицээ.

Инфраструктура хүгжээлгын талаар Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Фоменко Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшын уулзалаа дуургэгшын хүтэлбэрилэн түсэблэлгын зүблөөнэдэхэ хабаадаа; залан хүтэлбэрилдэх министерствэнүүд болон

албан зургаануудайнгаа түсэблэлгын зүблөөнүүдэх эмхицээ; РБ-гэй Президентын даалгаваринуудай бэлдүүлгэ тухай асуудалнуудые хараажаа үзээ. Тодолон хэлэбэл, 2010-2011 онуудай дулаасуулгын ханадаа бэлдэлгын ябасын хойноо хинаалгын талаар республиканска штабай эзлэжээ зүблөө угзгрэгэе. Тинь Загарайн, Кабанская, Прибайкалин, Муяны болон Северобайкальска аймагуудай, Северобайкальска хотын аянахуудал хангалгын объектнүүдэй бэлдэлгын хэмжээн наанаадаа хүрэнэгүй, мүн «ТГК-14» ОАО-гий байдал дээрэ бэшэ.

Социальная хүгжэлтын талаар Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Гвильевич Бальжиров «Бурятия» ГТРК-гай радиоо Дэлхэйн монголшуудай конвент угзгрэгээдэх хабаатай дамжуулгада хабаадаа; Залуу гэр бүлэнүүдэх болон залуу мэргэжэлтэдэх гэр байраар хангалгын талаар комиссиин зүблөө угзгрэгэе; Буряадай Президентын болон Арадай Хуралай зүблөөнүүдэх хабаадаа; Буряад Республикин транспорт, энергетик болон харгын ажахы хүгжээлгын талаар министр С.Ю.Козловтой уулзаа; Дэлхэйн монголшуудай конвентдэх болон Байгалий нуралсалай форумдо хабаатай зүблөөнүүдэх хүтэлбэрилөө; Хээжэнгын аймагта социальная асуудалнуудаар хэдэн зүблөө угзгрэе.

Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Россииин Федерациин Президентын дэргэдэхи Буряад Республикин Бүрийн эрхээ түлээлэлгээ эмхин толгойлогшо Анатолий Лехатинов РФ-гэй Региональна хүгжэлтын министерствын дэргэдэхи Региональна инвестиционно политикин талаар экспертиэ совдэй зүблөөнэд хабаадаа; «Чернобылии АЭС-тэ аюултаа шаралай хойшлонгуйдые усадхалгада хабаадагша» гэхэн угзүүлгээдэхээ эрхэдтэ угзхэ талаар Россииин МЧС-эй комиссиин бүрилдэлэх хүдэлмэрилөө; 2025 он болотор хугасаад Алас Дурна зүгэй болон Байгалий регионой социально-экономическая хүгжэлтын программа бэлдүүлгын талаар хэмжээ ябуулгануудай түсбэ гүйсэд бэлдэхээ талаар зүблөөнэд хабаадаа. Гадна Буряад Республикин Президент – Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Наговицынай РФ-гэй Президент Д.А.Медведевтэй болон РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Путинай нэрэдэ эльгээгдэхэ хандалганууд дээрэ худалнуудые угзлэлгээлэгээ.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Буряад Республикин Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшэ Петр Носков РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дуургэгшын эмхицэхэн түсэблэлгын зүблөөнэд хабаадаа; Захиргаанай байгуулгын налбаринуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй аппаратна зүблөө угзгрэгэе; РБ-гэй Правительствын зүблөөнэд хабаадаа; эрхэдтэй хубиний асуудалнуудаар уулзалаа.

Петр Лукичай залан хүтэлбэрилдэх налбаринуудаа бэлдүүлэгдэхэн ажал хэрэггүд: «Имидж страны/региона как стратегия России и АТР в XXI веке» гэхэн эрдэмэй-практическа конференциэ, Политически хамалган хашалганнаа хохидогшодой дурсахаалай номой 4-дэх болон 5-дахи ботинуудай хэблэлдэ, «Алтаргана-2010» гэхэн улас-хороондын буряад фестивальда, Хойто зүгэй үндээн бага арадуудай «Икен-Одэра» гэхэн регионууд хороондын залуушуулай фестивальдаа бэлдэлгэх; хүснэгтэй байгаа хуулийн шонойн актинуудые эдилгэ абалгын талаар шалгалга.

Буряад Республикин Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

Буряад Республикин Арадай Хуралай

тусэблэхэн хэмжээ ябуулганууд

2010 оной июниин 28- июлиин 2

**I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ
АРВАН ЗУРГААДАХИ СЕССИИ
29.06 10.00-13.00, 14.00-18.00; 30.06
9.00-13.00 Эх танхим**

**II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ТҮРҮҮЛЭГШЭ
М.М.ГЕРШЕВИЧИЙ ДЭРГЭДЭ
ЭМХИДХЭГДЭХЭ ТУСЭБЛЭЛГЫН
ЗҮБЛӨӨН**

28.06 11.00 Бага танхим

**III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ**

ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикин Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон финансны талаар хороон

(түрүүлэгшэн Ц.-Д.Э.Доржиев)

«Республикин 2010 оной бюджет тухай» Буряад Республикин Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикин хуулиин түлэб тухай

28.06 16.00 Бага танхим

Буряад Республикин Арадай Хуралай Экономическая политикин,

байгаалийн неөснүүдэх ашаглалгын болон оршон

тойронхийе хамгаалгын талаар

хороон

(түрүүлэгшэн В.Г.Ирильдеев)

Арадай Хуралай эзлэжээ арбан зургаадаах сессии хэлсэд дэхэ асуудалнууд

28.06 4.00 каб.211

**IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ**

**ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ –
АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ**

**В.Б.ЭРДҮҮНЕЕВИЙ ДЭРГЭДЭ
ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН
ЗҮБЛӨӨНҮҮД**

28.06 13.30 Бага танхим

**БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХОРООНУУДА**

Буряад Республикин Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын,

нютагай өөхдийн хүтэлбэрийн,

хуулийн болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар

хороон

(түрүүлэгшэн А.С.Скосырская)

«Россииин Федерациин субъектынүүдэй гүрэнэй засагай хуули гаргалгын (түлээлэлгээ) зургаануудаа нунгагшадай түлээлэлгээн дээшүүлжин болон депутатай ажаягуулга бэлдүүлгын эрилтэнүүдэй тогтоогдоон ушаргаа «Россииин Федерациин субъектынүүдэй гүрэнэй хуули гаргалгын (түлээлэлгээ) болон гүйсэдхээхэ засагай зургаануудые эмхицэхэлгын юрхны дүримүүд тухай» федэральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» федеральна хуулиин түлэб тухай

28.06 15.00 каб.321

«Буряад Республикаада терриориальна олонийтийн өөхдийн хүтэлбэри эмхицэхэлгын дүй дүршэл болон шинхэдэгэй асуудалнуудай талаар «дүхэргэ шэрээдэхээ тухай»

01.07 14.00 каб.321

«Ажайуугшадые болон дэбисхэрүүдэх байгаалийн болон техническа хүгжэлтэнэе уламжлалын онсо аюултаа байдалнуудаа хамгаалха тухай» федэральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» 2010 оной майн 19-эй 91-ФЗ дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

02.07 14.00 каб.323

Буряад Республикин Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай,

агарна политикин болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар

хороон

(түрүүлэгшэн В.А.Павлов)

2010 ондо хүдөө ажаахын эд бараа үйлэдэрилэгшэдэх гүрэнэй талааа хамгаалнаа хохидогшодой дурсахаалай номой 4-дэх болон 5-дахи ботинуудай хэблэлдэ, «Алтаргана-2010» гэхэн улас-хороондын буряад фестивальда, Хойто зүгэй үндээн бага арадуудай «Икен-Одэра» гэхэн регионууд хороондын залуушуулай фестивальдаа бэлдэлгэх; хүснэгтэй байгаа хуулиин түлэб тухай

28.06 15.00 каб.119

«Буряад Республикин газарай харилсаануудаа хабаатай зарим хуулийн шонойн актинуудаа хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикин хуулиин түлэб тухай

01.07 10.00 каб.119

«2011-2017 онуудтаа болон 2020 он болотор хугасаадаа Буряад Республика

РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАРЛИГУУДАА БУУЛГАБАРИНУУД

Россиии Федерациин гүрэнэй шагналнуудаар шагнаха тухай

Элүүрье хамгаалгын талаар габбяатай байнаанайын болон олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээнийн тулөө хүндэтэ нэрэ зэрэг олгохо гэблэ:

«РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ЭЛҮҮРЬЕ ХАМГААЛГЫН ГАББЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ» ДАРЖАЕВА Цыныма Эрдниевнада

«Хорин аймагай туб болынца» гэхэн муниципальна аргалагын-хуралсалай эмхи зургаанай акушерка, Буряд Республика

Багшалхы болон хүмүүжүүлхы ажаягуулгада габбяатай байнаанайын болон олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээнийн тулөө хүндэтэ нэрэ зэрэг олгохо гэблэ:

«РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ГАББЯАТА ВАГИША» САВЕЛЬЕВА Татьяна Александровна

Кабанцын аймагай «Сэлэнгийн гимнази» гэхэн муниципальна юрээхы һуралсалай эмхи зургаанай директорий орлогч, Буряд Республика

Россиии Федерациин Президент Д.МЕДВЕДЕВ Москва, Кремль

2010 оний июнин 14 №716

Россиии Федерациин гүрэнэй шагналнуудаар шагнаха тухай

Искуустын талаар габбяатай байнаанайын тулөө хүндэтэ нэрэ зэрэг олгохо гэблэ:

«РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ГАББЯАТА АРТИСТ» ВАЗАРОВА Виктория

Жамъяндоржинада - СССР-эй арадай артист Г.Цыдынжаповай нэрэмжээз Бурядай гүрэнэй опера болон баладэй академическе театрай оперын солистка

Россиии Федерациин Президент Д.МЕДВЕДЕВ Москва, Кремль 2010 оний июнин 14 №713

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ТОГТООНУУД

ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮД, ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТАНУУД

Т.Б.МАЛЮТИНАЕ,

А.Т.ШАНЫРОВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

ажаahuugashad элүүрье хамгаалгын талаар габбяатай байнаанайын тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

МАЛЮТИНА Татьяна Борисовнае - Эд хэрэглэгээдэй эрхэнүүдые хамгаалга болон хүнэй амгалан байдал хинаалгын талаар федеральна албанай Буряд Республикаадахи управлении Сэлэнгын аймагахи территориалин таагай 1-дэх эзргийн мэргжэлтэн

ШАНЫРОВА Александра Трофимовнае - Эд хэрэглэгээдэй эрхэнүүдые хамгаалга болон хүнэй амгалан байдал хинаалгын талаар федеральна албанай Буряд Республикаадахи управлении таагай ахамад эксперт мэргжжэлтэн.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№991-IV

Е.С.ПЕТРЯКОВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

республикын хуули тогтоолго болон парламентаризм хүгжэлэгээ горитой хубита оруулнаанайын тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

ПЕТРЯКОВА Елена Сергеевнае - Буряд Республикин Арадай Хуралай Газарийн асуудалнуудай, аграрна политикий болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороондой консультант, Улаан-Үдэ хото.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№992-IV

И.А.ТУЛОХОНОВЫЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээний тулөө болон түрэхөөр 60 жэлэй ойтойн дашарамдуулан, Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

ТУЛОХОНОВ Иппокентий Афанасьевиче - Федеральна налогово албанай Буряд Республикаадахи управлении хутэлбэрилэгшын орлогшо, Улаан-Үдэ хото.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№993-IV

Л.Д.ТУМУРОВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээний тулөө болон радиоор дамжуулгын утанаанай хэрэгслийнүүдэй хүгжээлгээ горитой хубита оруулнаанай тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

ТУМУРОВА Любовь Дамдиновнае «Бүхэлроссин гүрэнэй телевиденеэр болон радиоор дамжуулгын компания» гэхэн федеральна гүрэнэй нэгдээмэл предприятии филиал болохо «Гүрэнэй телевиденеэр болон радиоор дамжуулгын «Бурятия» компаниин» директорий туналагша, Улаан-Үдэ хото:

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№994-IV

С.А.ХАБАРКОВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

социална һалбары хүгжэөхэ талаар ажалай амжалтануудые туйлаанайын болон нюгатай өөнөдөрын хутэлбэриин зургаануудта олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээний тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

ХАБАРКОВА Светлана Аюшеевнае - «Улаан-Үдэ хото» хотын тойрог муниципальна байгууламжын Железнодорожно районой захираганай хутэлбэрилэгшын социална талаар орлогшо.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№995-IV

Л.А.ШАРЬЮРОВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

дээдэ гарай мэргжжэлтэдэй бэлэдхэхэ талаар амжалтануудые туйлаанайын тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

ШАРЬЮРОВА Лариса Алексеевнае - «Томскин гүрэнэй университет» дээдэ мэргжжээ нуралсалай гүрэнэй нуралсалай эмхи зургаанай Бурядай филиалай юридическе факультетий кафедры даагша, Улаан-Үдэ хото.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№996-IV

Н.Г.ШАПОВАЛОВАЕ,
Л.В.ШИХАЛЕВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээний тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

БАДМАЖАПОВ Беликто Ванжи- новиче - «Улаан-Үдэн яармаг» хамал акционерий бүлгэмэй юридическе албанай хутэлбэрилэгшэ, Улаан-Үдэ хото.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото

2010 оний майн 20

№997-IV

В.А.КУДИНОВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээний тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

КУДИНОВА Валентина Александровнае - хуулита (юридическе) нюур

БУРЯД үНЭН

Орхон

1.07.2010

№ 25 (21771)

Жамъяндоржинада - СССР-эй арадай артист Г.Цыдынжаповай нэрэмжээз Бурядай гүрэнэй опера болон баладэй академическе театрай оперын солистка

Россиии Федерациин Президент Д.МЕДВЕДЕВ

Москва, Кремль 2010 оний июнин 14 №713

байгуулгагүй хубини хэрэг эрхилэгшэ С.А.Петровой склад даагша, Улаан-Үдэ хото.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото 2010 оний майн 20 №1000-IV

С.Б.НИМАЕВАЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряд Республикин Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

элүүрье хамгаалгын талаар габбяатай байнаанайын болон олон жэлдэ унэн сэхээр хүдэлмэрилжээний тулөө Буряд Республикин Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэблэ:

НИМАЕВА Светлана Банзарак-цааснае - «Гусиноозерский аймагай туб больница» гэхэн элүүрье хамгаалгын муниципальна эмхи зургаанай Сэлэндүүмын амбулаториин врач, Сэлэнгын аймаг.

Буряд Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

Улаан-Үдэ хото 2010 оний майн 20 №1001-IV

М.Б.МАЙОРОВЫЕ
БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

БИЗНЕС ОДЗО

№ 25 (642)

ГАЗЕТА В ГАЗЕТЕ

№ 25 (21771)

Подписано Соглашение о сотрудничестве с монгольскими коллегами

Д.Гуньбазар, заместитель руководителя генерального агентства специализированных инспекций Монголии и А.Болошинов

Подписано Соглашение о сотрудничестве между Управлением Роспотребнадзора по Бурятии и Генеральным агентством специализированных инспекций Монголии. Это не первое соглашение ведомств, работающих в сфере санитарной охраны территорий.

Людмила ОЧИРОВА

Соглашение предполагает мониторинг водных объектов на трансграничных территориях, обмен информацией, опытом, стажировками специалистов, а также взаимодействие при стихийных бедствиях. Особое внимание уделяется состоянию трансграничной реки Селенги.

Присутствовавший на подписании руководитель Байкальвод-ресурсов **Валерий Молотов** отметил, что в Монголии ведется постоянный мониторинг загрязнения всех рек, вли-

яния на них хозяйствующих объектов. Принят новый закон, ужесточивший требования к горнодобывающим предприятиям и выдаче лицензий. В итоге многие предприятия, особенно маленькие артели, не смогут получить разрешение на работу. В городах строятся мощные очистные сооружения. Большая работа проведена по предотвращению загрязнения водных источников в сложный период массового падежа скота.

Генконсул Монголии **Жавзмаа** выразил надежду, что Соглашение внесет свой вклад в развитие российско-монгольских отношений. Его поддержал руководитель Роспотребнадзора по РБ **А.Б.Болошинов**: «Предстоящий Конвент монголов мира, думаю, еще расширит географию нашей совместной деятельности. Нам предстоит большая работа по совершенствованию партнерства».

Фото Сэргэмы ДОНДОКОВОЙ.

В прошедшие выходные в Этнографическом музее Улан-Удэ установлена юрта первого бурят-монгольского театра-юрты «Нуудэлчин».

Приглашает театр-юрта «Нуудэлчин»

Зрительный зал юрты рассчитан на 150 зрителей. Проект строительства такой уникальной для Бурятии юрты разработан известным мастером **Семеном Суворовым**.

Юрта в Улан-Удэ опередила по диаметру своих гигантских собратьев: тюркская юрта в Кыргызстане на южном берегу Иссык-Куля имеет диаметр 12 метров 90 сантиметров, уйгурская юрта, установленная в Синьцзян-Уйгурском автономном районе Китая, в диаметре на три с половиной метра меньше, чем у юрты Театра «Нуудэлчин».

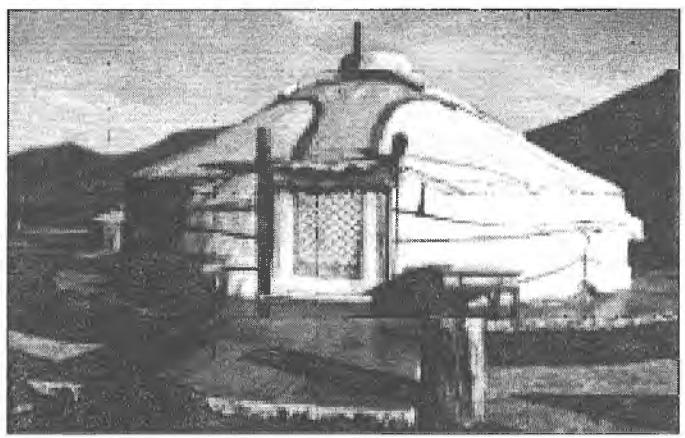
Сам театр «Нуудэлчин» молодого режиссера **Олега Юмова**, располагающийся в самой большой юрте мира, откроется показом премьерного спектакля «Онтохон одхондо - Сказка сказок» 7 - 11 июля.

«Сказка сказок» это спектакль для всех поколений, по мотивам бурятских народных сказок «Козлинный хвост» и «Бедный парень и небесная девушка». В спектакле заняты ведущие артисты театра бурятской драмы и театра кукол «Ульгэр», а также специально приглашенный **Виктор Жалсанов** – киноактер, музыкант, исполнитель горлового пения из Москвы.

В постановке задействована танцевальная группа, музыкальный финал готовится совместно с молодым композитором и исполните-

лем **Алагаем**. Костюмы и сценический реквизит для спектакля изготовлены **Ольгой Ожогиной** по эскизам художника по костюмам, номинант премии «Золотая маска» **Марией Вольской** из Москвы. Художник по свету из Москвы **Евгений Виноградов**, уже знакомый своей работой улан-удэнским зрителям по спектаклю «Максар. Степь в крови», готовит яркое и динамичное сказочное действие в таком необычном театральном пространстве. Спектакль идет на бурятском языке с переводом на экране.

Впервые в театральном опыте Улан-Удэ для удобства зрителей театра предусмотрена возможность предварительного бронирования и продажи билетов в режиме on-line на информационный центр министерства культуры Бурятии.

Полигон для «металлолома» из Бурятии разместят в Иркутской области

Автомобилисты Бурятии все же смогут принять участие в общероссийском проекте по утилизации старых авто. Автомобили, вышедшие из эксплуатации, Бурятия будет утилизировать в Ангарске (Иркутская область).

«Восток-Теленинформ»

Договоренность об этом достигнута в ходе недавнего визита делегации из республики в соседний регион. Как сообщил заместитель руководителя – начальник отдела по развитию промышленности республиканского Агентства по развитию промышленности, предпринимательства и инновационных технологий **Юрий Автухов**, в Бурятии насчитывается свыше 150 тыс. автомобилей со сроком эксплуатации более 10 лет. И все они подлежат утилизации. «Но факт, что все владельцы этих машин сразу же пойдут сдавать свои машины» - отметил он.

В Бурятии определены дилеры, которые могут поставлять новые отечественные автомобили взамен старых, а также заниматься собственно транспортировкой машин на пункт утилизации. Всего их четыре - «Редут Улан-Удэ», «Бурятавто», «Бурятмоторс», «Байкалмоторс» и ООО «Стрела». Площадкой для утилизации старых машин станет исправительная колония №15 Управления Федеральной службы исполнения наказаний по Иркутской области. Кроме этого, по словам Автухова, еще один утили-

затор - специально для устаревших автомобилей из Бурятии - будет находиться под Иркутском.

Он также рассказал, почему Бурятия сама не может утилизировать старые автомобили. Республика отвечает всем заявленным в программе Министерства промышленности и торговли РФ требованиям – в наличии есть дилерские центры, подразделения ГИБДД, которые снимают с учета старые машины, есть возможности организовать пункт утилизации - на базе какого-либо предприятия. «Но даже эти минимальные требования не совпадают с заинтересованностью предприятий. Прорабатывались практически все организации, которые имеют лицензию на сбор и переработку опасных отходов, у кого есть достаточный штат людей», - пояснил Автухов.

РАССЧИТЫВАЕТ ПРАВИТЕЛЬСТВО...

Анализ реализации программы Минпромторга, отмечают эксперты, показал, что специально для нее не было создано ни одного нового пункта утилизации. Участниками программы стали те, кто и раньше работал в этой сфере бизнеса.

В таких условиях правительство республики обратилось к ближайшим регионам, где имеются пункты утилизации – Новосибирскую область и Красноярский край. Половина из тамошних организаций уже предварительно согласились на сотрудничество, но в это время статус утилизатора получил еще и пункт в Ангарске, который намного ближе к

Бурятии, и куда транспортировка обойдется значительно дешевле. Так, доставка автомобиля до Иркутской области стоит 5 тыс. рублей (расстояние до пункта утилизации 500 км.), а до Красноярского края - 8-10 тыс. рублей. Такая цена уже превышает границу экономической целесообразности. Так что теоретически Бурятия готова вступить в программу по утилизации авто.

- Начало работы будет зависеть от того, насколько быстро торговые организации Бурятии решат вопросы по компенсации транспортировки и разработают транспортную схему. А также они должны заключить договоры с исправительной колонией №15. Сейчас проекты договоров находятся у них на рассмотрении. Минпромторгом они уже одобрены, - подытожил Автухов.

...ПОДСЧИТЫВАЮТ АВТОЦЕНТРЫ

Однако такой оптимизм разделяют не все. Так, директор автоцентра «Редут Улан-Удэ» **Геннадий Кулаев** уверен, что реальные расходы по доставке одного автомобиля до Иркутской области могут достигнуть 30 тыс. рублей.

- Кто будет оплачивать все выпадающие расходы? Одно дело, если собственник согласится тратить на это деньги, - отмечает он и добавляет, что не видит больших плюсов в договоренности об утилизации машин в другом городе.

КАК ДОЛЖНА РАБОТАТЬ ПРОГРАММА

Государственная программа утилизации старых автомобилей стартала в России 8 марта 2010 года.

На ее реализацию государство выделило 11 млрд. рублей. Предполагается, что каждый россиянин, сдавший в утиль машину старше 10 лет, сможет получить у автодилера скидку в 50 тыс. руб. на новый автомобиль из утвержденного списка. Для желающих принять участие в программе есть несколько вариантов.

Первый - когда автовладелец с полным пакетом документов, подтверждающими право собственности, направляется к дилеру, где заполняет свидетельство на утилизацию, а также оформляет доверенность. Далее дилер по доверенности снимает автомобиль с учета в ГИБДД и направляет его в пункт утилизации. После этого владелец выдается свидетельство об утилизации, на основании которого дилер осуществляет продажу нового автомобиля с

положенной скидкой. Еще один вариант - это когда гражданин самостоятельно снимает автомобиль с учета, передает на утилизацию, а потом обращается к дилеру. В любом случае автовладельцу за утилизацию машины, как гарантирует программа, придется оплатить не более 3 тыс. рублей.

В утвержденный Минпромторгом РФ перечень моделей автомобилей, вошедших в эксперимент по стимулированию продаж новых легковушек за счет утилизации старых, вошли практически все российские и зарубежные «сборщики». Не попали в списки автомобили, производимые компаниями «Автотор» - в частности, Hummer H3, Hummer H2, Chevrolet Trailblazer, Chevrolet Tahoe, Cadillac STS, Cadillac BLS, Cadillac SRX, Cadillac Escalade.

Список автомобилей, которые можно приобрести взамен подержанного авто:

Марки	Модели
Chevrolet	NIVA, Captiva, Cruze
Fiat	Albea, Doblo, Linea, Ducato
Ford	Focus, Mondeo
Kia	Spectra, Sorento
LADA	весь модельный ряд
Renault	Logan, Sandero
Skoda	Fabia, Octavia
ГАЗ	2217, 2310, 2705, 2752, 3221, 3302, Volga Siber
УАЗ	2206, 2360, 3303, 3741, 3909, 3962, Hunter, Patriot, Pickup
Иж	2717
Hyundai	Sonata, Accent, Santa Fe
TarA3	Road Partner, Tager, LC100
Ssang Yong	Actyon, Kyron, Rexton
Opel	Antara, Astra
Nissan	Teana, X-Trail
Toyota	Camry
Volkswagen	Tiguan
ISUZU	NLR85

Когда Цырен показывает очередную свою поделку, все подолгу стоят и рассматривают его творение с восхищением.

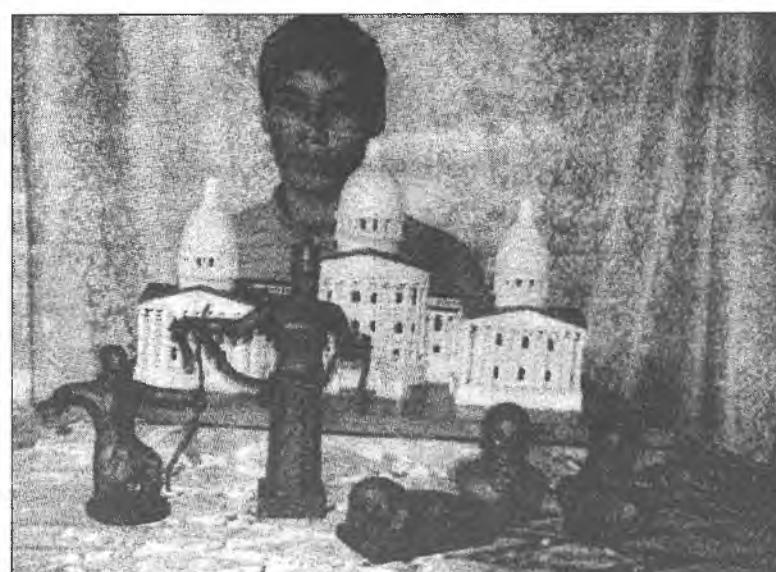
-Он у нас мастер,- так говорят с гордостью его родители и односельчане .- Лепит из скульптурного пластилина чудные вещи!

Туяна БУРХАНОВА, директор Ангирской начальной общеобразовательной школы.

На самой северной окраине Заиграевского района, в долине, окруженной со всех сторон склонами хребта Улан-Бургасы, расположилась маленькая деревушка Ангир. Живет в этом селе один интересный, немногословный, чуть-чуть застенчивый семнадцатилетний паренек – Цырен Чимитов. Есть у него одно любимое увлечение – он лепит из пластилина.

К моему приходу он с увлечением заканчивал работу над мифическим драконом, которого только что увидел в фильме. Чудище с распластанными крыльями впечатляет. Пожалуй, даже больше, чем парусник, сделанный ранее. Чешуйка к чешуйке, коготок к коготку... И все эти мелкие детали делаются руками и обычновенной стекой для детского пластилина, без использования каких-либо специальных инструментов.

Впервые Цырен показал свои работы на выставке в Унзэтэе, когда проводились дни экономики и культуры, посвященные 65-летию Побе-

ды и 75-летию Заиграевского района. Здесь были выставлены бюсты Гоголя, Лермонтова, лежащего льва, скульптуры героя бурятского эпоса Гэсэра и матери Бурятии. Очень жаль, что некоторые работы пришлось разобрать, чтобы сделать новые. До этого юноша не участвовал ни в одной выставке. Пробовал он и рисовать, и вырезать по дереву. «Но не особенно получалось, - говорит Цырен, – времени требуется гораз-

до больше, нет навыков и специальных инструментов для резьбы. Даже если купить инструменты, все равно много времени уйдет на обработку изделия. При том, что на некоторые свои работы из пластилина я трачу час-полтора. Все зависит от настроения».

На вопрос, когда у него появилось такое необычное увлечение, он отвечает, что лепит с тех пор, как в его руки впервые попал кусок пласти-

лина. Сначала в детсаде из простого детского пластилина, а потом в школе лепил героев мультфильмов – покемонов, роботов. Однажды на спор со своим одноклассником вылепил церковь, которую, к сожалению, вынужден был разобрать, так как не было материалов для новых работ.

Самая большая его работа – это дворец, похожий на Капитолий. На его изготовление затрачено почти десять килограммов пластилина и восемнадцать месяцев работы. Лепил не торопясь. Сколько терпения и усидчивости надо, чтобы каждый кирпичик, каждую перилу, колонну

аккуратненько и ровненько прикрепить на нужное место. Если что-то не получалось, приходилось несколько раз переделывать.

Вопреки моим ожиданиям услышать, что подросток мечтает стать, к примеру, скульптором, Цырен удивил. Он хочет быть инженером или архитектором. Впрочем, инженерам такие чуткие руки, творящие подобную красоту, очень нужны. Ведь, прежде чем построить настоящий дом, нужно создать макет в уменьшенном виде. Кроме того, чтобы наши города и села выглядели красиво, надо подумать и о внешнем виде здания, и об окружающем ландшафте, то есть вложить свою душу, показать красоту нашего края. Вот такие мечты у простого паренька, живущего в маленьком селе Ангир.

Здесь книги

Поглощают оголтело

Здесь говорят не «звонят»,
а «звонят»,
Здесь книги поглощают оголтело,
Здесь знают: слово – это дело,
И потому здесь дело говорят!

Чимита АЮРОВА, студентка первого курса филфака БГУ

Каждый человек – это ребус. Чтобы этот ребус разгадать хотя бы на сотую долю, человек старается выбрать подходящую профессию. Мы провели небольшой опрос на филологическом факультете БГУ с целью выявить, на что, будучи абитуриентом, акцентировал свое внимание студент, когда выбирал этот факультет. Респонденты ответили на пять вопросов с вариантами ответов.

Как выяснилось, 53 процента опрошенных студентов поступали целенаправленно и готовы днем и ночью познавать литературу и могучий русский язык, 28 – просто прошли по баллам ЕГЭ, 13 – прислушались к родителям, 4 – подтянулись вслед за товарищами.

30 процентов готовятся стать неофициальной четвертой властью страны, а ее представляют журналисты. 17 процентов решили пропагандировать товары и услуги, повышать их привлекательность для потребителей, а это могут сделать настоящие рекламисты.

«ДА» на вопрос «Нравится ли вам учиться на этой специальности?» сказали подавляющее большинство – 83 процента, отрицательный ответ дали 13 процентов, но а четыре процента еще не до конца осознали свою будущую профессию.

«Что же именно нравится?» Процесс учебы, это отметили 44 процента. Нравятся преподаватели и общество, в котором учатся, стало почти семьей для 18 процентов. Как в свой родной дом входят в учебный корпус 7 процентов опрошенных, настолько комфортно и уютно они себя чувствуют. Но 15 процентов решили воздержаться от комментариев.

Пятым пунктом были пожелания и предложения. 22 процента респондентов хотели бы еще более низких цен в столовой, 18 – снимать напряжение на дискотеках факультета. Остальные высказали пожелания, чтобы столовая открывалась пораньше, а пар с утра было поменьше, и стипендии побольше. Задавались вопросом, нужна ли филологу математика и экономика. И даже желали больше симпатичных девчонок, ведь филфак – факультет невест.

ПОБЕДИТЕЛИ БИЗНЕС-СТАРТА

Урожай круглый год

Индивидуальный предприниматель Леонид Геннадьевич Фролов с супругой Аллой Александровной занимаются выращиванием овощей круглый год.

А начиналось все так. Когда Леонид Геннадьевич остался без работы, в Центре занятости населения района ему предложили организовать собственное дело. Сначала Фроловы думали заняться выращиванием цветов. Уже позже решили выращивать овощи. Ведь чаще всего зимой закаменцы покупают китайские огурцы и помидоры.

Анна АГАФОНОВА

Дети Леонида Геннадьевича и Аллы Александровны одобрили дело родителей и во всем стараются их поддерживать. Сама же хозяйка говорит: «Мы с мужем уже люди немолодые, дело у нас идет к пенсии. А чем потом нам с ним заниматься? Вот и будем овощи выращивать».

Переехали из благоустроенной квартиры в частный дом и с головой ушли в работу. Подготовили деревянный каркас для будущей теплицы. Леонид Геннадьевич написал лучший «Проект начинающего предпринимателя» и выиграл грант в размере 218 тысяч рублей. На эти деньги покрыли теплицу поликарбонатом и посадили первую рассаду. Но Фроловых мучили сомнения насчет нового, впервые используемого, материала для строительства теплиц, ведь зима выдалась суровая. По-

ликарбонат – это материал, который в двадцать раз прочнее стекла. Фильтрует и пропускает только полезные для растений солнечные лучи. Поликарбонат чаще всего сравнивают с пластиковыми окнами, ведь состоит он из трех камер. Легко монтируется, гибкий, прочный. И вот этот материал смог противостоять жестоким морозам, а чета Фроловых сумела доказать, что в наших суровых условиях можно выращивать свежие овощи. Сейчас на их участке построена уже вторая теплица – для помидоров. Для этого Леонид Геннадьевич взял кредит в некоммерческом фонде поддержки предпринимательства Закаменского района.

Прошедшей зимой многие жители Закаменска уже могли приобрести экологически чистую продукцию от Фроловых в магазине «Белореченский» по улице Юбилейной. Постоянныекупатели быстро разбирали лук, петрушку, укроп, салат, редис, огурцы и шампиньоны. Люди даже домой к овощеводам приходили, спрашивали о товаре. «Спрос на нашу продукцию есть, значит, нужно работать», – говорит Алла Александровна.

Задача, которую поставили перед собой Фроловы, – обеспечивать детские сады, школы города и больницу овощами круглый год. Урожай огурцов получают два раза в год. По-

мидоры плодоносят при определенном температурном режиме до ноября.

Весной высаживаются рассаду обычных для нашего региона сортов – «Астерикус», «Торнадо», «Буян», «Боец», «Маринда» и другие. Зимой же сажают специальные сорта, пригодные для выращивания в тепличных условиях, например, самоопыляющиеся огурцы «Стела», редис «Сакса» или «Тарзан». Алла Александровна специально посетила теплицы в Иркутске и узнала, какие именно сорта пригодны для зимнего разведения.

Кроме работы на приусадебном участке, Алла Александровна преподает музыку в районной гимназии и мировую художественную культуру в старших классах. Разводит экзотические комнатные цветы и породистых кошек.

Часто на экскурсию к Фроловым приезжают сельчане, желающие заняться овощеводством. А в марте в гостях побывал декан агрономического факультета БГСХА А.Г. Кушнарев, давал советы.

Было далеко идущих планах семьи Фроловых – строительство третьей теплицы и выращивание болгарских перцев, баклажанов, других всеми любимых овощей. Мы же пожелаем закаменским овощеводам развития и процветания.

Организатор торгов-конкурсный управляющий ИП Чойжинимаев В.Ч. Бадмарапова Дарима Дамбиевна (670013, Республика Бурятия, г. Улан-Удэ, ул. Ключевская, 26-36, тел.: (3012)-217-849, E-mail: darima_06@mail.ru) известяет о проведении открытых торгов в форме аукциона по продаже имущества ИП Чойжинимаев В.Ч. (671195, Республика Бурятия, Селенгинский район, ул. Тахой, ул. Цыденова, 8-2, ОГРН 30403181130025 ИНН 031802030593). Аукцион состоится на сайте сети Интернет по адресу: www.farikant.ru 10 августа 2010 года, начало аукциона в 10 час. 00 мин. по московскому времени.

Предмет торгов:

Лот №1. Земельный участок, площадь 9300 кв.м., категория земель: земли населенных пунктов, разрешенное использование - под объект промышленного назначения, строительство пилорамы, находится по адресу: Республика Бурятия, Селенгинский район, ул. Тахой, ул. Цыденова, уч.№9. Начальная цена - 242 000 рублей. НДС не облагается. Размер задатка - 24 200 рублей. Шаг аукциона - 24 200 рублей.

Прием заявок, а также ознакомление с имуществом, включенным в лот, документацией на него, с проектами договоров о задатке и купли-продажи проводится по адресу: г. Улан-Удэ, ул. Коммунистическая, 47, офис 210, с 8.30 ч. до 17.30 ч. в рабочие дни, а также на сайте сети Интернет по адресу: www.farikant.ru. Банковские рекви-

зиты для перечисления суммы задатка: Получатель - ИП Чойжинимаев В.Ч. ИНН 03180203059 р/с 40802810009160105216 К/с 30101810400000000604 в Бурятском ОСБ №8601 «БИК 048142604». К участию в торгах допускаются физические и юридические лица, которые могут быть признаны покупателями по законодательству РФ, своевременно подавшие заявку на участие в торгах, зарегистрировавшиеся на сайте сети Интернет по адресу: www.farikant.ru и перечислившие задаток на расчетный счет ИП Чойжинимаев В.Ч. до 06 августа 2010 г.

К заявке прилагаются - для юридических лиц: выписка из ЕГРЮЛ, заверенные копии учредительных документов, документ, подтверждающий полномочия руководителя (представителя), свидетельство о гос.регистрации и постановке на налоговый учет, решение соответствующего органа управления участника, разрешающее приобретение имущества; для физических лиц - копия паспорта, копия свидетельства о постановке на налоговый учет.

Победителем аукциона объявляется лицо, предложившее наибольшую цену лота. По итогам аукциона в день проведения с победителем оформляется протокол о результатах аукциона и в течение 10 дней подписывается договор купли-продажи. Покупатель обязан произвести оплату в течение 30 дней со дня подписания договора купли-продажи на расчетный счет ИП Чойжинимаев В.Ч.

БАТА ГЯРТАЙ, МҮХЭШЭГҮЙ ЗОРИГТОЙ

(Дашигима Буодиевич СҮНДҮЕВАЙ түрэхөөр 70 жэлэй ойн баярта)

Дашигима Буодиевич Сундуев энэ алтан дэлхэй дээрээ богони наха нааналха табисууртай байгаа: 1940 ондоо түрөөд, оройдоол 57-тойдоо 1997 ондоо хундэ убшэнхөө боложо, сагнаа урид наха бараа. Төэд бүтээхэн хэрэгүүдийн ямар олон гээшэб!

Энэ хүннис аха болон дундаа үсүүхнэгд мунөө болотороо һанажа ябагдаг. Тэрэньшье гайхалгүй. Дашинима Буодиевич - Ленинэй, Октябрин Хубисхалай, Ажалай Улаан Тугай орденуудай кавалер, ВДНХ-гай гурбан алтан болон хөөр мунгэн медальнуудтай, Буряадай АССР-эй, РСФСР-эй, СССР-эй хүдөө ажакын габьяята хүдэлмэрилгэшэ, СССР-эй Гуринэй шангай лауреат, Социалис Ажалай Герой. Нэрэ солонь XX зуун жэлэй 70-аад, 80-яад онуудаар Буряадай суута хонишод болохо Гасрон Рабдаев, Дмитрий Свистунов, Анатолий Акулов, Намжилда Тогмитова, Цыпилма

отарада өрзэн хүн бүхэн байра байдалын хараад, Даши- нима Буодиевичье ажалша, шадамар, шуран бэрхэ хонишон гэжэ абаанаар лэ ойлгогд байгаа. Хоёр томо найн гэр, яб байса баригдаан зэмье, бани, гараж, худаг, үрэжүүлгүн пункт, хониной хашаа хорёнууд, үбнэнэй нүүринүүд, жэрытэр ябталаатай түлеэн... Нюд баярлуулмаар энэ найхан үзэгдэл - удаанаар болон зэбсэг болон түхеэрэлгэнүүдье суглуулаа. Тийгэжэ сүүдхын туршада 80-120 эхэ хони үрэжүүлдэг бэлэй. Хэлэхэдэ бэлэн аабдаа, зүгөөр ажалын ямар ехэ гээшэб. Жэшээнь, углөөгүүр үрэжүүлэн хонидтоо номертой хабтаа үлгөөд, үдэшэлэн тэдэнэй дахин үрэжүүлэх. Хоёр долоон хоногийн удаа энэ ажалаа дабтаха.

ёхогоор эндэ үүрижсан эзэ-
 дэй бүхэргүй ажалша гарнуудай
 бүтээл гээшэ ааб даа.

Зиннаид Цыремпиловнашье
 бага балшар нааннаа малай
 хажууда үндыгөө. Сундуевта-
 ний гэр бүлэдэ бэри боложо ерэ-
 хэдэн, Дашинимын эхэ Сээсг
 Буюдиевна, эхын дүү басаган
 Хандама Буюдиевна гэгшэд гэр
 бараандань эгсэ хубилалта-

харана. Виталий Дашинимаевич - "Два кита" гэхэн худалдаа най-маанай-зугаасуулгын комплексын хутэлбэрлилэгшэдэй нэгэн.

Сундуевтаний ажал тон үндэрөөр сэгнэгдэхээ, 1981 ондо Дашинима Буодиевича Социалис Ажалай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо. Суута хонишод удаадахи жэлнүүдтэшье, Россиин болон Буряадай хүдөө ажахые дорийтуулсан үнөөхи хубилган шэндхэлгыншиг үүрлээр тэрэл зангаараа амжалта түгэс худэлмэрие үргэлжэлүүлээ. Төд хүн бүхэнэй наанай табисуур ондо ондоо. 1997 ондо Д.Б.Сундуев сагнаа урид наха барaa. Зинаида Цыремпиловна гансаараашье үлөөд, хонин ажалаа орхёөгүй. Муньжийн тэрэүбдэнхий, хүндэ хүшэр ажалаань өөрийгөө мэдүүлээ бшуу.

Арадайгаа, гүрэн түрүнгөө аша түнхад бүхын нааная зориулха зүрхэтэй, баатарлигаар хүдэлжэ шададаг ямар бэрхэ ажалшдтай байгаа гээшэвбиди гэжэ мүнөөл ойлгоноби. Хонин ажал - Бурядай амин шухала налбари. Хонигүй буряд буряад бэшэ. Тиймэнээ хамба лама

А.У.Модогоевтой, 1981 он

1989 OH

нуудай болож захалные, хамаг юумэнэй эмхи гурумдаа оро-жо эхилные абанаар лэ ойлгоо. Зинаида Цыремпиловна тон нарийн нягта, найтар шэнжэжээ нийтийн бодлын түүхийн зорилтад

Июниин 26-да алдар суута хонишоной тоонто нютаг болох Баргажанай аймагай Баянгол нууринда Социалис Ажалай Герой Дашинима Буодиевич Сундуевай дурсасхаалда зориулагдахан Сурхарбан унгэрэбэ.

Николай
БАДМАРИНЧИНОВ.

**Дыжид МАРХАДАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.**

A black and white portrait of Dashiinima Buudieievich. He is an elderly man with dark hair and a prominent mustache. He is wearing round-rimmed glasses and a dark suit jacket over a light-colored shirt and a patterned tie. The background is slightly blurred, showing what appears to be an indoor setting with other people.

Энэ хүнине аха болон дундаа үсвирхид мунөө болотороо һанажа ябагдаг. Тэрэньшье гайхалгүй. Дашинима Буудиевич - Ленинэй, Октябрин Хубисхалай, Ажалай Улаан Тугай орденуудай кавалер, ВДНХ-гий турбан алтан болон хоёр мүнгэн медальнуудтай, Буряадай АССР-эй, РСФСР-эй, СССР-эй хүдөө ажахын габьяята хүдэлмэрилгэшэ, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, Социалис Ажалай Герой. Нэрэ солонь XX зуун жэлэй 70-аад, 80-яад онуудаар Буряадай суута хонишод болохо Гасрон Рабдаев, Дмитрий Свишунов, Анатолий Акулов, Намжилма Тогмитова, Цыпилма Цыденова гэгшэдэй нэрэнүүдтэй адли зэргэлэн алдаршаан юм.

80-яад онуудаар Дашинима Буудиевичи элдэб янзын зүблөөнүүд, уулзалганууд дээрэ нэгэнтэ бэшэ хараан, угэ хэлэхыень шагнаан аад, дутэ танилсахагүй байгааб. Д.Б.Сундуев Баргажанай аймагай Баянгол Шууринда түрээн намтартай. Эгээл эндэ 1927 оной август нарада коммунист Буда Сангадин саашадаа Карл Марксын нэрэмжэтэ мантан томо колхоз боллож ургацан "Арбижил" коммуна эмхидхээ һенгэжэ 1999 ондо Улаан-Үдээд хэблэгдэхэн "Баян даа түрэл шотагчай" гэхэн ном соо мунөө ушсанаб. XX зуун жэлэй тэн багаар тус ажыхье удаа дараалан хүтэлбэрил-һэн хоёр түрүүлэгшэнэр - Радна Сагалаевич Бубеев болон Гомбо Боболович Цыденов - "Социалис Ажалай Герой" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэх хүртээн юм. Гадна Д.Б.Сундуев, мун Баянголой ушөө хоёр хонишон Шалсама Ламажаповна Цыремпилова (1966 он) болон Ольга Энхеевна Сангадиева (1976 он) гэгшэд Социалис Ажалай Геройнууд болонон байна. Энэл колхоздо Ленинэй орденой юнэн кавалер тоологдоно, Ажалай Улаан Тугай - зургаан, "Хүндэлэлэй тэмдэгэй" - юнэн. Тиххэлээрээ Сундуев нютагаархидайнгаа найхан заншал даган ябаашье хаа, буряад арадайнгаа, республикингаа аша габьяяд ашиглалтадаа хубита оруулжан элитэ хүн гээшэ.

Түрүүшүүнхис Баргажан
эрхэдээ, Баянгол хүрээн хүм.
Ямар нийхан байгаалитай дай-
да гээшэй! Июниин эхиндэ мүн-
гөөр ялалзажа байдаг гайхам-
шиг гоё нарыдаг мундартгануудын
сэдыхэльюм хүлгүүлэн, ду-
ра зүрхем буялагaa. Зониинь-
шье байгаалидаал шэргүүншэг-
шье haа, үнэн сэхэ. Теэд холо
ойгуур суурхайсан хонишонтой энэ
удаашье уулзажа шадаагүйб:
талаарошонхой байгаа. Тиймэээ
тус материал бэшэхэ хэрэгтэм
"Баргузинская правда" сониндо
олон жэлэй туршада хүдэлмэ-
рилжэн мэдээжэ журналист Николай Галдановай "Баянголой со-
лотон" гэхэн ном ехэ туha боложо

до үдэшын бургуулиин найман
класс дүүргээд, удаань гэрлэ-
нэнгээ үүлээр механизатор
жолоошоной курсануудтаа үу-
ража гарсаа. Тиймэээ энэ ам-
жалтай хара хүлнөөрөө, дүй-
дүршэлөөрөө туйлаа гэжэ тоб-
шолбол, зүйтэй гэжэ нанагдана.
Бэрхэ хонишоной оролдолго
үндэрөөр сэгнэгдэжэ, хоёр табан
жэлэй дүнгүүдээр "Ажалдаа
шалгарчнай тулөө" медаляар,
Октябрин хубисхалай орде-
ноор, ВДНХ-гай хэдэн медаляар,
"Буряадай АССР-эй габьяята
малшан" гэхэн нэрэ зэргээр
тэмдэглэгдээ.

Залуу отаранууд дээрэ хорин
жэл соо ажаллаанайнгаа удаа
1978-ийн 3-р сарын 3-

үгээ.

Дашинима Буодиевич Сундуев хонишоной бүлэд түрэхэн намтартай. Хара багаана хонин ажалтай танилсажа, 14 наандаа хөрдохи гарай хонишноор хүдэлжэ эхилээ. Табан жэлэй үнгэрхэд, ахамад хонишноор томилогджо, мянган шахуу толгой эрье хонидые даажа абаа. Тинн жэлхээ жэлдэ зунай сагта толгой бүхэннийн 10-12 килограммаар шэгнүүрээ нэмэдэг, нооно

1970-аад онуудай эхеэр Сундуев эхэ хонидой отарада бага ба- гаханаар шадалаа туршажа эхилээ. Тийхэлэрээ амжалта туйланан заримашуулда адляар "Ура!" нүхирөөд, харюусалга ехэтэй ажалы нэгэдоро даажа авангүй, "Бү яара, болохтой, угынень наиса бодожо узэхүүб, хэр байхаб..." гэхэ мэтээр нилээд удаараа. Энээнтушаа наанайн нүхэр Зинаида Цыремпилов-нашье толгойго наиса хүдэлгөө.

наа тээ хурьган, б,т килограмм
нооён.

Үнэхөөрөшье, гайхамшагта
дүнгүүд лэ! Тин 11-дэх табан
жэлэй түсэбые хонишодой бри-
гада дүрбэн жэл соо дүүргэжэр-
хин юм. Дунда зэргэр 100 хо-
нихио 150 хурьган гэхэ гү, али-
түсэблэгдэхэн 2665 толгойн орон-
до аяар 4451 хурьган абтаа. Ноо-
нойшье талаар түсэб үлүүсэ
дүүргэгдээ: толгой бүхэнхиө дун-
да зэргэр 5,3 килограмм хайша-
лагдаа, бүхыдөө энэнь 157,25
центэр болоно.

Николай Галдановай статья сооого бэшэхээрнь, Сундуевтанай

«МУНГЭН ТЭНГЭРИ»

гэхэн ехэ һөнин, уран бэлигтэй выставкэ Бүхэдэлхэйн монголнуудай конвентдэ, «Алтаргана 2010» гээн уласхороондын найндэртэ зориулагдаан юм. Эндэ буряад арадаймийн заншалта бо-

лонон эрдэм бэлигтэй мастернуудай выставкэ эмхидхэгдэж, бүхы арадаймийн бэлигтэй зоной, уг гарбалнуудаймний бүтээлнүүд шэмоглэбэ. Эндэ дэнзэ, гуу, уран зүүдхэлнүүд – һийхэнүүд, бугаагууд, бэнэлигүүд, буряад хутаганууд, гаананууд, пиаланууд, бусад эд зөөрий эндэ табигдаа. Паяхан июнин 23-даа иээгдэхэн энэ выставкэдэ бидэ уригдажа, искуствада дуратайшуул ошожо, нонирхон харака, зүрхэ сэдыхэлэх ханабади, бахархан хужарлабади.

Бэлиг талаантай хүтэлбэрилэгшэ, уран шадабаритай мастер Е.Г. Тыжинова, түүхийн музейн дарга А.В.Цыбикдоржиева, респуб-

ликымнай соёлыг угай баялагай объектнүүдлэгээр И.А.Петрова, бусад уран бэлигтэн «Серебряные небеса» гэхэн выставкэ нээлгүн баяараар бултание амаршалжа, Бүхэдэлхэйн монголнуудай конвентдэ зориулагдана гэжэ тэмдэглээ, зүүдхэл, костюм бүхэнүй удуха шанар тухай хөөрөө.

Байгалиин, дэлхэйн шэнжэ шанартай нягта холбоотой, космическа нюусануудтай хэр угхаа харилсаатай буряад-монгол арадай хубсаан, зүүдхэлнүүд, зэр зэмсэгүүд хүнэй уг гарбал, нютагай нуудал, ажабайдал харуулдаг байгаа бишу. Юрьен юрьеэнэй ажабайдалай, мунайндэрэй костюмууд, гоёлтөхэрэгслийнүүд, урлан бүтээхэн мүнгэн хутаганууд, гаананууд, моридой найхан бүтээлнүүд, аяга амhartанууд гэхэхээ эхилээд, хуу бултаа өөрийн

удха шанартай, саг сагтай байхан юм.

Энэ выставкэ дээрэ К.Б.Эрднэеэвий, Б.Ж.Жамбаловай, Д.-Н.Д.-Дугаровай, Чинбатай, Э.С.Манзаровай, бусад уран бэлигтэнэй гоё шалуунуудаар хоноогдохон зүүдхэлнүүд, мүнгэн хутага, дэнэ, туйба, бугааг, һийхэ, бусад найхан зүйлнүүдэх харака, нюдэнэй хужар болгон баясабади.

Тон гоё угалзануудые һийилэн бүтээхэн луугай зурагуудтай, лэнхобо сэсэгүүдтэй хутага, гоёлто шэбхүүргэнүүд бүхэнбаян бардам, или тулюур байдалтай байхан

хүнэй тушаалтай танилсуулна. Ламын, дасанайаша буйнай ажалтай холбоотой хонхи дамааринууд, бусад хэрэгслийнүүд эндэ олоор табигдаа. Нютаг бүхэнэй зүүдхэлнүүд, костюмууд ондо ондо байхая юм. Жэшээн, баруун буряадуудай, сартуул, хонгоодор, хори, цонгоол буряадуудай мүнгэгээ зэр зэмсэгүүд, гоёлтонууд,

Сартуул

хубсаан бээ бэсээс илгарна.

Энэ выставкэ дээрэ энэ үзэхэлнэши улам баяжуулжан бэлигтэй залуу уран зурааша Зоригто Доржисвай «Наложница» гэхэн темээр зурагдаан үлхөө зурагууд урданай эхэнэр яхатан бүхэнэй костюм, зүүдхэлнүүдийн харуулна, олондо найн ойлгос түрүүлийн, үни хольн домогуудые бэргээн тайлбарилна.

Түүхэшдэй, этнографуудай, бүхы ажануугшадаймнай, илангаяя заруу зоной, холын айшадаймийн һонирхол, гайхал түрүүлхээн выставкэ Ханголовай нэрэмжкэтүүхийн музейн түрүүлийн О.В.Шаглаановада (сотово телефонийн 686-745) халуун баяр баяхалан хүргэнбэд.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: выставкын үедэ.

Сэргэма ДОНДОКОВАГАЙ
фото.

«БАЙКАЛЬСКИЙ САБАНТУЙ»

гэхэн иэрлэгдэхэн татаарнуудай найндэр Этнографическая музей соо наяхан үнгэргэгдэхэн байна. Уридшалан бүхы арадуудай соёлыг түбэй шэнэ байсан соо пресс-конференци эмхидхэгдээ.

Харин Этнографическая музейн тайлан дээрэ Абустай Ханум Мирзаева амаршалаад, татаар хэзэн дээрэ маани мэгзэм уншаба, бултандын амжалтад хүзбээ.

«Сабантуй» гэхэн найндэрэй (талха таряагаа, огордоо таряд эхилдэг хабарай найндэр) эхиндэ татаарай найндэр харуулжан үзэгдэлөөр (ВСГАКИ) хилээмэ дабнатайгаар асардаг, «чак-чак» гэхэн амтатай (зүгийн тоотой, талхаар хэхэн саахартай амтан эдээн) хоол эндэ нуугашада хубагдаа.

Буряад Республикин Татаар автономийн зүгхөө С.В.Баталова, С.В.Яньков, Президентын болон Правительствын захиргаанай зүгхөө П.Л.Носков болон бусад амаршалаа, баярай угз хэлээ. Татаар наихан дуунуудые, хатар наадаа, мүрүсөөнүүдье Яруунын, Хэжэнгын, Хяагтын, Сэлэнгийн, Тарлагатайгаар асардаг, «чак-чак» гэхэн амтатай (зүгийн тоотой, талхаар хэхэн саахартай амтан эдээн) хоол эндэ нуугашада хубагдаа.

Татаар арадай найр наадан ехэ эмхитэйгээр үнгэргэгдээ. Олон уласхороондын конкурснуудтаа, фестивальнуудтаа илаан, лауреат болонон «Лаккитон» бүлэг (хүтэлбэрилэгшэн – республикийн соёлыг габьяата хүдэлмэрилэгшээ В.Н.Михайлов) наихан дуунуудаа бэлэглээ, халуун алга ташалгаар угтагдаба. Тус автономийн соёлыг талаар түбие хүтэлэгшээ, энэ найндэрэй сценарист В.Н.Михайлов, тэрэнэй ударидааг «Кристалли» соёлыг байсан, РЦНТ, ВСГАКИ эндэ ехэ ажал ябуулаа гэжэ тэмдэглэлмээр.

Энэ хуудаа Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ. Герман НАМЖИЛОВАЙ фото.

П.Л.Носков

С.В.Баталова

Аймагууднаа ерэхэн айшад

«Курэш» барилдаан

В.Н.Михайлов

Казанин айшад

Суута «Лаккитон»

Золтой залуу наан

1.07.2010

Бүряад тийн
Дүхэргүй

№ 25 (21771)

тосно

10

№ 25 (1686)

ҮЛЗЫ ХЭШЭГТЭЙ ҮРЭЖЭЛТЭЙХЭН ҮЛЬДЭРГЭ

...Хүдөө шотагаа хүрэжэ өвлийн
харагадам,
Хүжин уншар соо холын жэлнүүдүү
нашуулан,
Хүхэрээн байнаал, нэмжин байнаал холо,
Хүбжэгэ томо Тэмээн уула нютагтам.
Будат Жанчипов.

«Мэдээллийн үрэжэлтэйхэн Үльдэргэ»
нютагтаа хэр угтан ажалцаа машаа, үзүүрэш,
дуушаа бүряад зон ажаануунан, ажамидарнан

Мүнөө уншагшадай анхаралда Яруунааа урган гаранаан мэдээжэ уран зохёолши
Б.ЖАНЧИПОВАЙ З боти суглуулбаринаа хэдэн хэхэг дурадхахамны.

ТЭМЭЭН ХАДЫН МЭНДЭ

«Коммунизм» колхозийнгоо
ахамадагроном Николай Цырем-
пиловий Аюшитийн Үльдэргээ
ошоходоол уулзахаб.

- Сүлөөгөөр хэрэбши, - гэжэ
асууха.

- Сүлөөдээр ерэжэ, сэнгэжэ ябаг-
дана гээш...

- Намтай нуугаад нютагаараа
хээгүүр ябыш, нонин бэшэ гү, -
гэхэ.

Тийгээд лэ Баруун, Зүүн
Үльдэргынгээ үбэлжөөнэй газар-
нуудаар, гэршүүх, эшмэн, шз-
ниисэ, обёсой ехэх полинуудай
харгыгаар сагаахан «Нивээр»
зүндөөябахадаа. Николай ах-
тан полинуудаараа хэжэбайдаг се-
вообородууд тухайгаа, таряа тал-
ханай, ургаса ногооной гараса

тухай хөөржэл ябаха.

Нэгтээ Хуан-Хушуунда Бүд-
Сэдийнээ сайлаад, Хүрээтэйээ
Бүтүүгий голоор ябажа ерхээ га-
рабади. Табан майлдлай, гурбан
дабаатай Тэмээн хадынгаа алишье
дабаагаар гаранаа һэнбийди... Да-
баан дээр гарад ябахадамны, урдууринай холо бэштому гэшгийн
наарбаа дарбаа эбэртэй хандагай
оодортан харгысемийн хүндэлэн
урагшаа гүйжэ гарабал даа. Тэрэ
зуураа Николай Цыремпилович ма-
шинаяа байлгамсаараа:

- Слушай, Үльдэргэдэарбан зур-
гаан жээ хүдэлжэл байнаа, иймэ
юумэ первээ хаража байнаалби, яа-
нан нонин юумэ гээшб, а? - гэжэ
модоо отолуулнаан ехэх талмай-
гаар хандагайн харайжа ошотор
гайхажа нууба.

- Цыремпилович, Тэмээн хад-
аяа дурдажаа бэшбийн шүлэгтэй
хэмнайб даа. Энэхүү энэ Тэмээн
уулымны эзэн намаа мэндэшэл-
жэ гарбаа гээшэл, - гээд, хүхүүтэй

буука, сагаан мүнгэүргөөд, углөө,
мүнөө задархадаа байнаан тэрэнгийн
эш тэбэрээрээ түүжэ, Жана на-
сынгаа комод дээрэ унатай хүнэг
соо тавяа бэлэйб.

ДАЙНАЙ ЭХИЛНЫЕ МЭДЭЭ НЭН

1941 оной июнин 22-ой үдэр
Дари хээтэй Зүүн-Үльдэргынгээ
Лениний нэрэмжээ колхозийн кон-
тородо орожо ерээ гэхэ.

- Зай, Дари хээтэй, ямар
нөнинтой мандас орожо ерээ бэ-
гээшбэта, - гэжэтэндэажалтай Зал-
хай баабай асуугаа һэн ха.

- Болононшье юумэ угыл хэ-
бэртэй. Баруун зүгтэгээзарсумэрбэ
гээжэл Бурхан-зарлиг буубал даа, -
гэжэ гүбэрээд лэ гаража ошонон
байгаа.

Углөө үдэрийн «дайн эхилээ»

Сэргэмаа Лыктырова Үль-
дэргын нүргуули дүүргээд,
түрэнэн колхоздоо ажалла-
хаяа үлэхэн байна. Тэрэ сагта
«Бүхы классаараа колхоздоо
үлэхэмнай!» гэхэн лозунг сэх
заншалтаа байгаа.

Хоёр жэл хаалишанаар ехэ
амжалтатай хүдэлнэнэйн
туле, Цокто Номтоев Сэргэ-
маа Лыктыповадаа гурбан
шүлэгүүдээ зориулнаан бай-
на: «Тонон - унан бэшэ»,
«Мойнон», «Хэшэг».

Пүүлээрн Сэргэмаа Лык-
тырова ветеринарай мэргэ-
жэлээ Буряадай сельхозин-
ститутдаа нүраад, түрэл кол-
хоздоо ажалаа.

Мүнөө нютагайнгаа эхэнэр-
нүүдээр Тарбалинг түб нээ-
гээд, Монголой нарын 8, 15,
30-да бүхы амитадай түлөө
маана, мэгзэм уншанад.

**Үльдэргын «Коммунизм»
колхозийн түрүү һаалишан
Лыктырова Сэргэмаада**
Үльдэргэхэагаад,
Үргэн талаяа уналнаа бэшэш.
Үнээдээ шобтороод,
Үрмээс һүсэ суглуулнаш.
Пүн -унан бэшэ
Манай малай хэшэг!

Худагнаа уна
Хүнзэгээр удханаа бэшэш.
Торголиг хүхэннээ

Б. Жанчипов, Д. Доржиева, В. Гунзынов, Ж. Номтоев

гэхэн һүрөөтэй мэдээсэл аймаг
зургаанхаа срээн гэхэ.

МОЛОНОЙ ХАБТАГАЙНУУД

-Арба нахаа хүрөөгүй ябахадаа, зунаа элдин сагта Жамбал
дүүтээс Обоотын убэрээр, Хойто-
Хүндигээр хоюулан хонидоо
адуулжа ябагша һэмли, - гээд, нэгэ-
тээ Ширэб-Жалсан Шадапов (Шо-
боодой баабай) намдаа хөөрэжэ
нуугаа һэн. -Хойто-Хүндигээшмийн
тэрэ манай үхүүн ханаа
үнгийн сээгээр, үндэр хилганаа но-
гоогор халюуржа, хотогор дай-

даараа хони, малай байраа эдээлс-
тэйл юм һэн даа. Шэдэрэгэн бороо-
той үдэр ябахадаа, тэрэ багай зу-
заахан хобтох хабтагайнуудаа ошо-
жо, хүлөө дулаасуулжа, зогсожо
бэлзийбд. Тээ ханаа хүнда хабтагай-
нуудые Молоной хабтагай-
нууд гээш, - гэлэгэш һэн. Яман
Дагын хубилгаан Молон багшые
хүдэлнэн байгаа даа.

...Шобоодой баабай 1903 оной
Туулай жэлдэ түрээн хүн байгаа.
1910 онуудаар Жамбалтаяа хонидоо
адуулжа ябахадаа, 1860 гаран
онуудай хабтагайнуудаа хүлөө
дулаасуулжа ябаал даа.

ТОНОН – УНАН БЭШЭ

С.Лыктырова

Тонолиг һү билтариулнаш.
Тонон – унан бэшэ

Танай ажалай дээжэ.

Пүтэ үнээд
Унай болошо бэшэл.
Пүбээти хүхэниин
Пуулгын хоолой бэшэл,
Мал харуунаараа,
Манай басаган шадабаряараа.

МОЙНОН

Шэнэ байшангай урдахана
Шэмгэлэн сээглээ мойнон,
Шанартын һаалишадай дундахана
Шалгаран суурхаяа Сэргэмаахан.

Баглайн ургаан энэ мойнон
Баян нуудалынай гоёно.
Баранда найшаагдаан энэ басаган
Батажанан колхозоо

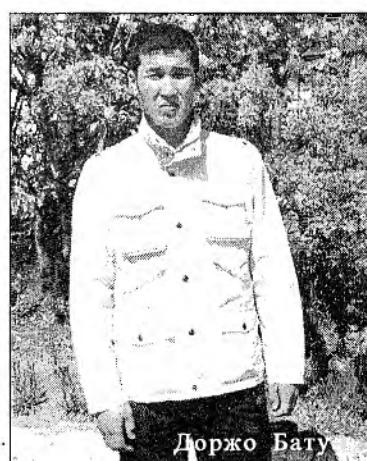
алдаршуулна.

ХЭШЭГ

Сароун арбан хургандaa
Сагаан эдээнай хэшэгтэйш.
Ариун хонгор наандаа
Ажалай үнэтэ дүршэлтэйш.
Шобторнон бүхы нүүснэйнай
Суглуулан хараха жэшээтэй наа,
Ярууна хонгор нютагаймнай
Ямар нуураар баглахаар бэ?
Цокто НОМТОЕВ.

Үльдэргэ нютагтай зон

Доржо Бату

АВТОМОБИЛЬ ЗАНАБАРИЛГААР - РОССИ ДОТОР ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

Буряадай лесопромышлен-
на колледжын студент Дор-
жо БАТУЕВ «Техническое об-
служивание и ремонт авто-
мобильного транспорта» гэ-
хэн Москвагай областиин
Дмитров хотодо бүхээрсийн
олимпиадада түрүүшүн һуу-
ри эзэлээ.

«Колледжын багшанартай ба-
яртай», - гэжэ Доржо хэлэнэ. Баг-

шанарын хэд бэ гэхэд: Д.Д.Гом-
божапов, Ч.Ц.Дондитов, В.Д.
Мантов, А.Ц.Гулгенов, В.Д.
Дамбуусаа. Мүн Доржо абаа эжидээ
баярые хүргэнэ. Пурбо Цыдыпов-
ич ба Ульяна Арсалановна
Үльдэргэ нютагтаа ажаанууна.

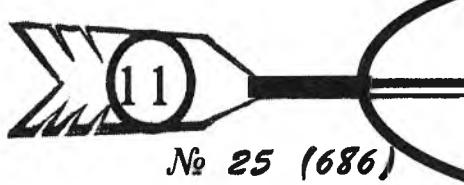
33 регионуудаа тус олимпиада-
дада хабаадагшад суглараа. Гур-
бан үдэрэй хугасаа соо мүрүсөөнэй
үедэ элдэб даабаринууд бэрхэтэй

байнашье, Доржо Батуев илаажа
гаараа. Пургуулидаа математика,
физикэд дуратай байнаан, энэ
предмедүүдээ заанан Үльдэргын
һүргуулии багшанарын – Дол-
гор Сандаковна Доржиева ба
Намжилма Батожаргаловна Цы-

рендылыкова.

Доржодо колледжко Красно-
ярскын университетэд орох квото
бии байнаан. Мүнөө тэрэниие
Москвагай автомобильна инсти-
тутда нурахын уриба.

Тус хуудаа Дулма БАТОРОВА хэблэлдэ бэлдэбэ.
Авторай фото.

Тоондо

Бүряад түнн

1.07.2010

Дэхэрэг

№ 25 (21771)

БААБГАЙН МЯХАН

(Үнэн болонон ушар)

- Шандаганай!
- Бодон гахайн бэшэ аал?
- Юун балтанаанай бодон гахайнхи байха нэм. Энэш баабгайн мяхан, - гэжэ һанааемни амаруулба.

- Баабгайн мяхан иимэ байдаг юм ха юм, - гэжэ гайхан һуубаб.
- Тиймэ. Хараа, эдээгүй хүн гүш?

- Угы! Хэн энэ томо ангытнай унтуулаа юм?

- Манай эндэхи хүбүүд тээ тэрэхадын үбэртэ ябахадань унтуулаа, - гэхэ мэтээр хөөрэлдэхээр һуутарнай, нохой халхай, мяханьше бэлэн болобо хээртэй. Бата агтай уурал набан сабханаа абаад ерэбэ.

- Заа, эдижэ узыш даа. Энэхутагаа маа, - гэхээр үглэжөөл тэрээнээ түмэр табиур дээрэ табиба.

- Хурсашаг байхаа гү?
- Хамаагүй. Эдижэ ядахагүй, - гэхэ бардамлаба.

Баабгайн мяхан хурсашагшье наа, нэгэл тиймэ, бусад ангайхид орхдоо ондоошог байба. Гэбэшье бид ядамаггий нилээд эдижэ, досохи шараа даруулба хаб. Бата агтайшье эдилсэнэ. Хоорондоно энэ тэрэхархаа борхо юун эдээлдэхэд. Баабгайнгаа мяхасайгаар, хилээмээр даруулнабди, нонигидо дабна ияажа байжа холинобди.

Теэд гэнтэй... Мяахаа эдижэ һуутараа, зугаадаа холисолдуулан, Бата агтай гэнтэл илгээжэ няд үүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Юу-у?! - гээд жакалаад залгихаа һуунан мяхандaa хахашан алдабаб.

- Үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Юу-у?! - гээд жакалаад залгихаа һуунан мяхандaa хахашан алдабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

- Нээ! - гэжэ сүхэрэнгээр аяваа гаража шадабаб.

- Яахаха нэм даа. Би долоон хоног соо эдээд, яагаашьгүй урдашни һуунаа хяа юмбиб.

- Угы, юундэ хүнэй түлэгэдээдээ хэлэбэ? Хэлэхэаа, тиймээр үзүүлэхэдээ яахабши:

- Хубаа, энэ муухайш үбшентэй юм гэлсэнэ.

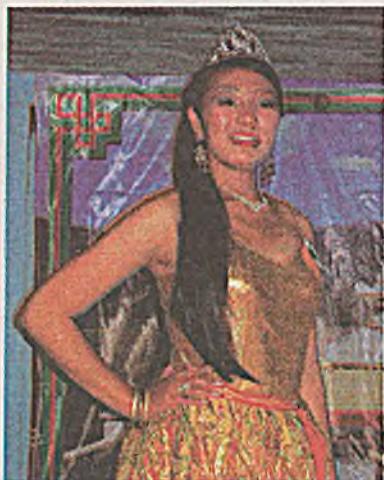
УРМА БАЯРААР ХАЛИБАЛ ДАА

Сэсэг Петровна Доржиева хэдэн жэлэй саада тээ Түнхэнэй аймагай Аршаан нуурин ерэжэ, нур харбалгыг шэнэ шатада гаргажа шадаа. Янжина Доржиева, Арюна Зарбаева, Соёлма Сыренова, Юлия Манзарова гэгшэд амжалтатайгаар Буряадай, бүхын Россиин мүрүсөөнүдтэ хабаадана.

Григорий Жамсаевич Ангаев олон жэл соо ерээдүй боксернуудые Жэмнэг нууринда бэлдэнэ. Мүнөө үедэ тэрэнэй бэлдэхэн Ринат Асадулин, Батор Сагалуев, Жаргал Базарсадаев, Амгалан Алсыев Россиин сугууллагдамал командын бүри-

Баярма Бадмаева

Надежда Шаданова

Елена Аюшеева

Санжима Янсанова

яагаад сай барюулхые тэдэхаруулаа, ухаан бодол гүйлгэдэг асуудалнуудта харюусаа. Удэшын плати үмдэжэ, сэхээр бээс барин гэшхэлдэхэдэнь, нэрье-мэ альга ташалган болоо бэлэй. Галба нууринай Санжима Янсанова гурбадахи шатын дипломоор урмашуулгадаа. Хоёрдохи нуурда Ахын дангина басаган Елена Аюшеева гаржа шадаа. Нэгэдэхи шатын дипломдо Алайрай аймагай Надежда Шаданова хүртөө. «Хонгоодорой эгээл сэбэр нийхан басаган гэжэ Түнхэнэй аймагай Хужар нютагай Баярма Бадмаева нэрэлгэдээ.

«Тортон утаян» («Шелковая нить») гэхэн хубсаа хунар эсхэгшэдэй, шэнэ маягай хубсаа бэлдэгшэдэй мүрүсөөн нааданай гол хэмжээнүүдэй нэгэн байгаа. Эндэ Түнхэнэй аймагай Хужар нютагай залуу модельер Эрдэни Туманов түрүүлжэ гараа.

Эрдэни Дашичимаевич бага-хаа хойшо алтан гартай хүбүүн гээшэ. Түрэл гаралайдань

Эрдэнийн модоор хэвээн стен-кэнүүд, элдэб гарнитурнууд гэ-рыен шэмэглэнэ. Мүн тихэдээ

Хужар нютаг соогоо эгээл гёө бартаатай Эрдэнийн гэр болоно. Мүн тихэдээ тэрэ уян нугархай, хатархадаа бэрхэх хүбүүн юм. Аймаг сооны Эрдэни Дашичимаевичай зохёон табиан ха-

тарнууд улад зониин гайхуулдаг гээшэ. Гэхэтэй хамта, эхэнэрэй

ажал зарим холо үлүү бэрхээр

хэдэг Эрдэни Дашичимаевичай

өөртөө элдэбийн үмдэ, самса, дэгэл, пальто оёжко үмдээд ябахань

гайхалтай.

дэлдэ оруулагдаад, Москва хотодо норилгоёо үргэлжлүүлнэ. Мүн тихэдэ Жамсо Ангаев Сибирийн чемпион боложошадаа.

Сырен-Доржо Андренов өөрынгөө нэрэ Буряадай спортын түүхэдэ алтан үзэгүүдээр бэшэбэ. Тэрэ Сурдолимпийн нааданай дүрэ буряалдалгын барилдаагаар чемпион боложошадаан Александр Цоктоевые бэлдээ.

Спортын мүрүсөөнүүд наадые шэмэглэхээрээ шэмэглээ. Бүхэ барилдаан, нур харбалга, мори урилдаан ехэ нонирхолтойгоор үнгэрбэ гээшэ. Бүхэ барилдаанда хэдэ шэгнүүрээрээ хүндэ хүбүүд байбашье, дунда зэргын шэгнүүрээ хүбүүд финалда орожношадаа. Туранхаа уг гарбалтай, мүнөө Улаан-Удын оюутан Чингис Инкеев абарга бүхын солодо хүртэбэ.

Нур харбалгадаа 50 гаран хун хабаадаа. Эндэ абсолютна чемпионой нэрэ зэргэдэ Владимир Моглоев хүртөө. Нонин гэхэдэ, анха түрүүшүнхие имэ амжалаа туйлаба гээшэ.

Соёлой программа мүн баян байгаа гэхэдэ, алдуу болохогүй. Найрамдалай ёхор, элдэб янзын харалга үзэгдэлнүүд олоной анхарал ехэгэ татаа. Мүн тихэдэ арадай дуунай, хүгжэм зохёогшодой конкурснууд болоо.

«Хонгоодоруудай дангина» («Фея кочевого утра») гэхэн нийхан гоё басагадай мүрүсөөн энэ наандэрье шэмэглэхээрээ шэмэглээ. Финалда дүрбэн ирагуу нийхан басагад хаража, дүрбэн тэгшээс харуулба. Өөр тухайгаа хөөрэхэ, дуу, хатар хангюурдаагээнэн заншалта конкурснуудай хажуудаа басагадаа нонирхолтой даабаринууд үгтөө. Углөөнэй айлшанда

Норигшо В.Л.Ивахинов жолоо барiba

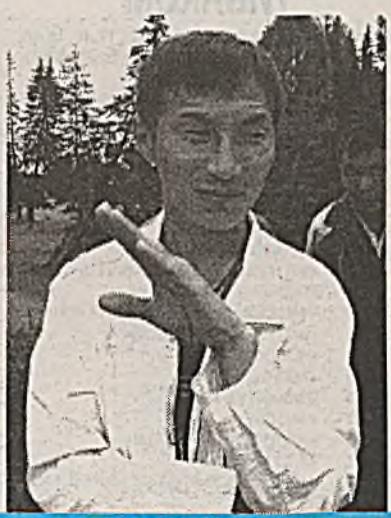
Мэргэн нарбагша В.Моглоев

Имэ нонирхолтойгоор гурбан наадан болобо гээшэ. Хэдэ бороо оробошье, тэнгэри шангаар дуугарбашье - үндэр хэмжээндэ

найр наадаяа түнхэнөөрхин табижа шадаа.

Борис БАЛДАНОВ.

Авторай фото-зурагууд.

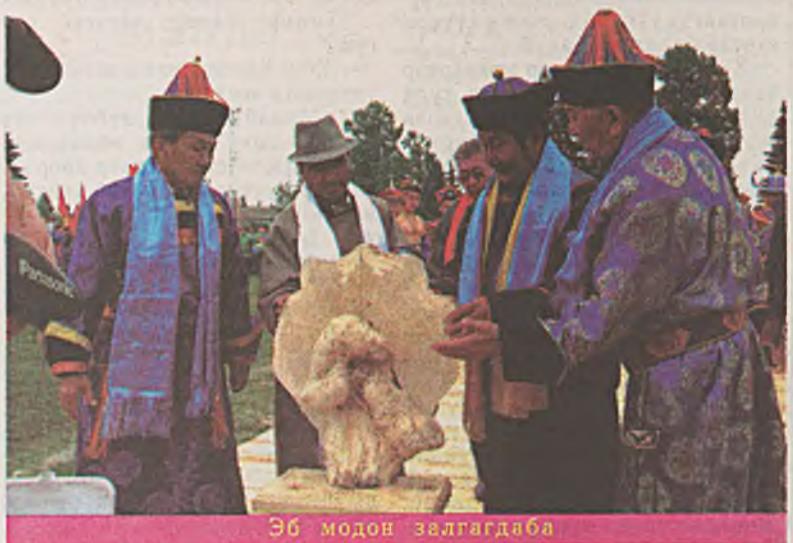

Эрдэни Тумановай (дунданаа өөрөө байна) бүтээхэн хубсаан олондо найшаагдаа

«УУЛЫН УЛАДАЙ УУЛЗАЛГА»

Ш.Д.Байминов Гал носооно

Э6 модон залгагдаба

Хонгоодорнуудай һүлдэ тэмдэгүүд

Бэрхэ норигшо С-Л Андреновто автомашине бэлэг

Найр шаадан бүхлийгөөрөө гоё байгаал даа!

Үнгэрхэн амаралтын үдэрнүүдтээ Түнхэнэй аймагта айлшад олоор бууба. Эгээл энэ үедэ Саяан хадын хормойдо гурбан хайндэр тэмдэглэгдэбэ. Хонгоодор угай хүнүүд «Улын уладай уулзалгада» баярлабад. Мүн тиихэдэ «Эб модоной наадан» дэлгэрээ. Харин түнхэнөөрхин Сүрхарбанаа угтаба.

«Уулын уладай уулзалга» хадаа хонгоодор угсаатанай эгээл ехэ нийр болоно бшуу. Эндэ заншалта ёхороо Түнхэнэй, Ахын, Захааминай аймагуудай, Эрхүү можын Алайрай болон Нүхэдэй аймагуудай болон Монгол сайхан нютагай хонгоодор уттайшуул золгоно. Дээрэ нэрлэгдэн нютаг нугануудта хоёр жэл болоод лэ энэ уулзалга эмхидхэгдэнэ.

Үг ехэ гарбалтай,
Улаан зандан сэргэтэй,
Түүхын ехэ түбэрээн
соогуур
Түрэжэ ерэхэн
хонгоодорнууд,
Саг ехын самаряян соогуур
Гаража ерэхэн
хонгоодорнууд,
Үнгэтэ дэлхэйе шэмэнхэн,
Үндэр соло үргэжэ,
Мянган жэлые ото,
Милаажа ерэхэн

хонгоодорнууд, -
гээд нэгэ мэдээжэ поэт бэ-
шэн юм. Эдэнэй эгээл ту-
руүшии уулзалга 1991 ондо
Түнхэн нютагта болоо бэлэй.
Удаадахи уулзалга 1993 ондо
заха холын Захааминда үн-
гэргэгдөө. 1996 ондо Алайр, 2000
ондо Аха нютаг «Уулын уладай
уулзалга» угтан абаа Ѯэн. Эгээл
аглаг найхан Аха нютагта 2000
ондо хонгоодориудай тотем
(онгон) тогтоогдоо бэлэй. Тотем
хадаа нийдэхээс байжан хун
шбууний дүрэ болоно гээшэ.
Удаань эгээл нимэ тотем
2002 ондо Түнхэндэ, 2004 ондо
Захааминда байгуулагдаа юм.
Тэрэ гэнээр «Уулын уладай
уулзалга» таналгаряагүй сагтаяа
болоно гээшэ.

Харин «Эб модоной наадан» баян түүхэтэй. Ушёө урайни сагтаа билэв монголтой нэгэ угсатан байгаабди. Хилэ гаргагдахада, хоёр тээ боложу, уулзажа хөөрэлдэх арга налашоо бэлэй. Эгээл тиихэдэх хилын хажуугаар байнhan аха дүүнэрэй харилса-хын тула иимэ наадан зохёогдоо. Совет үедэ энэнь мартагдажа, оройдоол хоридохи зуун жэлэй һүүл багаар шэнээр һөргэг-дээ һэн. Иигэж ахынхид, түнхэнэйхид тус нааданда дуратайгаар хабаадана гээшэ.

Буряад Республикадамнай тогтооюн халуун уларил Түнхэнэй аймагын дайран гараа. Харин тайвандэрэй урдахана бороо оржо, шарлажа байнаан ногоон нүжэржэ, хатаха байнаан ургаса нэргэбэ. Олон айлшадай наяа буугаад байхада, эндээ харагдаа үзэгдөөгүй тэнгэрийн дуун нэжэгэнэжэ, сахилгаан бууба. Иигээж Түнхэн нютаг айлшадын бага-бага айлган угтажа байба. Энэ үедээ зарим хүнүүдэй хэлэхээр, тэнгэрийн, байгаалийн эзэд булта найр нааданда хабаадалсажа байнаа мэдүүлбэ.

Найр нааданай нээлгүн баяр
ёхолол заншалта ёхоороо ню-
таг нугануудай түлөөлэгшэдэй
параадыа эхи абаба. Буряадай
арадай поэт, 85 нацатай уран

зохёолшо Шагдар Дашеевич
Байминов нааданай гол носообо.
Түнхэнэй аймагай толгойлогошо
Николай Доржиевич Петухов
энэ олон найр наадануудые
үнгэргэжэ байгаад баярлаанаа
мэдүүлбэ. «Иимэ нааданууд ан-
ха түрүүшүнгээ удха алдаагүй.
Эндэ билэ элинсэг хулинсагуу-
дайнгаа соёл, түүхэ үшөө най-
наар мэдэржэ аванабди», - гээд
Николай Доржиевич Петухов
амаршалгын үгэ соогоо тэм-
дэглээбэ.

депутадуудай Соведэй түрүүлэгшэ Санжай Ангархаев, Алайрай аймагай мэр Александр Хуторной гэгшэд баярай угэнүүдэые хэлэбээ.

«Түнхэнэй хүндэтээ эрхэтэн» гэхэн үндэр нэрээ зэргэ 2002 он-гоо жэл бури зүүлгэгдэдэг заншалтай. Энэшье удаа гурбан түрүүшүүл энээндэ хүртэбээ. Эдэхэд бэ гэбэл, ажалай ветеран Юрий Антонович Русских (Монголиин), Туранай сельпогой түрүүлэгшэ Серафима Доржиевна Ангархаева, ажалай ветеран Цырен Раднаевич Ардуев (Хэрэн Монголиин) гэгшэд болон.

Хонгоодорой уулзалгын үедэ Хүндэлэлэй грамотаар Зоригто Иванович Саханов, Валерий Манзаракшевич Сыдсев, Ринчин Дашинимаевич Санжиев гэгшэд урмашуулагдаа. Ушар гэхэдэ, эдэ гурбан хонгоодор хүбүүд наяхана Москвагай Улаан Талмай дээрэ болонон бүхэ барилдаанд хабаадалсаа. Нэгзнийн, мүнгэ алта угтгэлгэдэхомолоо, нүгөөдэнь ахамад сүдья байгаа, харин гурбадахинь, абарга бүхэ боложо шадаа.

Түнхэнэй болон Ахын аймаг-
хаа Арадай Хуралай депутат
Андрей Гомбоевич Самаринов
нютагтаа баян бэлэгтэй ерээ.

- Сурхарбаанай үедэ дүнгүүд согсолгождоно, түрүү хүнүүдэй нэрын төрөлүүлжэ, бэлэг сэлэг барюулдаг нийн заншал бин юм,
- гээд Андрей Самаринов хэлэнэ.

Түнхэн нютагай элдэб наалбарда (соёлдо, худөө ажахыда, спортдо, элүүрье хамгаалда болон бусадта) амжилтануудыг түйлахаан 30 гаран хүн телевизор, микроволново пеэшэн, музикальный центр гэхэн үнэтэ бэлэг сэлэгүүдтэ хүртэбэ гээшэ. Мүн тиихэдэ бүхы һууринай түлөөлэгшэд футбол наадаха хубсаха хунартат, хэрэгсэлнүүдтэ хүртэбэ

Хүрээс. Андрей Самаринов «Бест Плюс» гэхэн эмхийн генеральна директор Вячеслав Намсараевич Байминовтай хамта аймагайгаа эгээл эрхим норигшодто гурбан автомашинын тулхюур барюулба. Эдэхэндээ бэ гэбэл, Сэсэг Доржиева (hyp харбалга), Григорий Ангаев (бокс) ба Сырен-Доржо Аянренов (барилдаан) болоно.

1.07.2010

БУРЯТ УЧЕНЫЕ

№ 25(21771)

Духовные

14

№ 25(686)

АМАРШАЛГА

Понедельник, 5

Первый канал

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05	МАЛАХОВ +
11.20	МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20	КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20	«УЧАСТОК»
14.20	«ДЕТЕКТИВЫ»
15.00	ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20	ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ
16.20	«ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИН-
ДТОМ	
16.50	Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50	ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20	Т/С «СЛЕД»
20.00	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00	«ЖДИ МЕНЯ»
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	Т/С «САДОВНИК»
23.30	Т/С «МОСКОВСКАЯ САГА»
00.30	К 70-ЛЕТИЮ Н.А. НАЗАРБАЕВА. «НУР-
СУЛТАН: БОЛЬШАЯ ИГРА ПРЕЗИДЕНТА»	
01.30	НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.50	«КАЛИФРЕНИЯ»
02.20	«АМЕРИКАНСКАЯ СЕМЕЙКА»
02.50	Х/Ф «ИЗРИ РЕЙЛИ»
05.00	Т/С «ДУРНУШКА»

«РОССИЯ»

06.00	УТРО РОССИИ
06.07,	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07,
09.35	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05	«ЧЕРТОВО КОЛЕСО АРНО БАБАДЖАНЯ-
НА»	
11.00	ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.35	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.55	Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.55	Т/С «РАЙСКИЕ ЯБЛОЧКИ»
15.30	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30	Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.35	Т/С «ДВОРНИК»
19.05	Т/С «ЕФРОСИНЬЯ»
20.00	Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21.30	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50	СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22.00	Т/С «ВЫ ЗАКАЗЫВАЛИ УБИЙСТВО»
23.55	«ЗАЩИТА ОПЕРА»

Вторник, 6

Первый канал

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05	МАЛАХОВ +
11.20	МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20	КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20	«УЧАСТОК»
14.20	«ДЕТЕКТИВЫ»
15.00	ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20	ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ
16.20	«ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИН-
ДТОМ	
16.50	Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50	ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20	Т/С «СЛЕД»
20.00	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	Т/С «САДОВНИК»
23.30	Т/С «МОСКОВСКАЯ САГА»
00.30	«КУРORTНЫЙ РОМАН. ОПАСНЫЕ СВЯ-
ЗИ»	
01.30	НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.50	«КАЛИФРЕНИЯ»
02.20	«АМЕРИКАНСКАЯ СЕМЕЙКА»
02.50	«КЛЕПТОМАНИЯ»
03.30	ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ - 2010
1/2 ФИНАЛА. ПРЯМОЙ ЭФИРИЗЮАР	
05.30	«ДЕТЕКТИВЫ» ДО 05.55

«РОССИЯ»

06.00	УТРО РОССИИ
06.07,	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07,
09.35	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05	ТАЙЗАН
10.20	УЛГУР
10.35	«САГАЙ СУУРЯН»
11.00	ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.35	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.55	Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.55	Т/С «РАЙСКИЕ ЯБЛОЧКИ»
15.30	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30	Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.35	Т/С «ДВОРНИК»
19.05	Т/С «ЕФРОСИНЬЯ»
20.00	Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21.30	СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22.00	Т/С «ВЫ ЗАКАЗЫВАЛИ УБИЙСТВО»
23.55	«ПО ТУ СТОРОНУ ЖИЗНИ И СМЕРТИ. АД»

КУЛЬТУРА

08.00	«ЕВРОНЫОС» НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
11.00,	20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.30	Т/С «РОБИН ГУД. ВОЗВРАЩЕНИЕ»
13.05	Д/Ф «МАСТЕРСКИЕ ГОЛландцы»
13.15	ЛИНИЯ ЖИЗНИ КЛАРА ЛУЧКО
14.10	СПЕКТАКЛЬ «ВЛИЯНИЕ ГАММА-ЛУЧЕЙ НА БЛЕДНО-ЖЕЛТЫЕ НОГОТКИ»
16.00	ПРОВИНЦИАЛЬНЫЕ МУЗЕИ РОССИИ. «ДОМ ДЛЯ ФАРФОРОВОЙ ПТИЦЫ»
16.30	ВСЕ О СОБАКАХ. ИТАЛЬЯНСКАЯ ЛЕВ-РЕТКА
17.55,	0.25 Д/С «УЛИЦЫ ЛЕМУРОВ»
18.20,	03.25 ПЛОДЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ. ВАЖНЫЕ ВЕЩИ. «ЧАСЫ МЕНШИКОВА».
18.40,	«ТРОСТЬ А.С. ПУШКИНА»
18.50	Д/Ф «РОБЕР ЛУИС СТИВЕНСОН»
19.00	КРЕМЛЬ МУЗЫКАЛЬНЫЙ. ФОРТЕПИАННЫЙ ДУЭТ - Н. ПЕТРОВ И А. ГИНДИН
19.50	Д/Ф «ПАНАМА. ПЯТЬСОЛЯТ УДАЧНЫХ СДЕЛОК»
20.05	«В ГЛАВНОЙ РОЛИ...» У ЮЛИАНА МАКАРОВА
20.50	Д/С «ПОИСКАХ ТРОИ. ВЕЛИКИЕ ОТКРЫТИЯ АРХЕОЛОГИИ». «ВОЗРОЖДЕНИЕ ВЕЗУВИЯ»
21.45	Д/Ф «ОДИНОЧНЫЙ ЗАБЕГ НА ВРЕМЯ»
22.30	«ТЕМ ВРЕМЕНИ»
23.25	Х/Ф «ЛИЛИИ»
00.50	Х/Ф «НИКОЛАЙ ВАВИЛОВ». «СЕМЬЯ»
02.00	БИГ-БЭНД ЗАПАДНО-ГЕРМАНСКОГО РАДИО
02.40	Д/Ф «НЬЮ-ЛАНАРК. ПРАВО НА ЛУЧШУЮ ЖИЗНЬ»
03.50	Д/Ф «РУССКИЙ ЧЕРНЫЙ ТЕРЬЕР»

АРИГУС

07.00	НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08.00	«ТАКСИ». ПОГОДА
08.30	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»:
08.45	PEOPLES-НОВОСТИ
08.50	АБИТУРИЕНТ-2010
09.00	М/С «КАК ГОВОРИТ ДЖИНДЖЕР»
09.30	«КОМЕДИ-КЛАБ»
10.30,	18.30, 20.00 Т/С «УНИВЕР»
13.45	/С «ПОИСКАХ ТРОИ. ВЕЛИКИЕ ОТКРЫТИЯ АРХЕОЛОГИИ». «ВОЗРОЖДЕНИЕ ВЕЗУВИЯ»
13.45	Д/Ф «НЬЮ-ЛАНАРК. ПРАВО НА ЛУЧШУЮ ЖИЗНЬ»
14.40	Д/Ф «ЛЮБОВЬ НА РАЙОНЕ»
14.45	Х/Ф «НИКОЛАЙ ВАВИЛОВ». «СЕМЬЯ»
16.00	ПРОВИНЦИАЛЬНЫЕ МУЗЕИ РОССИИ. «ЧУДАК - ЧУДАК ОТ СЛОВА ЧУДО»
16.30	ВСЕ О СОБАКАХ. ЛАБРАДОР-РЕТРИВЕР
16.35	М/С «КРОТИ И НОВЫЕ ДРУЗЬЯ»
16.40	Х/Ф «БРОНЗОВАЯ ПТИЦА»
16.45	М/Ф «БРАТЕЦ КРОЛКИ И БРАТЕЦ ЛИС»
17.55	0.25 Д/С «УЛИЦЫ ЛЕМУРОВ»
18.20,	03.25 ПЛОДЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ. «ОЧЕВИДНО-НЕВРОГИЯ». ИЗБРАНОЕ Д/Ф «ЛЕНОРДА ДОВИНЧИ»
18.50	КРЕМЛЬ МУЗЫКАЛЬНЫЙ. ПИАНИСТ КРИСТИАН БЛАНКШУ
19.40	Д/Ф «ВИСМАР И ШТРАЛЬЗУНД. ТАКИЕ ПОХОЖИЕ И ТАКИЕ РАЗНЫЕ»
20.10	АТЛАНТЫ. В ПОИСКАХ ИСТИНЫ
20.50	/С «ПОИСКАХ ТРОИ. ВЕЛИКИЕ ОТКРЫТИЯ АРХЕОЛОГИИ». «ЛОЖНОЕ СОСКОВИЩЕ ПРИАМА»
21.45	Д/Ф «ЖАЛЬ, ЧТО ВАС НЕ БЫЛО С НАМИ»
22.35	АКАДЕМИЯ. ЖОРСАЛФЕРОВ. «ПОЛУПРОВОДНИКОВАЯ РЕВОЛЮЦИЯ. НАУКА И ОБЩЕСТВО»
23.25	Х/Ф «ЛИЛИИ»
00.50	Х/Ф «НИКОЛАЙ ВАВИЛОВ». «СЕКРЕТАРША»
02.10	«ИМПРОВИЗАЦИИ НА КЛАССИЧЕСКИЕ ТЕМЫ». ДЕНИС МАЦУЕВ И ГЕОРГИЙ ГАРАНЯН
07.00	НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08.00	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
09.00	КРЕМЛЬ МУЗЫ

№ 25 (686)

Среда, 7

Первый канал

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
 10.05 МАЛАХОВ +
 11.20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
 12.20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
 13.20 «УЧАСТОК»
 14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
 15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
 15.20 ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ
 16.20 «ХОЧУЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИН-ДТОМ
 Т/С «БОРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
 19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
 19.20 Т/С «СЛЕД»
 20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
 21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
 22.00 «ВРЕМЯ»
 22.30 Т/С «САДОВНИК»
 23.30 «ЛИЯХАДЖАКОВА. МАЛЕНЬКАЯ ЖЕНЩИНА В БОЛЬШОМ КИНО»
 00.30 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
 01.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
 01.50 «КАЛИФРИЕНИЯ»
 02.20 «АМЕРИКАНСКАЯ СЕМЕЙКА»
 02.50 Х/Ф «НА ОСТРОЙ ГРАНИ»
 05.10 Т/С «ДУРНУШКА»

«Россия»

06.00 УТРО РОССИИ
 06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
 10.05 «ВО ВСЕМ ПРОШУ ВИНЧИТЬ БИЛЗ»
 11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
 12.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 12.55 Т/С «БОГАТАЯ ИЛЮБИМАЯ»
 13.55 Т/С «РАЙСКИЕ ЯБЛОЧКИ»
 15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
 17.30, 00.35 Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
 18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 18.35 Т/С «ДВОРИК»
 19.05 Т/С «ЕФРОСИНЬЯ»
 20.00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 21.50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
 22.00 Т/С «ВЫ ЗАКАЗЫВАЛИ УБИЙСТВО»
 23.50 «ВЗЯТЬ ВЫСОТУ»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Дүхэргүй

№ 25 (21771)

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

21-62-62

КУЛЬТУРА

01.00 ВЕСТИ +
 01.20 Х/Ф «КАТАЛА»
 02.50 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
 03.25 ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. 1/2 ФИНАЛА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЮАР
 05.30 «ГОРОДОК» ДАЙДЖЕСТ
 07.30 «ЕВРОНЬЮС» НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
 11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
 11.30 Т/С «РОБИН ГУД. ВОЗВРАЩЕНИЕ»
 13.05 «ТЕНЬ ЗАСТИВШЕГО ИСПОЛИНА»
 13.30 ВЛАДИМИР СТАСОВ
 13.50 Д/С «В ПОИСКАХ ТРОИ. ВЕЛИКИЕ ОТКРЫТИЯ АРХЕОЛОГИИ». «ЛОЖНОЕ СОКРОВИЩЕ ПРИМА»
 14.45 Х/Ф «НИКОЛАЙ ВАВИЛОВ». «СЕКРЕТАРЬ»
 16.00 ПРОВИНЦИАЛЬНЫЕ МУЗЕИ РОССИИ.
 16.30 «МУЗЕЙ НА ГРАНИЦЕ»
 19.00 ВСЕ О СОБАКАХ. КИТАЙСКАЯ ХОХЛА-ТАЯ СОБАКА
 16.35 М/С «КРОТ И ЕГО НОВЫЕ ДРУЗЬЯ»
 16.40 Х/Ф «БРОНЗОВАЯ ПТИЦА»
 17.45 М/Ф «ГРИШКИНЫ КНИЖКИ»
 17.55, 02.55 Д/С «УЛИЦЫ ЛЕМУРОВ»
 18.20, 03.25 ПЛОДЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ. «ОЧЕВИДНОЕ-НЕВЕРОЯТНОЕ». ИЗБРАННОЕ Д/Ф «МОНАЛИЗА». ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ»
 18.50 КРЕМЛЬ МУЗЫКАЛЬНЫЙ. ПИАНИСТ КРИСТИАН БЛЭКШОУ
 19.40 Д/Ф «СОЛЯНЫЕ КОПИ ВЕЛИЧКИ»
 20.00 АТЛАНТИ. В ПОИСКАХ ИСТИНЫ
 20.50 Д/Ф «ПОВЕЛИТЕЛЬ СИПАНА»
 21.50 «НЕКАМЕРНЫЕ ИСТОРИИ КАМЕРНОГО ТЕАТРА»
 22.35 АCADEMIA. ЖОРСАЛФЕРОВ. «ПОЛУПРОВОДНИКОВАЯ РЕВОЛЮЦИЯ. НАУКА И ОБЩЕСТВО»
 23.25 Х/Ф «ЛИЛИИ»
 00.50 Х/Ф «НИКОЛАЙ ВАВИЛОВ». «ТЕЛОХРАНИТЕЛЬ»
 02.00 «ТРИУМФ ДЖАЗА»
 07.00 НЕОБЯЗЫНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
 08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
 08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
 19.00 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 19.20 Т/С «СЛЕД»
 20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
 21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
 22.00 «ВРЕМЯ»
 22.30 Т/С «САДОВНИК»
 23.30 ДЕНЬ СЕМЬИ, ЛЮБВИ И ВЕРНОСТИ. ПРАЗДНИЧНЫЙ КОНЦЕРТ
 01.10 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
 01.30 «ОБМАНИ МЕНЯ». НОВЫЕ СЕРИИ
 02.20 «КАЛИФРИЕНИЯ». ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ СЕРИИ
 03.20 Х/Ф «ИДЕАЛЬНО»
 06.00 УТРО РОССИИ
 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
 10.05 «ТОЛИ»
 10.35 «БУРЯД ОРОН»
 11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
 12.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 12.55 Т/С «БОГАТАЯ ИЛЮБИМАЯ»
 13.55 Т/С «РАЙСКИЕ ЯБЛОЧКИ»
 15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
 17.30, 01.15 Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
 18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 18.35 Т/С «ДВОРИК»
 19.05 Т/С «ЕФРОСИНЬЯ»
 20.00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 21.50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!

Аригус

07.00 НЕОБЯЗЫНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
 08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
 08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
 14.00 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 15.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
 16.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
 17.00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ. МЕНТЫ-3»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

21-62-62

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62

21-62-62</div

1.07.2010

Бүряад үнэн
Дүхэргүй

№ 25(21771)

№ 25(686)

"МИНИИ НЮТАГ" Данзана ДАГБАЕВА

K 85-летию со дня рождения

Пожалуй, не найдется бурята, который не знал бы проникновенные слова замечательной песни на мелодию Владлена Пантаева "Минии нютаг" ("Моя родина"). Ее автором является Данзан Дагбаевич Дагбаев. Недавно эти слова стали называнием Второго Республиканского литературно-краеведческого конкурса, посвященного 85-летию краеведа и публициста. В нем приняли участие около 500 школьников, приславших стихи и прозу на русском и бурятском языках, сочинения, эссе и исследовательские работы о людях, событиях и природе своей малой родины. Они брали пример с человека, который, не являясь профессиональным поэтом, писателем или ученым, сделал очень многое для процветания и прославления земли, на которой родился. Последнее из неопубликованного издано в вышедшей на днях его книге "Тысячи мудрых шагов".

ПРОЩАНИЕ С ОТЦОМ

В АВГУСТЕ 1941 года Данзан Дагбаевич простился со своим отцом, уходящим на фронт из улуса Тарбагатай Заиграевского района. Сыну 16 лет. Во время прощания на 22-м километре узкоколейной железной дороги отец отдал ему все продукты, собранные в дорогу: "Теперь ты остаешься за мужчину". Через некоторое время стали приходить письма с треугольным штампом "Красноармейское. Бесплатное". В 1942 году его мать Мыдыгма Рандаловна Дандарова получила извещение: "В бою за социалистическую Родину, проявив геройство и мужество, рядовой Дандаров Дагба Дашиевич погиб 14 марта 1942 года у деревни Кошкино, похоронен в деревне Нелюбино Ржевского района Калининской области".

Спустя почти тридцать лет Данзан Дагбаевич отправился на поиски могилы отца в Калининскую (ныне Тверская) область. Местные жители тепло отнеслись к буряту, выполнявшему, как они подчеркнули, сыновний долг. Он побывал там еще два раза. Работал в архиве Министерства культуры, в городе Серпухов. Возложил цветы к братской могиле в деревне Погорелки. Вел переписку с председателем сельсовета. Все, что он собрал в архивах и по рассказам свидетелей, он опубликовал в ряде статей в журнале "Байкал", в сборниках и в книге "Он погиб под Ржевом...", изданном в Улан-Удэ в 2001 году. Он досконально описал место, где предположительно погиб его отец, детально восстановил события тех дней.

В 2006 году пришло известие от свердловского поискового отряда о находке медальона и останков его отца. Сообщение потрясло его. Единственное, о чем сожалел, - ввиду преклонных годов не сумел поехать на перезахоронение в Ржев. Зато это удалось его сыну и внуку фронтовика Эрдэму Данзановичу Дагбаеву, профессору, заведующему кафедрой политологии БГУ.

2009 оной ноябрь нарада «Эра» гээнэн буюн үйлэдэлтийн жаса «Хүүгэд – манай ерээдүй» гээнэн программын ёсоор грантда хүртэхээ проектнүүдээр «Нүхэсэ, нүхэд» гээнэн конкурс соносхоной байгаа. Буряад Республикаа Федерацийн Советийн гешүүн Виталий Борисович Малкин, Наталья Николаевна Бондаренко гэгшэд энэ жасыг эмхиджэн байгуулаа. Гууралсалай, гэгээрэлэй, эрдэм ухаанай, соблой, искусствуудын талаар хүнэй оюун ухаан бодл хүгжэлгээд пүлөөлхээ программаануудын болон хэмжээ ябуулгануудын дэмжэхэй, бээлүүлхээ зорилготойгоор энэ жаса хүдэлмэрээ ябуулна. Тийхэдэ бууралсалай болон эрдэм шэнжэлэлтгүн эмхи зургаануудта туналха, хүн зоной элүүрие хамгаалла хэмжээ ябуулгануудын бээлүүлхээ гэж энэ жасынхий оролдоно. Тийхэдэ багшанар болон нургашадай олонийн түүхийн түүхийн түүхийн энэ жаса дэмжэхэй зорилготойгоор конкурс соносходог.

Боомой юрэнхы эрдэмий дунда нургуули «Ногоон дэлхэй» гээнэн номинацияар «Ариг унан» гээнэн проектдэ хабаадалсаа.

ИСПЫТАНИЕ НА ПРОЧНОСТЬ

ПОСЛЕ службы в армии Данзан Дагбаевич принял на работу в Заиграевский аймисполком заведующим общим отделом, затем после курсовой подготовки председателем аймачной плановой комиссии, секретарем аймисполкома. Молодой коммунист пользовался уважением со стороны старших товарищей. Ему доверили принимать участие в самых ответственных мероприятиях. Однако как только райком партии принял решение выдвинуть его на должность первого секретаря райкома комсомола, в дело вмешался начальник местного КГБ. На очередной районной партконференции он обвинил Д.Д.Дагбаева в том, что тот якобы является внуком кулака, а "у райкома не хватает большевистской бдительности". Так, в его жизни появилось еще одно испытание на прочность. И он его выдержал. Характер был у него боевой. Много сил пришлось потратить на то, чтобы доказать нелепость этих обвинений. Только в 1997 году он увидел в описях дел партархива запись о своем персональном деле на 13 страницах со штампом "уничтожено". Однако эта история подвигла его после работы в Совете Министров республики получить юридическое образование. Почти одновременно он получил два диплома - юриста и об окончании Высшей партийной школы.

КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД

ШЕСТИНАДЦАТЬ лет, с 1962 по 1978 годы, провел на руководящей работе в Хоринске Данзан Дагбаевич: сначала прокурором района, а затем секретарем райкома по идеологической работе. И все эти годы под его руководством в районе проводилась большая организаторская, по сути, инновационная работа по улучшению социального положения населения, в соответствии с комплексным планом района. Выполнить это было не просто. Хоринцы были первыми

в республике, и их по праву приводили в пример. Данная инициативная программа дала большой толчок для развития социальной сферы. Строились объекты соцкультбыта. В школах района внедрялись лагеря труда и отдыха, краеведение, музеи. Кстати, именно секретарь райкома стал инициатором и организатором создания Хоринского районного краеведческого музея, увенчавшего поистине всенародное дело. Экспонаты несли сами люди, а юрту, которой не оказалось в районе, привезли из Аги.

В Хоринске впервые была создана централизованная библиотечная сеть, опыт которой получил признание на уровне Российской Федерации. Созданные мобильные группы - агитпоезда, состоявшие из специалистов разных отраслей - получили возможность прямого общения с каждым чабаном, скотником, механизатором, то есть с непосредственными тружениками полей и ферм. Сами агитпоезда были эффективным средством идеологической работы, решения социальных проблем, возглавлялись они ответственными работниками райкома и райисполкома.

К любому делу Данзан Дагбаев подходил творчески и ответственно. В 1973 году район и республика отмечали 50-летие. Проводятся дни экономики и культуры в селах, организациях и предприятиях района. К юбилею была проведена огромная работа по благоустройству сел, особенно райцентра. Но более всего запомнился конкурс на лучшую песню о Хоринском районе. По его инициативе обратились к композитору Базыру Цырендашиеву и поэту Дамбе Жалсаареу, и они сочинили замечательную песню о Хоринском районе. Много позже уже сам Данзан Дагбаевич напишет песню о хоринцах.

АРИГ УНАН - ЧИСТАЯ ВОДА

Энэ конкурсын дунгүүдээр иэрлэгдэгээшэ нургуули 100 мянган түхэргүөөр шагнагдаа.

Мухар-Шэбэрэй аймагта оршодог Боом нютагта 412 хүн ажайнуна. Нютагай хадаа уулата, ургэн талата дайдаар Түгнэ гол урдан гарадаг. Энэ голнай бүхэй дэлхийн уг байлаг гэжэ тоолгодог Байгал дадаада шудхан ордог юм.

Хэр угнаа унан гээшэ хүн зоной гайхал болодог зүйл гээшэ. Бүмбэрсэг дэлхий дээрэй арюүн тунгалаг унан хүнэй амидарал хангана. Манай буряад зон эртэ урдаа сагнаа хойши унан голнуудтгаа ехэ наринаар, болгоомжийгоор хандадаг юм. Унаар амидаржа байнаан зон хадаа тийнгэншигэй яахаб даа. Гэртэ унан, галгүй байжа болохогүй, ехэ нүүгэл гээшэ гэжэ угсаата зомнай тоолдог. Буряад зоной нангинаар наанаа зүйл болоно. Унан голнуудые томо предприятинуудай бузарлаха, намагуудые хатааха, тингэжэ унанай нөө-

сэ бага болгоон ажал совет уедэ эхилн гээшэ. Унан голнуудай хэм хэмжээ нэгэ гурим соо байлгадаг намагуудые хатаажа, нуга сабшалан үргэдхэнэй хойшлонгоор байгаалини оршино унанай нөөсэ бага болохо, гангасуурга гасагдадаг болонхойдги. Энээнээ гадна хара торготой тэнгэрийн майханда хөөрэжэй байдаг сагта орон тэнгэrimийн бүтүүржэ амидарал тэдхээ арга хабаньшье барагдажа байгаа юм гү гэжэ наанааха болонхой. Иимэ байдалдаа унан голнуудые хатаангүй, ерээдүй үзүүлдээ байгаалини баялиг буриин зандаан улхэхын тулза сэбэр унанай түлөө тэмсэл ябуулха хэрэгтэй сагта ажануунабди. Нүүлэй жэлнүүдтэй булагудийн хомороор дэбэржэ гарадаг болонхой. Буряад оромнай хүнэй бэс махабадые эмшэлхэ шэдитэй аршаан булагудаар олон хаа юм даа. Тиймэнээ тэдэнэх ходо дэлбэрэн гаража, хүн зонду түнажка байхын түлөө нютаг бүхэнэй ажануугушад оролдох ёнотай.

Жэшээлхээдээ, Боомий дунда нургуулин нургашад, тэдэнэй гэртэхин, багшанар тодорхой худэлмээр энэ шэглэлээр ябуулна. Түгнэ голынгээ эрьедэ талмайнуудые түхээрхэ модо буулганхай. Могойтны булагыс хөрөлж ажад илгээд ябуулагдах юм. Энэ нургуулиин 8-дахи классий нургашад гурбан модоний зайда Түгнэ голы эрье шадар газар таа сэбэрлээ. Тийхэдэ унанай эрьедэ хүүгэдэй амархадаа талмай түхээрхэ, эндэ нуултгаха ухэр нюднэй арбан эшэ худалдажа авсанхай. Саашадаа Могойтны булагыс оршон дайдыее болбосон түхэлтэй болгох түсэбтэй. «Ариг сэбэр унан» гээнэн энэ проектээр худэлмэрийн Боомий нургуулиин ехэ колектив байгша оной ноябрь нарада дүүргэхээр багсаана.

Нургуулиин хүтэлбэри Москвада ажануудаг, грантын конкурсын менеджер Мэдэгма Дашиевна Дагбуеватай нягта ха-рилсаа холбоотойгоор худэлнэ.

Надежда ТАГАРОВА,
нургуулиин хүмүүжүүлгүүн талаар директорэй орлогшо.

Далай-лам и Панчен-лам.

Тема буддизма тоже была одной из самых приоритетных. Несколько песен посвящено знаменитым святыням - ступе "Джарун хашор", Ацагатскому дацану, цанид хамбо Агвану Доржиеву. Всю свою жизнь Данзан Дагбаевич интересовался и собирая сведения об истории родного края, родословные, сведения о знаменитых людях, воссоздавал жизненную философию бурят. Им опубликованы многочисленные статьи и очерки в сборниках, газетах и журналах по истории родного края, замечательных людях, философии и ценностях бурятского народа. Уже после смерти его в 2007 году вышла книга его стихов и песен "Минии нютаг" и упомянутая "Тысячи мудрых шагов". Но остались еще неизданными некоторые материалы.

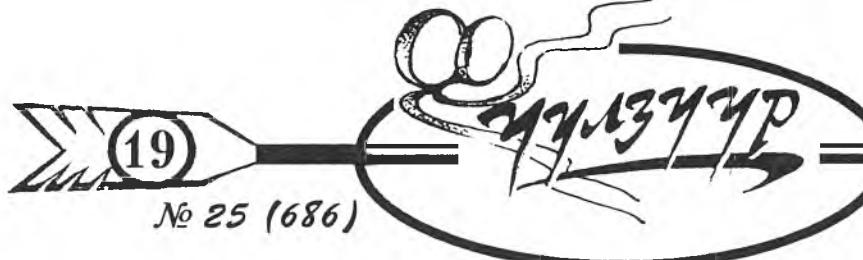
В начале трудовой деятельности Данзан Дагбаевич работал заведующим отделом культурных учреждений Совмина. А на склоне лет, находясь на пенсии, он работает ответственным секретарем Всебурятской Ассоциации развития культуры - ВАРК. И это неспроста. Его считали признанным знатоком бурятских традиций, обычаяев, культуры и истории в целом. Вся профессиональная деятельность Д.Д.Дагбаева посвящена развитию социальной сферы, экономики, культуры, образования республики, Советов народных депутатов. При этом он неожиданно даже для себя проявил себя и на литературном поприще, в пенсионном возрасте стал автором широко известных стихов, переложенных на музыку бурятских композиторов, всего около двух десятков стихов и песен.

Неординарен Д.Д.Дагбаев и по своим наградам - имеет орден "Знак Почета", медаль "За трудовое отличие" и десятки других медалей. Ему присвоены почетные звания "Заслуженный юрист Бурятской АССР" и "Заслуженный работник культуры Республики Бурятия" - звания в самых различных сферах, что, согласитесь, бывает очень редко.

Что двигало им, когда он наряду с советской, партийной работой занимался краеведением и публицистикой? В его книгах и стихах есть ответ на этот вопрос. Он спрятало полагал, что нет ничего важнее для человека, как сохранить память о своих предках и родной земле. Наверное, он мог бы сказать о том, что жизнь прожита не зря. Все, что он мог и умел, было отдано величию и процветанию своей родины.

Данзан-Дондуп СЫМБЛЕЕВ.

На фото: Д.Д.ДАГБАЕВ.

БУРЯАД ҮНЭН

1.07.2009

Дүхэргүй

№ 25 (21771)

Шойдон БАКШЕЕВ

ШАТАРАЙ ШАШАГТАЙ ТЭМСЭЛ

Урдахи зуун жэлэй тэн багаар Тарба хэлхэз холбооной яамын монтэр һэн. Шэлдэгзалуу 25-тайдаа энэ бэрхээ мэргэжэлтэн дундаа гарай малай эмшэн Пэлмэтэй хуби заяагаа нэгдүүлбээ. Үдэр үүнисе илгалтагүй түмр үтгана радио, телефон захабарилжа ябадаг Тарба үйлсэд үсөөр харагдаг болошобо. Шатар наадаха дуратай Пэлмэ намганийн монтэр нүхэрөө өөрийнгөө «кушэнтэй» түргэхэн танилсуулжан урмантай.

Үе сагай үнгэрхэдэх хоюулаа, мүн үхижуудын, мүнөө ашанырын нютаг нугадаа бэрхэ шатаршадай зэрэгдэх оронхой. Хэдыхэн жэлэй урдахана Тарба хоёр наанайнгаа амаралтада гараа. Хамаг наанал бодол, хэрэгтын мүнөө шатартай холбоотой. Үдэр бүрдээ хараа, сагаан хюлэг дээрэ шанга тулалдаа эмхиджэх, олонойзугаа нааданд тэдэнэр оророжжилээ. Гэбэшье, Пэлмэ Тарба хоёрт тэмсэл өөрийн сухаршишгүй хатуу наанад бодолтой...

- Пэл...маа! Наашаа... бү нобшоро! Өөртөө сагаан дүрсэдэй табяаб, - гэнэ Тарба.

- Хүлэгыши, хара золиг! Сай халаанаб! «Сагаанар» наадаха миний ээлжээн! - гэж хүгшэн зэргэлээ тааналганаа хашхарна.

- Намдаа один шортол (чёрт) даа. «Харааршье» шамайханаа дийлэхэл байхаб, Пэл...маа!

- Тихэш дийлэхэш! Убайгүй гээшшини! Үсэглэдэр дүрбэ наадаа, гурьши шүгээ блэйб! - гэж хүгшэн «сад гэтэр» зандаран ерэж, шатарай хюлгын санаа нуушана.

Тээд наадаяа эхилх дурагүй, ииш-тишишээрхэраашална, хатанхай альга-хургадаараа ниуурхасараа шобторно, «пляс-пляс» альгадана. Мүн нимгэн урал амаяа дульбалзуулан, наанаагаа алдан шуусяа хэхэрнэ.

- Заа... хүрөө! Шинийн «психическэ» добтолгоо айгшагүй, сэдьхэлэй хий үбшэнгүй эрэ хя юмбиб даа, хүгшөөдэй, ha-a-haa. Зай, «хоод» хыш даа, «хүүгээрээ» ябыш, наадая! - гэнэ Тарба.

- Байз-байз, «Сицилианска» гү, или «Каро-Канин» гэхэн «защита» наадажа, шамайе нэг оймно руу хэхэмни хаш даа, үбгаан! -

гэжэрихиэн Пэлмэ сагаан хүбүүгээ хоёр алхам урагшан түлхин.

- «Сицили-мициил» гэнэгүй, или «тархаан-хархаан» гү, миний харью ябадалнаа дулдыдаха. Шинийн тулуур «Испаниин-наада» эхилжмийн. Хоёр гаршиш угргүүлхэл байхаб! Пaa-haa, - гэж Тарба хүхүүн шарайдаа орошибо.

Ийгээд лэ шатарай шанга тулалдаан эхилжэн. Хоёр наанайштуул орёо нааданай, үргэн бодолой гүнзэгти руушунгааood, үгэ дуугүй хүдэлэншьегүй, хоёрт түгсэг мээти нуунад. Шатарай хюлэг дээрэ фигура-дүрсэнүүд амидырхандал хөөрсэгэнэн, «тос-тос» табигдахадан, тааналга соо дуулдана.

Гэнтээд Пэлмэ хүгшэн халаглан:

- Пээ..., бай-бай, буруу ябааб! Бээрсээз гэдэргэгэнь табихами. Минийн «эдигдэхэдэн» лэ!.. - гэж хашхараад, эндэх номгон байдалые эбдэжэрхёб.

- Ябажархёш. Бү тата! Ши уже хоёрдохио гэдэргэн абахашни. Хүрөө!

- Ши, Тарба, үсэглэдэр хөөртүрба татаа бэлэйш! - гэж хүгшэн

шангаршаба.

- Худал-худал! Нэгэл дахин һэн.

- Намайгаа мэхэлээш даа. Харюугаа абахал байхаб, - гэж Пэлмэ дурагүйдэнэ.

Хюлгын санаа номгон нууха шадалаа алдаан Тарба гэр соогуураа ябуултажа эхилжэн.

- «Бэгсэргээ» нуурдан табилши. Угы ha-a, ши дийлдэхэндэ тоологдохош! - гэж үбгэн «хүйтэнеэр» шинганаба.

- Абыш, шэхыш, үрэхийн! Шатарай «сон» намда томохон «пешкэ» - хүбүүн мээти һанагдагша даа.

- Тээд «хүүбүүдэмний» урагшадаа дабшанаар, хатан - «ферзы» болоож, шамайе доройтуулдаг бишүү.

- Буруугаар ябааб. Шүүгээшшэхээр байна, гэдэргэн «бэгсэргээ» татахамни! - гэж Пэлмэ дахин дабтан шууяшана. - Пэй даа, хүгшэмни. Шатарай намдаа дийлдээг болохоор үнинэйш даа.

Уураг тархи болбосоруулдаг нааданд намайгаа өөрөө нүргаа бэлэйш.

- Тээд, ухаан бодолшни дээшээ дэлбэрэгүй. Шатартаа үшээл

тулуур, нулаш. Би шамайе дабаад лэ байгшаб.

- Пэлмэ! Шимни дан урдуур шабганса болоош даа. Ухааншии намаршоо, - гэж Тарба өөрөө «психическэ» добротло хэнэ.

- Хүрөө, зогсо! Нэгэ гэртээши бидэх хоёртагахаяа болёобид. Ойрохи түрэхидтэй бусахамин, нохой эдиг! - гэж Пэлмэ сухалдшаба.

- Юун гэж шашанаш, хүгшэмни? Табин жэлэй санаа гэрээн гаража, намдаа срээ бэлэйш. Түрэл нютаггашши шамайе танихын үүн үлөө бээз. Жаргалдаа шатараа наадаа, бэсэндээ түшэлдээд лэ ажанууял, хайратаа нүхэрни!

ХААРТАШАН

халтируу. Тулижа алхахадаал, жүүлиг хаштшандыа эблүүлжээ, нюсэглүүлжээнэе ойлгоо бэлэйб, - гэж зөвлөхэнэөр энэхилжэ нуугша һэн.

ЗУУН «УЛААН ЗУУТАД»

Городогий хаяа хадхан Нарин нууриин. Үмсэдээ гэр байраа бодхогшод эндэ амьраншандай. Бүгэдээрээ танил ханинууд.

- Манай олон төөбинүүд мүнөөдэр, мун үглөөдэр хэдэршүүл хэнхэнэрнүүдтэй «кайлшалх» гэж соо мэдээд байгашаа нүгэлтэй юм, - гэж «юбкэдэ» дуратайшиуул хөөрлэлдээр.

Дээдэ Холтонохий жүүлиг хаштшадаа саашалан Дамба Тамаев Наринай үйлсэдэх харгадашаа.

- Дээлтэн гэртээ. Наянай хаарта «сохиногүй» - гэж бүлэглэхэн шабгансар тэрэндэ дуулгана. Түрүүшүүхисэ эндээрхэн Дамба гайхашана.

- Та үшөө саашалагты. Хоюулан сонхороо шагаалдана, - гэж наанайшиуул нэмэб.

Үнэндөөшье Дээлтэндээ Дамба обёорбо. Гэртэ орохон айлшан хубсааяа тайланна.

- Хаштшад манайда түрүүлэн мүнгээ харуулаад лэ нуувшадаг гуримтай юм, хубаа, - гэж горогор үндэр, сэргэгшэнэй гимнастёрко үмдэхэн Дээлэг нүрмагаар зандарна. Утаа утаа, үргэншэг улаабтар зуун түхэригүүдээ Дамба харуулхаа болоно.

- Пээ, Дулмаа, шанга тулалдаан эхилжээ. Эдээшэг тарган бурядад лав... шаагаа шаналши, - гэж гэрэй эзэн һамгандадаа захирна.

Дулмаа түрүүлэн зузаан үргэншэг нуунон шэрдэг дэбидхэр шалаа дээрээ дэлгэбэ.

- Хүлөө забилаад нуувшагты. Би чиачаас чиачаас тарган эдес бусалгахаб. Наадагты, гэжэхрэод гал шэрэм руу ябашана.

Хоёр шагайшад амаран унтагтуй, эрид нэгэ сүүдхээ тулалдаба. Мэдхэе бураа, ашхуу, стүүхээ наадануудын һэлжээж, тэмсээ хэбэд. Асархан эрид зуун «кулаан зуутадаа» дуунан Дээлтэнээ алдажархийн Дамба:

- Намдаа арбан «зуутадые» займада. Асаруулж, гэж эринэ.

- Үгы. Хаартаар эдиэн мүнгэнхөөн зээлээр үгэдэггүй. Дахин нааны эдихын хаарта

бууяхаа болишодог юм, - гэж шалтаг Дэлэг олоод, таа арсаба.

- Байза даа, хоромни бусалшаба. Үглөөдэр өрэж, алдаан «кулаан зуутадаа бусаахал байхаб, нохойн хоншиор! - гэж мэдүүлээд, Дамба уруу дуруухан гэртээ ябашаба.

ПААМХАЙ ЯМААГЫН ҮҮСЭЛҮҮЛБЭ

Гурбадахи жэл Дамба Тамаев Номгон, Индии океануудта, Охотско, Япон далай-нуудтаа загаа олзборилгодо ажаллаа. Олон юум хараа, үзөө, зузаан мунг нөөслэл. Нютаг нугадаа залуу эрэ баярхуу бэхээр түбхинээ ажануухаа элбэг тулгууртай.

Гэбэшье, үүлийн ханадаа Дамба үнай турасхалдаа битуулжан мэтээр нөөсээ гарзална.

Хуушанай шагайшан Дээлэгий мэх гоходоо орошиходоо, залуу эрэдэх хоротой, зэбүүхэмээршье байна. Жүүлиг хаштшандыа үргэлжэрхийн мүнгээ ямар аргаар бусаахаа болоно гээшбэ.

Панаандаа даргашаан Дамбатай хамта үндийн, бэлжээн Ванчик нүхэрын уулзашаба. Магад, энэ мэдээж шулер (булхайшаа хаштшан) өөрүүн хараатай доройтоон ханидаа дутэлээгүй гүйцэтгэжээ.

- Ши, Дамба, хаштадаа түрэлэй онсо шэнжээ табилангүй. Энэ һэнгэргүй тэмсээндэ шинийнхээ тад ондоо һанал, бодол хэрэгтэй. Дүршэлтэй Дээлэгтээ удаа дараалан «блэглэхэн» зуун болон дүшэн «кулаан зуутадыеши» шамдаа бусалгахаа шадалттай. Баршаа (эдиэн) мүнгэнхөөн намтай хуваалдааш, - гээд, Дамбадаа тэрэ нүргаал заабаа.

Наратай дулаан үдэр Дамба Тамаев Нарин нууридаа зүглизэ. Харгыдаа «Сельмаг» дэлгүүртэ шулер Ванчиктаяа хамта оробод. Танил ниймаанаш эхнэртээнхүндээд уулзажаа. Тийн Дамба саашална.

- Пээ... Наашалыш, Дулмаа... Дамба ерээ. Үтэрийн, үнэхилэв... шаагаа шаныш... гэжэ Дээлэг һамгандадаа хэлжээдээ, алшанай асархан мүнгэнхэй хэмэрхөнирходо абана.

- Дээлэг, мунөө намдаа өөрийн дуурдаад, гэртээндээ шулаан зуутатыгийн үшөө нэгэкилограмм, ямаанаймях шүүбээ. Гэртээбусахамни. Үнгэн хүлээдээд газашалдабаа болоно гээдээдээ.

- Зай, Дээлэг, Дулмаа! Урладаа хоёр дахин тандыа алдаан зуун болон дүшэн «кулаан зуутадаа» эрьоулбээ. Дээрэн 20 «кулаан зуутатыгийн үшөө нэгэкилограмм, ямаанаймях шүүбээ. Гэртээбусахамни. Үнгэн хүлээдээд газашалдабаа болоно гээдээдээ.

«Сельмаг» соо шулер Ванчик хаштадаа ниймаанын эхнэртэй Дамбийн үгтажаа байвал.

- Болоо, болоо. Ши Дээлэгтээ наадаан гурбан хулуудаа хаштадаа пешэндээ галдаажархилжин. Хурсаа бритвээр гаргахан тэмдэгүүдээ шулаан зуутадаа хаштадаа байвал.

- Хаштадаа хаштадаа алдагдгүй ямаанай Дээлэгтээ үүсэлүүлжэн түрүүшүүн эрэ ши болоно, - гэжэн Ванчик хэхэлжээ, халзан толгойгоо эльбээ.

Ванчиктай хориулыг уураг тархадаа «хаштадаан» Дамба Тамаев хаштадаа гаргахан түргэдээ.

Тийгээд лэ мүн «хаштадаа бурууташаба». - Доодо Холтоондоо бусахамни. Газаамийн үбл. Хуушархан дэгэл, гутал намдаа үгтий, гэнэ Дамба.

Арай гэж хаштадай телогрейк олдбо.

- Үүлдээ орёлтойтоо бамбайсаа уяд гэшигээ. Гуталгүй үлдэшэнхэн ши түрүүшүүнхийн хүн бэшэш, - гээд Д

1.07.2010

БҮРДАД ҮНЭН

№ 25(21771)

Дүхэргүй

20

№ 25 (686)

ХУШЭР АСУУДАЛ
Табатайхан хубүүгээ
хүтэлэвд гарнаань
Хүшөөгэй зэргээр
үнгэржэ ябанаб.
Гайханаан нюдөөр
тэрэмни хараад,
Гарнаам шэргүүсэлдэн,
шархайлдаад байшаба.
- Харыш, баабай,
энээний Ленин гү? - гээд,
Хургаараа зааба
хүшөө тээшэхэн.
Гайхалта мэргэн
хүшэрхэн асуудалдань
Гансатаа харьюу
оложо яданам.
- Ленинэй байгуулан
гүрэнэй түлөө

Тэмсэлдэ унаан
сэргшын хүшөө, - гээд,
Коммунист партиин
богони түүхээ
Харюу хэлэжэ
эхилнэн аад...
Абай Гэсэр
ульзэр сооноо
Архан Шүдхэр
тухай наалаа
Иаяхан хубүүндээ
уншажаа үгээнээ
Ианаандлаа оруулан,
урмашан хөөрөбэй.
Адольф Гитлер
гэжэ нэртэй
Архан Шүдхэр
нютагтамны добтолоо.
Абай Гэсэр
хүбүүндай дайнда
Ами наанаа
хайрлангүй мордоо.
Арбанхаа нэгэнинь
дайнда унаажа,
Аргатаяа бусаха
хубигүй байшоо.
Дайнда унаан
сэргшэ хубүүдтээ
Дурасхалай хүшөө
мүнхэлэн бодхоо.
Айл бүхэннөө
үхэлтэй дайнда
Ахаа, эсэгэ,
хубүүн хосороо.
Шулуун ханада
алтаар нийнэгдээн
Үйдхар гашуудалаар
аржын томъёо
Шунаата дайнай
дурасхалай болон
Ухаан сэдхэлдэмийн
шархаар улөө.
Хэлээн үгэнүүдьемни
хабарай нэбшээн

Агуу Илалтын 65 жэлэй ой

Хүнгэн арюухан
далидаа үүлгээд,
Дайнаа болонон
газарнуудаар ошоно.
Дахин наанаандамни
дайнаа түүхээ үргэнэ,
Баатар хүбүүндай
үргэн бодно.
- Бэрхшэ даа, хүбүүмни,
анхаралтай шагна!
Хүгшэн абаши
зургаан жэлээ
Хархис дайсанние даралсаад,
бусаха хубитай байшоо.
Харин эндэ
дурасхалай хүшөөдэ
Хоёр янаа мянхайшни
түрэлэй нэрэнүүд
мүнхэлэйтэй.
Нима нагасамни энэ байна
...44 ондо
Цыдыб абламнай баана эндэ
...42 ондо
Хүбүүмни бэрхшэ даа,
хадуужаа аба!
Хэзээдэшье маргажа
Болохогүй, мэдэ!
1994 он.

ДАЙНАА ҮЕҮН ҮЕТЭНДЭ

Дайнаа үеын үетэндэ
Дүлээтэ дүрбэн жэл
Үхүүн балшар наынен
Үсэгэлдэрэхидэл элеэр
хануулнал.

Аханар, баабайнаар булта
Аюулта дайнда мордонхой.
Арбагар жаахан үхүүдтээ
Ажалта үдэрнүүд тохогдохой.
Хоолойгоо тэжээхин түлөө
Хүйтэй нойтоор ябагдаа.

Хүнтэйн таряалан дээрэ
Хоолос түүжэ зобогдоо.

Бүхын юумээс - Илалтада,
Бүхын юумээс - фронтод! -
Дайнаа үеын хуули
Даншье хатуу байнаан юм.

Амбаар сэбэрлэхэ зуураа
Адхаа орооноо абаанаа
Арбаад жэл түрмэдэ
Абтадаг үе байнаан юм.

Дайнаа болоходо зуд
Дахалдаанаар ерхээ суг.
Зоболын мяха зулгааха
Зоболон үзээн саг.

Галаа түлих түлээн
Үртэшни ходо байхагүй.
Газаа янгинамаа хүйтэн -
Гараа хүлшөөхын аргагүй.

Хуураан орооноо жажалнаар
Хашан картай ошоохи.
Хорёо гаранаар
Холонон нюргандань ахахаш.

Дүтүн боролжо хүрэтэр
Даараж ахеэр зобохош.
Нюурыеш хайраан жабартай
Нюргаараа харан үүхаш.

Үрхэ шаргадаа үшээхээ
Үсэдээр суглуулж ашаад,
Арай голтой гэртээ
Амидын өрэн гэхээш...

Эжийн гэртээ үбшэн -
Фермын үнээд хаагдаагүй.
Абатай алуулшоо гэхэн
Аюултаа мэдээсэл абаан.

Москвагай түлөө тулалдаанда
Үрөөн хүлөө орхион
Морхо бригадир орон,

Үдээр багтажа ядана.

Аюул тухай дуулаанаар
Анираа хатанаа гэмэрнээр.
Эжийн ёлон гэншэнээр
Тэбэрин намайгаа шангаар.

Морхо бригадир дуугай
Мохорох бааюулан үүнаа.
Абымнай нүхэр байнаа
Аргадан манаа ойлгуулна:

- Минийн хүбүүн тэндэ
Минийн дайрагдан унаа.

Бээс барниш даа, Сэрэнсүү,
Бусаахаяа болёо Сэрэнээ,
зуу! -

Мохорхын утаа бааюулнаар
Морхо бригадир гарана.
Хонон хүнгээ ханхинуулнаар
Хононооны эжымни ошоно.

Дайнаа үеын үетэндэ
Дүлээтэ дүрбэн жэл
Үхүүн балшар наынен
Үсэгэлдэрэхидэл элеэр
хануулна.

САХЮУСАН

Зуундаа дүтэлээд ябатараа,
Зүнтэглээн сараа тэмдэггүй
Бурхандаа аялаа бэлэйш даа,
Баарандаа, нагасаа эжымнай.

Дүрбэн удаан үзэлээ
Дайнаа үхүүгээ үхүүгээ.
Илалтын дүтэлэн хойно
Нагасамнай алдалан унашоо.

Дайнааа өрхэн
бэшэгүүдэен,
Сэргшын малгай, бүнэнь
Хэнэйшье нюдэндэ
харуулангүй

Хадаглан баряд үүгүүшээ
Бүдөөр орёлгоотой нюусын
Барижка үзэхэ гэхэдэй:
- Холо газартаа ябахадатай
Харалсаха танаа, - гэхшэ бэлэй.

Гэрээ холо гарахадашни,
Гэртээ үдэшэн үүхадаа,
Бурханайнгаа гүнгарбаа
сооноо
Борлонон боолтёо гаргаха.

Маани, мэгзэмээ шэбнээд:
- Ерэ даа, хүүхэмни, - гэхэ.
Гурба дахин болоотоор
Толгой, түрүүшчин адислаха.

Нагасаа эжымнай мэндээ
Нэгэшье хайраа хүлээгээгүй.
Нэгэшье гомдох, голхоржо
Нима нагасынмай
шаналаагүй.

Хуушаржа хэлтэшэн гэртээ
Гашуун тэмхитай гаацай
Хододоо нэрэжэл үүхадаа,
Гашуудалдаа батажашье
болово.

Нагасынмай орден,
медальнууд,

Нугалаатай гурбалжан
бэшэгүүд,
Сэргшын малгай, бүнэ
Сахиусан болонон түүхэтэй.

1991 он.

ДОРЖО УХИНОВАЙ
МҮНХЭ ДУРАСХААЛДА
Дайнаа үеин жэлнүүдтээ
Доржо Ухинов гэхэн нэрэ
Дайнаа үхүүн фронтодтаа
Дуулдадаг байгаа гэхэ.

Дүшэн гурбан онай эхинде
Доржо Ухиновай түрэлхидтэ
Баяр хүргэн бэшэг
Баруун фронтодоо ерэхэн юм.

Командованин зүгнээ
баярши
Колхозой правленид
соносогдоо.
Зуун долоон дайсады
Зоригтой хүүхүүмийн дараа.

Тэрэ жэлэй февральдаа
Тулаев, ротын командир
Түнхэнэй газетэдээ фронтодо
Тэмдэглэл хэнэн бэлэй.

Мэргэн буудагша Ухинов
Зуун ерэн долоон дайсады
Дараан габьяатай гэжэ
Дурдагдан бэшээтэй тэндэ.

Дүтэлээд байгаа Илалта
Дүшэн дүрбэн ондо.
Дайсанхаа Ленинградые
хамгаалжа,
Доржо Ухиновай унаа.

Хаана, хэзээ унаын
Хэнэйшье мэдэхэгүйн
харамтай.
"Нурагүйгээр үгү!", - гэхэн
Нүүлдэн харуу ерэлэй.

Дурасхалайшье дэбтэр соо
Дурсагдангүйгээр нэрэн
Улэлэй.
Нэрэгүй мунхэржэн баатартай
Нэрын бусаахаар сагнай
ерээл.

2005 он.

Дамба ХОБРАКОВ,
Аргадын дундаа
нургуулиин
буярад хэлэ б
литературын
багш, поэт.

Хурамхаанай аймаг.

ҮЕ НАНАНДАА МАРТАГШАГУЙБ

Минийн гүйжэ авадаа дүтэлнэмни, ава
намайгаа гар дээрээ аважаа ехэ дээрээ үр
гээбэ. Тэн ехэл баярлаа бэлэйбэ. Эгэшэмни
15-тай, ахамни 10-тай, би 5-тай болоод
байгаадбай.

Түгнэ голой урдахана орошодог Хаяа
нютагийнай угбэд, хүгшэд, эхэнэрнүүд,
ухибууд манайдаа тэрэ үдэр сугларшаба.
Манай жаахан гэртээ эдэх хүнүүд багтана
яджа, богонон хандайлаад, ханаа уяна тү
шэжэ, шалаа дээрэшье үүжээ байжаа абым
най харан хөөрөөнөн шагнаан юм нэн.
Абымнай намайгаа гартаа тэбэрнхэй,
өөрөө гэртээ дунда стул дээрээ үүгүү.
Би гоёхон, ягаа-улаахан пулаад бэлэй аважа,
тэрэнээл харажаа хайхаанааб. Бэшэ
шье хүнүүдтээ багахан бэлэгүүдье хүр
тэээнээ. Ялалзамаа жаахан шэлнүүдээ
гойолтотой алюминийн науудын басага
дуудутаа барюулнаа юм.

Түмэр харгы хамгаалжа, заажаа ябах
хада, амархан юумэ бэшэл байгаа гэжэ
аамынгаа хөөрөнхөө ойлгогдог нэн. Фаши
самолётдүүд харгы эмдэгэгжэ бомбохаях.
Артиллерис снарядаа буудахаа гү, ми
нэ нюуцан байхаа. Буудалдаанай нүүлээр
амидын үлэхэн хүнүүд тохогдохонхай
заажаа саашаа ябадаг байгаа.

«Абымнай дайндаа ошоодоо, нютаг
ийнгаа широйн гурбан жаахан шулуу
абаад зүүжэ ошонон юм», - гэжэ эжимнай
хөөрэгжэ нэн. Арбатайхан Дашимаа ба
саганайнгаа үгэхэн дүрбэлжэн заахан
гэрэл ехэ нарилжа аважаа ябадаг байгаа.
«Нэгээтэ нүхэрни нахалаа аважа байтараа,
гэрэлхэндээ унагаажархидан, нэгээ
буланин түгээржэ унажаба, тэрэнэнэ
нанаа сэдхэлнүү мудаан юм», - гэжэ
абынгаа хөөрэйненеи нанадагби. Тийгээд
түрээнээн Данзан ахань дайндаа гэртээ бу
сажаа ерээгүй юм. Данзан абгаа нүүлшүүн
бэшэгтээ шархатаад, госпитальдо хэбтэ
нэнээ мэдүүлээ нэн. «Шагналда хүртэ

хынми хандалга үгтөө», - гэжэ бэшэхэн
юм.

«Шарханаа боложо, ами наанаа ал
даба», - гэхэн мэдуулгэ үбгэн авамнай
абаан байгаа. 1942 онд декабрийн
10-даа наанаа бараадань, Волгоградийн
Городнишэнэ райондо хүдээ табигдаан
байгаа.

Абынгаа дайндаа бэшэжэ эльгээхэн
гурбалжан конверт бэшэгүүдье эгэ
шэмийн уншаад, бурханайнгаа гүнгарбаа
коо хадагалжа орхиходонь, би нэмэхэ
нээр аваад, үзэгүүш мэдэхэгжэ хадаа ху
хээ-ногон химическэ карандашаар бэ
шэнэн үгалзануудын харахад, эльбэжэ таа
лаад, дахин байрадан табидаг нэм.

«Абатай дайндаа бусажа ерэх даа»,
- гэжэ эжимнай ехэ нийдлэгтэй байгаа.

Үглөө-мүнөө Баруун зүгэй фронт
ябахаяа байхадан, эжимнай зүүдэлнэн
байгаа: Нютагийнай нэгэ хундэтэй үб
гэжээл гэртэлхэнээр, утажан бэхжээр бээсийн
тойруулан бэхжэлж байна. Энэ зүүдээ
иийгээ тайлбарилбаа хаш. «Орон нютаг
ийнхийн бурхан хүнхэрдэг байгаа. Энэ мүүхий
дайнаай аюулдаа сохицдогнүү, бүтэн бу
лезн байжадаа гэртээ ерэхэ нийддадаг
байгаа» - гэжэ хөөрэжэ үүдаг нэн.

Нийдлэлтэй ябадан хүнээ бээс сэдь
хэлшье хүнгэн найн байдаг байгаа

№ 25(1686)

Буряад тэнээ
Дэхэрэг

1.07.2010

№25(21771)

МОНГОЛЬСКИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

(Начало в № № № 18 (679) за 13 мая, 19(680) за 20 мая, 20 (681) за 27 мая, 21 (682) за 3 июня, 23 (684) за 17 июня, 24 (685) за 24 июня).

БАТОРОВ ПЕТР ПАВЛОВИЧ (1851-1927), бурятский ученый, этнограф, член Русского географического общества. Родился в улусе Улзэтэ в семье тайши Аларской степной думы. С молодых лет привлекался к административно-управленческой работе, занимая должность заседателя думы. В 1876-1880 гг. был тайшой Аларской степной думы. После ликвидации степных дум возглавлял инородческую управу. Под влиянием известного ученого Г. Н. Потанина Баторов увлекся историей и этнографией, сотрудничал с исследователями Прибайкалья, собирал экспонаты для музеев Иркутска и Петербурга.

В ходе своей научно-исследовательской деятельности Баторов написал свыше 30 трудов, но многие из них не были опубликованы в годы Советской власти в силу существовавшего «классового подхода» к деятельности «буржуазных националистов». Его рукописи хранятся в архивах Бурятского и Якутского научных центров. В среде ученых имя П. П. Баторова стало приобретать известность с середины 60-х гг. XX в., когда этнография и фольклор получили некоторое развитие. Научное наследие П. Баторова по своей тематике охватывает: а) этническую историю бурят; б) шаманистские верования; в) народные знания; г) традиции, обычай и обряды; д) устное народное творчество.

БАТУ (1208-1255), (Батый в русской исторической литературе), монгольский хан, полководец, основатель Золотой орды, внук Чингисхана, сын Джучи. Предводитель походов в Восточную и Центральную Европу в 1236-1242 гг. В 1236-1241 гг. завоевал Волжскую Булгарию, в 1237-1238 гг. организовал поход в северо-восточную Русь, 1238-1240 гг. разгромил половцев, аланов, черкесов; осенью и зимой 1240 г. завоевал южную Русь, 1241-1242 гг. совершил победоносные походы в Центральную Европу, в Польшу, Венгрию, на берега Адриатического моря. Войска Батыя наголову разгромили объединенные войска европейских рыцарей в крупных битвах на р. Сайо в Венгрии и у г. Лигница в Сilesии (см. Великий западный поход).

С 1243 г. основатель и хан Золотой Орды. По мнению Рашид-ад-дина, Бату пользовался наибольшим авторитетом среди других чингисидов, его слово часто являлось определяющим в решении политических проблем. Во время правления хана Гуюка Бату был практически независим от центральной власти, но после его смерти в 1248 г. вместе со своим старшим братом Орду проявляет большую активность в общемонгольских делах. По данным некоторых источников Бату после смерти Гуюка предлагался великоханский престол, от которого он, взвесив многие обстоятельства и интересы, отказался в пользу ветви Чингисидов, идущей от Толуя. С этого времени Бату уже не приезжал в великоханскую ставку в Монголии. Высокопоставленные вельможи и царевичи выезжали к нему, чтобы договориться об избрании каганом сына Толуя Мункэ. Между Мункэ и Бату существовала близкая дружба, возникшая еще в походах в западные края. Бату выражал, очевидно, общее мнение многих монгольских феодалов, предлагая возвести Мункэ на великоханский престол, что и свершилось в 1251. При новом размежевании Великой монгольской державы Бату не только сохранил все свои огромные западные владения, но и получил право их расширять на север и на запад.

БАТУР-ХУНТАЙДЖИ (?-1653), основатель и первый правитель Джунгарского ханства (с 1635 г.), сын Хара-Хулы. Деятельность Батура-хунтайджи была направлена на внутреннюю консолидацию ордатских владений в едином государстве, укрепление центральной власти и упрочение внешнеполитических позиций. В отношении с другими монгольскими государствами и владениями Батура-хунтайджи проводил, в целом, политику мирного сотрудничества и объединения сил в едином союзе. Сыграл главную роль в организации Всемонгольского съезда 1640 года, принявшего решение

о прекращении междуусобных войн между монгольскими ханствами и их объединении против внешней военной угрозы, в первую очередь, агрессии маньчжуротов, уже захвативших к этому времени Южную Монголию. Также Батур-хунтайджи являлся одним из главных авторов Монголо-ойратских законов, общих для всех монгольских ханств, регулирующих политические отношения между разными владениями и устанавливавших в них социальные, экономические и военные нормы. В экономике Батур-хунтайджи помимо традиционного скотоводства внедрил новые направления: пашенное земледелие, свиноводство и птицеводство, строительство городов. Об этом сохранились многочисленные свидетельства из русских архивных документов. Например, в докладе от одного из послов тобольского воеvodы к Батур-хунтайджи от февраля 1644 г. говорится: «А кон де тайша нынечко кочует у своих городов в Кубаке. А у кон тайши три города киришиных: один белой, а четвертой де город заводит внове. А от города до города езду по днищу. А в тех де ево городех живут ево, контайшины лабы (ламы) и пахотные ево люди». В том же 1644 г. Батур-хунтайджи отправил письмо русскому царю Михаилу Федоровичу, в котором просил о присыпке десяти больших куп и пяти малых, семи свиней и пяти борзов. В 1645 г. куры, свиньи и борзы были пересланы Батиру. В качестве хлебопашцев в Джунгарском ханстве использовались выходцы из Восточного Туркестана и Средней Азии, захваченные в плен ойратскими феодалами или перебежчики.

В донесении послы Абрамова от 1639 г. говорится: «...а пашют де, государь, пашно бухарские люди; сеют пшеницу и просу, и семена за-везены из Бухары...». Основными направлениями внешнеполитической деятельности Батура-хунтайджи являлись укрепление дружественных отношений с Русским государством, а также с Казахстаном и халхасским Алтан-ханством, хотя с последними в течение всего периода сохранялись соперничество и даже военное противостояние. В отношении России сохранились данные о 33 посольствах от самого Батура-хунтайджи и к нему не менее 19, в которых решались вопросы пограничных земельных претензий друг к другу, права собирать ясык с местного населения юга Западной Сибири, экономического и политического взаимодействия. В отношении к Чинской империи Джунгария при Батура-хунтайджи была единственной страной, которая упорно отказывалась от контактов с маньчжурами.

Лит.: Златкин И. Я., История Джунгарского ханства. М., 1983.

БАШКИРЫ (самоназвание - башкорт), народ в Российской Федерации, коренное население Башкирии (1,221 млн. человек). Всего в Российской Федерации проживает 1, 678 млн. башкир (2002). Помимо Башкирии издревле живут в Челябинской области (166 тыс. чел.).

Расовый состав башкир неоднороден, представляет смешение европеоидных и монголоидных типов с локальными вариациями. Язык башкир относится к западной ветви тюркской группы алтайской семьи, имеет разветвленную диалектную структуру. Верующие башкиры - мусульмане-сунниты. В первом тысячелетии нашей эры начинается проникновение на Южный Урал тюркских кочевников, к концу первого тысячелетия занявших всю Башкирию. Вытеснив и отчасти ассимилировав аборигенов, тюркские племена сыграли решающую роль в формировании языка, культуры и облика башкир. В этногенезе башкир участвовали огузо-печенежские племена, волжско-камские болгары, позднее - кипчаки (XI-XIII вв.) и некоторые монгольские племена (XIII-XIV вв.). После распада Золотой Орды башкиры оказались под властью Казанского, Ногайского и Сибирского ханств.

Основным занятием башкир было кочевое скотоводство; были распространены охота, бортничество, из ремесел - ткачество, выделка войлок, производство безворсовых ковров, вышивка, обработка кожи. **БАЯН БААРИН** (?-1296), монгольский полководец при Хубилай хане, участник завоевания Южного Китая, Индокитая. В 1275-1276 гг. вместе с Ачу, внуком Субэдэя, покорил горо-

да Ву-чанг, Ханькоу, Нган-Кинг, Ву-Ху, Нанкин, Чен-Цзян и столицу Ханьчжоу. Участвовал в усмирении восставшего против центральной власти угэдэида Хайду, в 1288 г. был назначен наместником Каракорума. В 1293 г. стал премьер-министром правительства Хубилая.

БАЯН-ХАРА-УЛА, горный хребет в Северном Тибете в восточной части Куньлуня, в Китае. Высота до 5500 м., протягивается с северо-запада на юго-восток на 750 км. Представляет собой водораздел верховьев рек Хуанхэ на севере, Янцзы на юге. Северные склоны пологи, южные круто обрываются к реке Янцзы и прорезаны многочисленными реками. Вершины преимущественно плоские, куполообразные. Холодные высокогорные пустыни. В гребневой зоне - вечные снега. До Баян-Хара-Ула в 1875 г. дошел Н. М. Пржевальский в ходе своего первого путешествия по Центральной Азии.

БЕЙБАРС (1223-1277), четвертый мамлюкский султан в Египте (1260), бывший раб, по национальности тюрк, происходил из кипчакской стеши. Один из самых сильных противников монголов в XIII в. З сентября 1260 г. при Айн-Джалуте, используя численное преимущество, нанес поражение монгольскому тумэну Кит-Буги. Став султаном, установил политические связи с золотоордынским Берке-ханом и делийским султаном Балбаном против иранского силь-хана Хулагу. В 1275 г. напал на Малую Армению, состоявшую в союзе с монголами и разграбил города Сие, Адану, Таре, Лахаццо. В начале 1277 г. Бейбарс захватил Малую Азию, находившуюся под монгольским протекторатом, разгромив 18 апреля оккупационный корпус силь-хана Абаги. Но когда против него выступил во главе войска сам Абага, Бейбарс поспешно отступил и вскоре после этой кампании умер.

БЕЛАЯ ОРДА, западная часть улуса Джучи, часть Золотой орды. В начале XIV в., в пору наивысшего расцвета включала территории Поволжья, Северо-Восточного Кавказа и некоторые другие. В XV в. на территории Белой орды сложились Большая орда, Ногайская орда, Узбекская, Крымская и др. ханства.

БЕЛЫЕ ШАМАНЫ, жрецы монгольской языческой религии, служители 55 западных, белых, добрых, небожителей. Помогают людям в добрых делах, отваживаются от них действие черных сил, несчастий, болезней и т. п. Свои обряды и молитвы белые шаманы совершают только днем, при солнце, жертвоприношения совершают только молоком и «белой пищей» - молочными продуктами, без кровопролития. Как и у черных шаманов, их противники, у них имеется 9 ступеней совершенства, переход в каждую ступень означает повышение мастерства в магии, знахарстве, предсказывании и т. д. и сопровождается особой церемонией посвящения.

БЕРДИБЕК, хан золотой Орды (1357-1369), сын Джанибека.

БЕРЕЗИН ИЛЬЯ НИКОЛАЕВИЧ (1819-1896), один из виднейших тюркологов конца XIX в., профессор Казанского и Петербургского университетов. Главные работы: «Обзор трехлетнего путешествия по Востоку», «Библиотека восточных историков», «Тарханные ярлыки Тохтамыша, Тимур-Кутлуга и Саадат-Гирея», «Булгар на Волге», «История монголов», анализ сочинения Рашид-аддина «Джами-ад-тава-рих», издание его персидского текста и русского перевода с примечаниями. «Очерк внутреннего устройства улуса Джучиева» и многие др.

БЕРКЕ (1209-66), хан Золотой Орды (ок. 1255), внук Чингисхана, сын Джучи, младший брат Батыя. Участвовал в походах на Русь и Западную Европу в 1235-1242 гг. В правление Берке Золотая Орда фактически обособилась от Монгольской империи. Воевал со своим двоюродным братом Хулагу, иль-ханом персидским (1262). При Берке произошло дальнейшее экономическое укрепление Золотой Орды, градостроительство и развитие торговых связей. В этот период в Сарасе в течение нескольких лет жили венецианские купцы Маффео и Никколо Поло, сын которого Марко в дальнешем прославил свою фамилию описанием знаменитого путешествия в восточные страны и жизни при дворе великого хана Хубилая (см. Поло Марко).

БЕСУДЫ, средневековый монгольский род XII-XIV вв., родствен-

ники Чингисхана в шестом поколении, вместе с ним происходящие от общего предка Хайду.

БИБЛИОТЕКА БУДДИКА, общее заглавие серии собрания оригинальных и переводных буддийских текстов, которая была организована русским востоковедом С. Ф. Ольденбургом, который внес большой вклад в исследование текстов северного буддизма и придал этому предприятию международный характер. Наряду с русскими востоковедами к изданию были привлечены видные буддологи конца XIX и начала XX вв.: С. Бендал, Л. Финно, Г. Керн, Б. Нанцо и др. С 1897 до 1937 г. вышло 30 томов серии «Библиотека Буддика», после чего работа над изданием была прекращена в связи с препрессиями в отношении многочисленных востоковедов. Издание «Библиотека Буддика» было возобновлено в 1960 г. по инициативе Ю. Рериха. В настоящее время «Библиотека Буддика» пользуется широким международным авторитетом среди востоковедов.

Лит.: Терентьев А. А. Буддизм. М., Республика, 1992 г.

БИЛИК, первая часть Ясы - слова законов Чингисхана. В отличие от второй части - собственно Ясы, содержащей юридические нормы, в Билике были инструкции командирам и начальникам о том, как следует управлять государством и обществом, воинскими подразделениями и соединениями.

БИЛЬГЕ-ХАН (ок. 680-734), собственное имя Могилянь, правитель Тюркского каганата с 716 г. в молодости, как и его младший брат Кюль-тегин, относился к «непривилегированному» племени ханов Капаган-Мочко. В 701 г. Могилянь и Кюль-тегин возглавили поход на Чуйские племена и подчинили их, укрепив этим собственный авторитет и положение в родственной иерархии. С тех пор они участовали во всех походах тюрков, укрепляя власть своего дяди Мочко-Капаган-хана. После его смерти в результате переворота, совершенного Кюль-тегином, Могилянь занял престол под именем Бильге-хана. Но власть его былаnominalна и он, занимая ханский трон, всю жизнь находился под влиянием смелого и решительного военачальника Кюль-тегина и мудрого политика Тоньюкука, проводившего в жизнь, в основном, их решения.

Сразу же после восшествия на трон Бильге-хана политика Тюркского каганата резко изменилась, по сравнению с прежним периодом, в сторону смягчения порядков и улучшения жизни народа. Узнав об этом, возвратились в степь ранее бежавшие в Китай от жестокостей Капаган-хана телесские племена. Но в то же время Бильге-хан жестко подавлял выступления племен, противившихся тюркской власти. Так, он разгромил и разорил кочевья вольнолюбивых уйгур, живших ниже по р. Селенге. Тесня их, он отобрал у них табуны, а самих загнал в горную тайгу у Хамар-Дабана. Уйгурский эльтебер с сотней всадников бежал на восток. Затем Бильге-хан устроился к Большому Хингану и нанес поражение татарам, также отобрав у них табуны. На западе всадник Бильге-хана распространялся по всей центрально-азиатской степи.

Укрепив свою власть, Бильге-хан начал борьбу с Китаем и его союзниками - басмалами в Джунгарии, татарами и киданями в Маньчжурии. Неожиданный ударом в 720 г. тюрки взяли столицу басмалов Бишбалык, а оттуда перебросили свои войска в провинцию Ганьсу, в тыл китайской армии, и ограбили окрестности г. Ганьчжоу, Юаньчжоу и др. Там же нанесли крупное поражение китайскому войску под командованием коменданта г. Ляньчжоу Ян Кин-Шу. Зимой 721 г. тюрки напали на других союзников Китая - киданей. Этот поход не был так удачен, как другие, зато весной 722 г. они всей силой обрушились на татаров и разгромили их самым жестоким образом, при этом даже женщины, захваченные в

плен, были перерезаны. После этого у империи Тан не осталось союзников в степи, а следовательно, возможности продолжать войну с тюрками. После такой решительной победы Бильге-хан по совету мудрого политика Тоньюкука обратился к китайскому императору с предложением о мире, обещая почитать его «как сына отца» и император согласился. Это был компромисс: такое почитание ни к чему не обязывало хана, но давало ему необходимый покой. Император по этому соглашению сохранил необходимый ему политический престиж. С давними врагами тюргешами на западе был заключен династический брак, т. е. обмен невестами.

Бильге-хан не претендовал на южную Джунгарию, населенную тюрками-шато, потомками среднеазиатских хуннов, которые еще с 714 г. находились под властью Китая. Вышли из-под власти тюрков и саянские кыргызы, завоеванные еще при Капаган-хане. Такой уступчивостью при Бильге-хане был обеспечен 20-летний мир и повышение благосостояния у тюрков. Это Бильге-ханставил себе в главную заслугу перед своим народом: «...поднял к жизни гибнувший народ, снабдил одежду народу, сделал богатым неимущий

1.07.2010

Бүряад үнэн
Дүхэргүй

№ 25 (21771)

тосно

22

№ 25 (1686)

Уран зохёолшын һанамжа

ЗҮБ ҮГЭДЭ ЗҮРЕЭН БАЙХАГУЙ!

Үнгэрэн зуун жэлэй табяд он багаа Буряад ороной уран урлал болон сударай (литературын) хүгжилтэд хүсэж эрвэлтийн эхин үер мэтээр ерхэн юм. Республикин аймагуудаас гадуур Ага, Усть-Орда гойрогоудаар эхилэн, башгэшэдэй бүлэгүүд бин боложааад, тэдэн соохон хонгсоо хоолойтон бээс мэдүүлэн тодорбод. Хэжэнгээ: Цэрэн Рыгзенов, Цэрэн Галанов, А.Жамбалдоржиев, Ч.Дари Базарон, Мих.Батоин, Г.Дашабылов, Г.Даржаас, Ц.-Д.Базарсадуев бусад олье лурдалтай. Хоёрдохи нүрэг олонийн Гүнхэнхээ: Ш.Байминов, А.Ангархаев, Б.Сыренов, Вл.Сыренов, Л.Тапхаев, Вл. Тулаев, Ж.Юбуухаев, Б.Яблканов гэхэ мэтэ бусад. Тийхэд Ярууна, Башшүүр, Усть-Орда, Хурамхаан, Ага болон бусад нюугауднаа тунда зэргүүн ахбаада, дүрбэ-табаараа уран зохёлой далай руу эхэрэн срээд һэн. Жэшээнь, Ч.Гуруев, Ц.Цырендоржиев гэгээдэй дээр дурсагдаг шадаараа убдэг хашажа, партын саана сүг нюугаагүй һэн гула, энэ далайн зуихис дээрэ үшөөл харагдаадүй байгаа һэн гэс. Энэл үедэ Буряад-Монголой уран зохёл дээд алтан орьёлдоо тулаажаа байгаа һэн бэлз. Цэдэн Галсановай шүлэглэл (поэзи) боги ном боложаа барлагдаан, үүгээлээр (проза) Жамсо Тумуновай «Нойрхоо һериин тала» роман (1949 он), Хоца Намсараевай «Үүрэй толон» роман (1950 он) барлагдаажаа байнаа жахалантаа жэлнүүд байгаал даа. Ж.Тумуновай «Нойрхоо һериин тала» мүнөөжэлдэ «жараа наанайнгаа» ойн баяр дээрэ срээд байна. Хэрбээ Х.Намсараевай «Цыремпил» гэж түүжис «Үүрэй солбон» романай нуури болгоож абаа наамнай, үндэхэнинь далан дүрбэн жэлэй саанааа норблолжолно. Дашарамдуулан хэлэхэдэ, манай литературна хэлэнэй орд алфавилда орожно, хорин диалект дээрэ ялан дээрэ яз sogonon тэрхүүн 1939 онноо мүнөөдэр хүрэтэхрийн хугасаадаа үндэхэн уран зохёлтэй тэбэр далан жэлэй түүхэд углзатан толорно. Энэ хын хэмжүүр соо юн башгэдээб, юн туйлагдаабаа гэжэ аржытар согсокх болоо haas, тоолон гордорхойло туб хэрэгтэй болохор юм ааб даа.

Манай литературна хэлэндэ ярианай, али нэг нюогтэй, суглаа хураалай, газедэй, нийтийн-политическэ, мүн уран зохёлой болон бусад шэглэнүүдтэй зохилдуулжан ийнрүүлгүйн налаанууд бии. Гадан нургуулиин нурагшадтаа наанайн шатануудаар тааралдуулжан уран арганууд бии.

Нэмэж хэлэхэдэ, түмэрэй дотор шанаары болбосоруулдаг эрдэмтэ мэргэжлэтийн, жэцээн, технологи бэшихэдээ торохогүй, нуга нүрэмэ зэмсэг болодог номон үзүүнд арадаймний жасын баялиг соохон олдож болдаг. Иххэдэ техникиш шугамаар угзэс баяжуулж, шанаржуулж, шабын амаар татаажархидаг хабатай ха саанаа, баан өөрийн ургамал багажатай байнаамий элирэ бишүү.

Газарий дараан мэтэ гайхамшиг баян үгэхэлэтийн арадуудай нэгэн буряадууд юм. К.М.Черемисовэй 1954 ондо хэлэнхэн үзүүдээ дахин дабтахагүй. Энээн тухайдаа хэдэ башжэн хүм.

Мүнөө өөрингөө сэдхээлдээ абтажа үгөөгүй «далдаа хараа» үзүүнд тушаа хэдэ үгэхэлэх хараатай. 1962 ондо Эрхүүчээ бусажа яхадаа (зүн), Улаан-Үдийн түбэй талмай дээр А.Жамбалдоржиевтэй уулзажа хөөрэлдэбэд. Хөөрэлдэвнийн гансал уран зохёл тухай һэн. Тини асуудал табиаб: «Зарим нэрээ поэдүүдэймий ном соогуур наанаангаа баан үзүүд гаража ернэл, тэрэ ямар ушартай? – гээд байтараа, сүүмхэ соохон ном гаргаад харуулбаб. (Нэрын дурсанагүй, тэрэ мүнөө түрэл уриланхай). - Биш редактор хүн хадаа эдэ мэтыешни баридаг, хинадагби. Авортань сэхэ хэлэхэдэмни, «Үгы, ши юу хэлэнэ гээшэбши, иимэ үзүүнд арад соомнай бин юмэл, этигээгүй наа, зонхион нураарийг хэдэн, хаяа һэм гээд, ехэрэ зантгажархиа. Биш буряад хэлээ һайн мэдэнэ ха юмбиб, зонхио нурагшалхагүйб, - гээ һэн.

Тэрэнэй хойно дүрбэн жэл үнгэрөөд байхада, шүлэгүүдэй олон номууд нүхаряд, хийно хойноо гараба. Мүнөөхи автарынгаа ном соохон баан «хөөмэй» үзүүдээ шүүрдэжэ барихадаа, эжэлүүдгүй шүлэгэй мурнүүд сэдхэлнээс булаглаа һэн:

Мушхамал мүнгэн оохортол
Шудхамал щүлэгэй мүрнүүдь
Таргатал уунаан аад, хоохортор
Танибагүйлбү үзэнүүдьнын.

Ахамад поэдэй дэбтэр соо
Ухамадш гээгүй хазагайхан,
Бог үгэхэн нэйтэршоод –
Баг үмдэнэл азагүйхэн.

Уратай хэлээр наадаашье haas,
Арадай үгэ мүшхалтагүй.
Хашхараа, шэбэнээ - яагаашье haas,
«Мушхаллаа», «Химидэ» абтажагүй!
1968

Мүнөө үсүн шүлэглэл ямар хэмжээнээ элинэ, халинаб гэж һонирходог уншагшад, мун шүүмжжилхы һэдэбтэн намтай ушардаг. Тэдэн соохон өөрийнгөө нэрэ мэдүүлхэ дурагүй, залуу хүн ингэж хэлэнэ: «Би «Буряад үнэн» газетэс янала уншадагби. Шүлэг башшэдэгтүйшье haas, шүлэгүүдэхе харадагби. Тэд сэдхэлдэ һайшаагдамаар шүлэгүүдэхе хараагүй.

Цэрэн Раднаевич Галанов ингэжэ «Буряад үнэндэ» асуудалдаа харюусаан байгаа һэн: «Анхандаа ном хэблэн гаргаха гээшэхүү хүндэ, тон харюусалгатай хэрэг байгаа. Хэдэн дахин Уран зохёолшодой холбоондо зүвшгэдэг һэн. Харин мүнөө удхашьгүй юмнүүд мүнгэтэй haas, барлан гаргалга гээш хайшаа юм?»

Оронийн нийти оюун бэлигэй дорийтолгодо ороноой хойшонлонгоор Уран зохёолийн алтан жасадаа «куна сааны» нэйтэржэ, нийрамай шара нийбар шабадуулж байна. Эдэ баримтанууд илангаяа шүлэгүүд соогуур олошороо. «Уна хааха!» гэлсэхин ороондо хубхай магтаан статьянуд гараажал байха юм. Энэ ямартуунаасархад?

Хажар магтаал - хоохон үлэдэг,
Ахир суртаал - өөрөө үнэндэг.

«Буряад үнэндэ» гараан зарим шүлэгүүд найруулгаа муутай, ритм, рифм болоод толгой холлого гээх мэтын гол эрилтэнүүдэхе харюусаагүй налаар ормогоноон байдаг. Бээс барижка, сэдхэлээ баалажал уишанаа бэш гүбдэй:

Шүдхэр абаг, хэлэбэл хурса
«Шүбгэ» зэбсэг намда бии.

Шүүхэх эхэтэ «гашуун арса» -
Шүүмжжэлэлдэ намдууби.

Пүүлэй үедэ орд шүлэгүүдэй дээжжээ оршууланууд хоморжоо. Энэ мүү. Николай Дамдинов, Ц.Дондогий, Мэри Хамгушкеева болон бусадые ордоно буряадшалхадаа ех шадабариган гэгдэгдэх һэн:

Мүнөө дахин далижуулхадаа хэнине буруушаанагүй. М.Хамгушкеевагай «Шүүмжжэлэл, оршуулгадаа шууд бэлигтэн» гэхэн статья «Буряад үнэндэ» 2007 онийн июнин 7-до барлагдаа һэн. Тус статья соогоо «буряадшалба» гэхэн үгье Вл. Петонов литературадаа нэйтэрүүлээ юм гэжэ заана. Энэ һанамжан үндэхэгүй. «Буряадшалба», «кородшолбо» гэжэ үзүүнд арадаймийн хэлсэхээр лэ ерхэн ярианай ябаган үзүүнд юм. Энээндэ нэгэ амиды жишээ (баримтаа) хэлэхэ дурам хүрэнэ.

Эсэгийн дайнай түлэг соогуур миний эхэ Пэлжэд Цыретор гэжэ хоёр хаалишад Вознесеновкэ гэжэ орд село руу хартаабаа, бээрхээс ошоо һэн. Тэндэнээ бусахадаа, гүүртынгээ һаалишадаар уулзаад: «Пошоолхо дээр Шархиилында хүрээбди. Шархиилын һамган орохондоомий хойши ордшолжоо, буряадшалжаа байжарахаа гээшэнь ушардаг. Хэлэрхээ болох хүүрхэнэл хэбэртэй», - гэбэл. Харыдаа ябанаа Батомухын Пүрбэ гэжэ эхнэрэдэнэй хажуудаа ерээд байнааад, тэрэ Шархиилынтай һамган орд хэлэндэ тулуур, хэзигүй юм гүб даа гэж хэлээд, хөөрэлдэхийн замхадаа бэлз. Иххэдээ «буряадшалба» гэхэн үзүүнай аяар табин зурганд жэлэй саана сууряатан ержэ байнаа башуу. Нийти зоной мэдэжэ байнаа югыс өөршлэн мушхадаа, арсалдаанхаа бэшэ, тулоо асардаггүй.

Үшөө нэгэ ажаглалтаар үгээ дүүргэе. Бидэх ханаашье прозо, поэзи, лирик гэжэ байгаад ордшолон бэшэдэг байнаади. Эдэ гурбанхадаа гадуурши үзүүдээ ордшолон бэшэдэг байнаади. Эдэ мэтэ үзүүдээ буряадшалан бэшэхэ аргын байн гэхээ, юндэ ордшолнобибли? Минийн залуу яхадаа, нюогтагай хоёр үбгэд иингэж хөөрэлдэх һэн:

- Саика-аа, намда «Доржо Жодбоёо» үгыш, мүнөө дүйсэндэ уншахаа һанааб.

- Яаха һэм, абаарай. Далаа гаран хуудаанайшье haas, түргэн уншагдадаг судар хаа юм.

- Тэрэш шүлэгээр бэшэгдэхэн газартай, схэхинь мийн үгүүлэн бэшэгдэхэншишье haas, ульгамаар уншагдадаг агшал даа. Энэхэн хөөрэлдэхэн дээрхэнэйн үгүүлэл - прозо, шүлэглэл поэзи болоно гэжэ бүхээр ойлгожоо абаа бэлзийб. Лирик - уяна гэжэ шүлэгэйн ном соогуур «клирик» гээд бэшээстэй байдагын уншахадаа, схэхинь зохицшоомоор байгшагүй даа...

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ.

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ

Мария Бесова¹ эндэ
Ленинград хотоноо
элзээгдэхэн,
Хурдан, огсом гушаад ондо
Хурсахан басаган лэ
тэгдэхэн.

Руда бээрхэ аргы
Радна, Шампий нюогтагай
эрзинүүл -

Ангуушад хадаал харгын
Адаглан хэлжэх үгэхэн бишүү.
Газарай хэбтэш энэхэ
Ганархан хүсэлтий һэн,
Бесова.
Тэдэнэй байнаан зүг тээш
Тэгүүхэл ехэтэн отол субаа.
Хэдэн бүлэгүүд бэлэржэ,

Хэбтэшнын баялигта
нэтэржэ -
Шилдэгай хүндын
Сахигта,
Вольфрам энэхүү һэн,
сахиуортан...
Хүшэр шэрүүн дайтаа жэлнүүд
Хойно хойноо ходорон
гараа.

Ород. буряад элдэб хүнүү
Оройлон эндэ кадарнууд
ургаа.
Улаан-Үдэ хүдээ тээхээ
Урма түгээдэр залуунуул
ерээ.
Зайн галта
локомобишинууд
Залитай дуулан хаданууд
гэрээ!

Булал хатуу түмэр горхон -
Вольфрам, молебден
Сибирини орой,
Буряад зоной
омогорхол -
Бодожо ерэхэн юм,
Джидастрой!
Бесова - Гуджар хэлэх таша
лан, мун Сахигай элтэй оршиж
вольфрамай үрэлжинүүдэв анха
түүрүүн олони эхээр гомог.

«Нюогтагай домогууднаа» гэхэн конкурсдо

боловон түүхээ иимэ юм. Хүхы шубуун аман соогоо мүнхын аршаан балгaad ниийдэж ябатараа, балгаан аршаанаа алдаан юм. Энэ газартаа аршаан нуур бии болонон байна.

БАРХАН УУЛА ТУХАЙ ДОМОГ
Урда сагтаа Бархан гэжэ нэртэй бар хүсөөрөө сутай баатар нууцан гэхэ. Монголнууд тэрэниие барилдуулад, ех баяжахаа наанайт байбад. Сааралн дээрээ Барханай гар тамгаяа табигаа угхэгүйдээ, монголнууд тэрэниие багтоогоод, тамгын табигаулж, хаялтаа соо хэдээ, Монгол руугаа ябабад. Бархан хүбүүн нэгээ ороходоо, юун болонон эйлгоод, хаялтаяа эбдээж, хадаа өөдэг гүйбээ. Хойнооноо монголнууд дабтабаа, тээд Бархан хүсэгдэнгүй, хадаа соо хорголбо. Дайсад ѿни удаан хадын хормойдо хүлеэбээ. Хүбүүн хадаа соо үлэжэ, тэндээ байрлаба. Тэрэ байрлабаан газарын баатай нэрээр Бархан уулаа гэжэ. Хүбүүн хормойдо оршинон шотаг - Бархан нюогтаг болоно түүхинөө..

АРШААН НУУР ТУХАЙ ДОМОГ

Бархан уулын орой дээрэ мүнхын аршаан нуур бии гэлсэдэг. Энэ нуурай бии

боловон түүхээ иимэ юм. Хүхы шубуун аман соогоо м

XVII ЖАРАНАЙ САГААН ТҮМЭР БАР ЖЭЛ

ЗУНАЙ ДУНДА ХАРА МОРИН НАРА

Буряад үнэ	24	25	25	26	27	29	30
Европын лата	5	6	7	8	9***	10	11
Гаралт Нэрэ Үдэр	Даана Нара понед	Мягмар Марс Вторник	Дагба Меркури среда	Лурдэ Юпитер четверг	Баасан Солон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр
Үндэ Үдэр	улаан Луу	улаагчан Могой	шара Морин	шараагчан Хонин	сагаан Бинз	сагаагчан Тахиа	хара Нохой
Мэнгэ	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан
Чуудал	таг	шорой	түмэр	огторгой	улан	улаа	молот

Гарагай 2-то зунай дунда хара Морин нарын июлиин 5 (хуушанай 24).

Улаан Луу, 6 сагаан мэнгын, галда нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дасан шүтээн бодхого, хүщэг даллага абаха, лусууд ба тэнгэри таиха, сан табиха, эм найруулха, хүрэнгэ эхэхэ, гэр байшан бариха, замда мур гараха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, сэх хүндэ бараалхаха, буяний үйл бүтээхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, угаал үйлдэхэ, нүүдэл хэхэ, түмрээр урлаха, шомзг зүүдэхэ зүүхэдэхай. Эхилж ном соносох, хольн замда ябаха, шэндэгээр үмдэхэ, эд, юум үгэхэ, шарил шатааха, онгосо, наала, модон тээрэм урлаха, хүүргэ бариха, хүн, малыс ханаха, төөнхэхэ, газар малтаха, арамтай үйлдэхэ, бузар буртагас зайсуулхада муу.

Хүний үнэ аваа наа, ушаш, хамшаг хүрхэх.

Гарагай 3-да июлиин 6 (хуушанай 25). Үндэр түрэлтэ XIV дүгээр Далай-ламын түрээн үдэр.

Улаагшан Могой, 5 шара мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр. «Мянгартагарын» үдэр.

Дасан шүтээн өөргэхэ, арамнайлхла, лама хубараг болохо, шэн нөйнис табиха, худалдаа хэхэ, мал газаашан гаргаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, эзэлсэр абаха, замда гараха, тангриг үгэхэ, хаад тодхор дараахада хайн. Эм найруулха, модо отолхо, бэри буулгаха, хурим хэхэ, зарга бариха, газар хахалха, нохой абаха, байшан гэрэй нуури табиха, угаал хэхэ, наана баргасы хүдэв табихада сэргтэй.

Хүний үнэ аваа наа, нюдэнхий хараа муудаха.

Гарагай 4-дэ июлиин 7 (хуушанай 25-най үдэр дабхасана).

Шара Морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд таиха, таихилда угэлэг үгэхэ, бэшэг зурхай зураха, дасан хийдэй таихил заиха, эм найруулха, өөрьн ажамидаралда түнхатай ажал хэхэ, ханаха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, сэх хүндэ тангриг үгэхэ, замда гараха, модо отолхо даадахада хайн. Хаттуу ажал үйл хэхэ, лама болохо, ном соносох, газаашан угэхэ, хүрэнгэ эхэхэ, мори худалдаха, байра бууса түбхинүүлх, хүүгээдэхэс хүлдэ оруулха, газаашан ябуулха, сэргэ хүдэлгэхие гэвшэгтий.

Хүний үнэ аваа наа, нюдэнхий хараа муудаха.

Гарагай 5-да июлиин 8 (хуушанай 26).

Шарагшан Хонин, 3 хүхэ мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд таиха, «Чавдор», «Унан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэх, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм захал хүүлэх, сэх хүнтэй уулзаха, буяний үйл бүтээхэ, бэшэг зурхай зураха, дасан шүтээн бодхого, санаар олгоха, ном соносох, номлоха, хоблэхэ, эрдэмдэг нураха, номын хурал байгуулха, эм найруулха, залаха, модо тариха, хүрэнгэ эхэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, ажалишины абаха, хониндоо ашаг шомзг абаха үйлэндэхай. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, шомзг осхо, худалдаа хэхэ, сэх гол тархала, загаана бариха, тангриг үүсчхэхэ, нубаг татаха, дайсанис номгодхоехс хориглоно.

Хүний үнэ аваа наа, амгалан байдалда хайн.

Гарагай 6-да июлиин 9*** (хуушанай 27). Бар, морин, нохой жэлтэнхий хий мориной буултатай үдэр.

Сагаагшан Бишэн, 2 хара мэнгын, үнанда нуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд таиха, лама болохо, эм найруулха, эрдэмдэг нураха, замда гараха, шэн хубсаа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, бэрийн үйл бүхэн улзыгтэй, модо нуулгаха, сэсрэгтэй байгуулха, шомзг зүүх, бүхжг наада табиха, тут гарсан хийдэхэх, түмрээр урлаха, хариулга хэхэдэхай. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, шомзг осхо, худалдаа хэхэ, сэх гол тархала, загаана бариха, тангриг үүсчхэхэ, нубаг татаха, дайсанис номгодхоехс хориглоно.

Хүний үнэ аваа наа, амгалан байдалда хайн.

Гарагай 7-до июлиин 10 (хуушанай 28-най үдэр угы, забарланда, хуушанай 29).

Сагаагшан Тахяа, 1 сагаан мэнгын, уулада нуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд таиха, лама болохо, эм найруулха, эрдэмдэг нураха, замда гараха, шэн хубсаа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, бэрийн үйл бүхэн улзыгтэй, модо нуулгаха, сэсрэгтэй байгуулха, шомзг зүүх, бүхжг наада табиха, тут гарсан хийдэхэх, түмрээр урлаха, хариулга хэхэдэхай. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, шомзг осхо, худалдаа хэхэ, сэх гол тархала, загаана бариха, тангриг үүсчхэхэ, нубаг татаха, дайсанис номгодхоехс хориглоно.

Хүний үнэ аваа наа, амгалан байдалда хайн.

Гарагай 1-дэ июлиин 11 (хуушанай 30).

Хара Нохой, 9 улаан мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгри таиха, хэшгэг даллага абуулха, лама болохо, эрдэм номдо нуругаха, эм найруулха, үржээс тариха, мал адууна нуругаха, буяний үйл бүтээхэ, хэлсэнхий ажалшанни абаха, урлаха үйлдэг нурулсаха, ном заалгаха, суглаа зарлаха, хүрэнгэ табиха, шомзг зүүхдэг зүүх, үснээ гар бодхого, модо тарихада хайн. Модо отолхо, тангриг үгэхэ, бэрийн үйлэндүүдэй бүтээхэ, нүүдэл хэхэ, гарэй нуури табиха, шэн гар бариха, хүн, малыс намнааха, ханаха, төөнхэдэхай сэргтэй.

Хүний үнэ аваа наа, эрлигтэй ушарха.

ИСТОРИЯ ЮТОК ЙОНТЕНА ГОНГО, СТАРШЕГО НЕПРЕВЗОЙДЕННОГО ВРАЧА ИЗ ГИМАЛАЕВ, ДОКТОРА «БИРЮЗОВАЯ КРЫША»

У одного из величайших царей Тибета Сонгцена Гампо был выдающийся врач по имени Лодро Шеньян, супругу которого звали Лодро Занмо. Сын врача с детства изучал семейную линию врачевания, пульсодиагностику, диетологию, лекарства, процедуры прижигания и кровопускания. Еще юношей он стал великолепным врачом и хотел учиться дальше, у других мастеров.

Позднее он стал личным врачом царя Гансонга Гангцана. Этого знаменитого тибетского врача звали Дредже Гьягар Банзар. В основном он был известен под именем Дредже, потому что это слово означает «специалист по духам». Его так звали, потому что он умел лечить от болезней демонов (духов). Этот врач был родом из живописной деревушки Тодлунг Кындана, расположенной в окрестностях Лхасы - столицы Тибета.

Дредже принимал множество пациентов со всего Тибета. Иногда ему нужно было принимать и других, невидимых существ. Еще он занимался обучением учеников, а оставшееся время посвящал своей духовной практике. Однажды Дредже отправился навестить своих пациентов. Переходя по мосту через реку Тодлунг, он повстречал красивую молодую девушку. Она подошла к нему и попросила вылечить отца.

«Где твой отец?» - спросил ее Дредже.

«Вон там, на той высокой горе», - ответила девушка и махнула рукой в сторону высоченной вершины.

Дредже вылечил отца девушки - огромного человека-духа. Тот поблагодарил Дредже за помощь и одарил множеством драгоценных подарков. А девушка отправила ему рыбачкую сеть, полную бирюзы. Он сразу понял, что это и есть подарок девушки-духа и взял сеть домой. Она была мокрой и тяжелой, и Дредже расстелил ее для просушки на крыше своего дома.

Соседи сразу же увидели, что крыша дома покрыта бирюзой и с тех пор прозвали его «Бирюзовая крыша», а по-тибетски это звучит как «Юток», а пишется g Yuthog. «Ю» - бирюза, а «Тхок» - крыша.

Дредже путешествовал по многим местам Гималайев. Отправившись в Индию, Дредже повстречал Нагарджуну в его энергетическом теле и получил от него множество знаний по целительству. Нагарджуна посоветовала ему поучиться у самой Медицинской Дакини и у восьми Медицинских Дакинь.

Как только он увидел их, сразу же преподнес им золото. Главная сказала: «Золото нам не нужно. Оно лишь для подтверждения ценности наших знаний и учений». Дредже, конечно же, понимал ценность их учений и был им глубоко признательен. Дакини передали ему практики Дудци Ментренг, а потом и Дудци Мендроп. Это были полноценные законченные практики, объединяющие в себе медицину и духовный путь. Такие практики получить очень непросто, это большая редкость и удача.

Он так обрадовался, что получил учения Дакинь Медицины. Теперь он мог вернуться домой полным важных знаний и мудрости. Ему не терпелось перенести эти знания в Тибет. Дредже решил обосноваться в своей родной деревне, где через некоторое время женился на принцессе Гачонгме.

У них родился сын, назвали его Юток Кхенпо Дордже. С самого раннего детства он проявил глубокие способности, учиться ему было легко. Отец на-

учил его всему, что знал: теории пяти элементов, методам диагностики болезней, пульсовой диагностике, анализированию мочи, правильному поведению и диетологии, процедурам и способам лечения ран. После духовной медицинской практики его посетили видения Медицинских Дакинь и мудрецов, после чего молодой доктор обрел особенные способности и силу. Он мог видеть тело пациента не только снаружи, но и внутри. Он видел тела, как будто они прозрачные. Всю свою жизнь он посвятил работе, лечению, помощи больным, раздавал лекарства с самыми чистыми намерениями. Он оставил советы для будущих врачей.

Дредже был счастлив, что его сын стал таким ученым и таким мастером своего дела. Он оставил предсказание, что его сын и их семейная линия продолжат свою благотворную деятельность на протяжении многих поколений, а их потомки распространят и разовьют медицину по всему Тибету. И благо от их деятельности будет неизмеримым и поможет огромному числу существ.

Сейчас у нас в Улан-Удэ открыт филиал Международной академии тибетской медицины «Ютоклинг». Тибетская медицина - это тантрическое учение от Будды Медицины и связана с передачей от мастера, держателя этой традиции к ученику.

Ректор академии доктор Нира Ченогцанг, так его знают в Европе, а у себя на родине, в Амдо, он Глава (Король) Нагпа. Это буддийская традиция практиков-мирян, основанная самим Гуру Падмасамбхавой в 8 веке н.э. и непрерывно практикующаяся по сей день учения Будд (Йогу, мантры, целительство), объединяющая на сегодняшний день более 10 тысяч мирян Амдо. Доктор Нира по поручению своих учителей (Тибет, Лхаса, Менцикам) открыл школу для европейской аудитории в форме заочно-очного обучения. Два раза в год приезжает с лекциями в Бурятию, Россию (июль и январь). Прослушавшие курсы и сдавшие экзамены получают сертификаты, которые позволяют им быть допущенными на практические занятия в Тибете, в действующих клиниках ТТМ в Китае и также к защите диплома врача ТТМ в Менцикаме Тибета.

Более подробно можно узнать на сайте: www.yutok-ing.ru.

Из книги «История учения»

«Юток ньинтик».

Подготовил Амгалан БУДАЕВ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикин Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директорэй - ахамад редакторай түлөө
Т.В.САМБЯЛОВА

Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

СЭЛЭНГЭ

Хэнтэй уулын хормойноо
Харьялан гаралт Сэлэнгэ.
Монгол талаа орьшоор,
Яараал долгөө дэлнинг.

Сэхэ хойшио зубшажа,
Шуумайн сорьёод мэлмэрнэ.
Шэбэр тайгаар дабшажа,
Сибирь дээгүүр дэлгэрнэ.

Монгол, Буряад дайдамны
Мурэн тортон бүнтэй,
Нэг унан – ундатай,
Нэг нийд – дуратай.

В.Петонов.

МОНГОЛОЙ ИДЭР МУРЭН ГОЛНУУДНАА ЭХИТЭЙ...

Байгаль шудхадаг уна голнууд гэхэд, Сэлэнгэ Байгальдаа урдан ордог томо мүрэн. Монголын газар дайдайа Идэр ба Мүрэн голнуудай нэгэдэхэдээ, энэ мүрэн бии болоно. Тэрэнэй угань – 1024 километр, бассейн талмай – 447 дүрбэлжэн километр. Тиймэхээ Сэлэнгэ мүрэнэй 46 процент унанини Монгол орондоо урдахаа ерэнэ.

Сэлэнгэдэ шудхадаг голнууд хадаа Зэдэ, Сүхэ, Хөлгө, Удэ болонд. Сэлэнгэ мүрэнэй бэлшэр болобол тон олон унанай шубуудай ажамидарха газар юм. Энде 251 түхэлэй шубууд тэмдэглэгдээ. Зүүн Сибириин дэбсихэр дээрэ нимэ олон шубуудай суглардаг үсөөхэн газарнуудай нэгэн юм. Тиймэхээ Сэлэнгэ мүрэнэй бэлшэр уласхороондын удаа шанартай уна намагтай газарнуудай тоодо оронхой. Иймэ мэдээслэл автор Т.Замбаловагай «Нангин далай» гэжэном соо олонобди.

Хүнүүд үни урданай сагхаа иигэжэ байрлаа гээд хэлэлтэй. 17 зуун жэлтээ эхилээд, эгээл түрүүшүүн нүүжэерхэн зон Сэлэн-

Байгалий унан ариг сэбэр зандаа гу?

ДЭЛХЭЙН ЗЭНДЭМЭНИ

1996 ондо ЮНЕСКО-гий Конвенцииин шийидхэбэрээр алдартай манай Байгал далай Бүхэдэлхийн нөөсэ баялиг гэж соносходгоо. Ямар ушархаа иимэ шийидхэбери абтааб? Бүхэдэлхийн 20 процент дээдэ шанартай дабнагуй унан Байгал далайда оршено. Дэлхэй дээрэ ушардаг 2600 янзын ан амитан, ургамал ногооной 84 процент Байгал далай соо ушарна.

Бүхэдэлхийн нөөсэ баялигта 300 гаран соёлой ба байгаалиин хүшөөнүүд оронхой. Жэшээнь, Египедэй пирамиданууд, Йеллостоунско парк, Энэдхэг гүрэнэй Тадж-Махал, Версалиин ордон, Rossi гүрэнэй Коми Республикин экологическа арюун ой тайга г.м. Тэдэнэй тоодо манай Байgal далай оролсоно.

гэ, Сүхэ, Зэдэ гэхэн мүрэнүүдэй эрьеэр түбхинэжэхээлээ.

ЗАГАНАЙ БАЯЛИГ ХОЖОРНО

Сэлэнгийн гүйхэн, Посольско, Истогий, Хойто-Байгалий унан заганаар элбэг. Загана олзоборилл

Байгаль далайийн унан хэмжэшгүй, Ургэн дайдны ногоон тоолошогүй. Оньюон угэ.

гын гуримуудые збэдээнэй, хуули бусаар, хulgайгаар загана баринай хойшолон тон аюултай. Загаадай түрүү хаядаг тон шу-

хэгдэхэн Сэлэнгийн унанай шэнжэлгэнүүд тухай хөөрзэ. Сэлэнгэ мүрэнэй унанай шанар шэнжэ Монголий гүрэнэй хилэнхээ (Нашуши) Мурзино гэжэ тосхоной талмай хүртээр хэгдээ юм.

Наушки нуурин газарай хажуудахи урадхалда зэдэй бүридэл бага сага дээгүүр шэнжэлэгдэжэ байба (4,1 дахин), түмэрэй – 5 дахин, сайрай (алномини) – 1,3 дахин, марганец – 4,6 дахин.

Кабанский тосхон шадар урдагша Сэлэнгийн унан шэнжэлэгдэбэ.

Контрольно шалгалта хэхэлээрнэ, энэ газараар урдагша унан соо органическа, минеральна, биогениз зүйлнүүдэй хэм дээшэлэнхэй байгаа.

МУНӨӨДЭРЭЙ АЖАЛ ХЭРЭГҮҮД

Кабанскии аймагай эдир шэнжэлэгшэд Сэлэнгэ мүрэнэй унанай мониторинг хэжэхээлэнхэй. Энэ туршалгандуутан Россиян Федерациин Гүрэнэй Дүүмын депутат, «Нэгэн нийтиэ Россия» гэжэ фракцииин партиин гэшүүн Василий Кузнецов тэдхэмжэхээ.

Мүнөөдэр аймагай хэдэн нургулинууд蒙古 нургулинууд тусг хамтаа уласхороондын түлэб бэлэлүүлнэ. Тус түлэбээр Монголой ба Буряадай нургашад бээ бээдээ айшаланггаа, Сэлэнгэ мүрэнэй унанай мониторинг ябуулхаа. Саашадаа энэ ажалайн дунгүүдийн мэргэжэлтэдэй анхаралдаа абатаа юм бэшэ гу гээд наанагдана.

Энэ мониторинг хэлгын ажлые Кабанскии аймагай Байгалийн Худара гэжэ нютагай «Дельта Замби» гэжэ олонийнтийн экологийн туб эхилээ.

Тус түлэб «Сэлэнгэ хилэгүйгээр» гэжэ нэртэй. Тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ багша Татьяна Маланова болоно.

Сэлэнгэ мүрэнэй унанай муудабал, Монгол орон ба Буряад Республикин байгаалии муудажа эхилхэ гээд тэрхэлэнэ. Монголий мэргэжэлтэдэй тэмдэглэхээр, Монголой талада урдажа байдаг 5000 унануудаань 852-нийн улэнхэй. Ийм аюултаа хэрэг тогтоонхай байна хаа.

Экологийн шэнжэлгэнүүдэ

шад ород хэлые һайнаар мэдэхэ болоод гарана.

Мүнөөдэр Кабанскии аймагай нургашад шэнжэлгэнхэй хэрэгсэлтий болонхой. Тэрэнэе тэднэр проект бэшээд, мүнгэнэй номололгондо хүртөөд, худалдан аваа.

Тэрэнэй хажуугаар тус түлэбээ экологийн талаар ажалладаг эмхинүүд: Республикаанска эколого-биологийн туб, «Этна» гэжэ эколого-гуманитарна туб, Байгалий заповедник хабаадалсахаяа мэдүүлээ.

Тээмэндэ Корсаково, Байгалийн Худара нууринуудай хүүгэд багшанартаяа суг хамтаа Сэлэнгийн унай мониторинг хэжэ туршаа.

республикин Кабанскии аймагай Сүхын, Оймурой, Корсаковын, Красноярскын, Брянскын, Хялагтын аймагай Хоронхойн, Монголий Сэлэнгийн аймагай Эсхүдэр, Улаан-Баатарай «Гэлэксис» нургулинууд хабаадалсаныа.

Юундэ Улаан-Баатарай «Гэлэксис» нургулии хабаадалсаныа гэхэд, тус нургулидаа орд хэлэ ба олон элдэб хари хэлэнүүдэй үзэдэг заншалтай. Тиймэхээ монгол нургашад Буряад Республика ерхээдээ, орд хэлээ бүри нарижуулхаа, һайнаар дуугаржа нурхахаа гэхэн Монголой багшанараай наанал бии.

Нургуулиин директор Гарьдийн Давааху гэгээ орд хэлэ нургулидаа нэгдэхэхи классчай хүүгэдээ заанабди гээд хөөрэнэ. Нургуулияа дүүргэхэдээ, нург

Тус хэмжээ ябуулгада «Нэгэн нийтиэ Россия» гэжэ фракцииин партиин гэшүүн, Гүрэнэй Дүүмын депутат Василий Кузнецов хабаадалсаа. (фото-ураг).

Сэлэнгийн унай буридэлдэ түмэр эхэ гээд прибороор харуулагдаа. Энэ унай нютагай зон ходо хэрэглэжэ байна.

Баян байгаалитай Байгалийн эрьеэд ажайнуун зон элдэб үбшэнгүүдтэ дайрагдажа, үбшэлжэхээлэнхэй гээд нютагай багшанар хөөрэнэ. Сэлэнгийн унай буридэл зондо үбшэн хүргэжэ байгаа хаа, Байгалийн унан ямар боложол байгаа хаб? Ерээдүйдэ үзэхэлэнтэй найхан байгаалитай далайн ариг сэбэр унан бузарлагдажа, аюултаа тодхор болохгүй юм ааб даа? Хэн мэдэхэдээ

Тус хуудаа Янжама КИМ бэлдээ.

СЭЛЭНГЭ ГЭЖЭ УГЭХ ХААНАДАА БИЙ БОЛООБ?

Энээн тушаа урданай сагхаа мүнөө хүртээр буряад арадай аман хээрэлгэнүүдэй алтган айшадаа үлтээр домог бии юм. Тус домогоор энэгүүр нүүжэ яваан зон, урдажа байван мүрэнине Солингэ гэжэ тунгус нэрэй үгээн байна. Тус нэрэн нүүлээрн буряадшалагдажа, Сэлэнгэ болгоогдоо.

ТОВШО-МЭДЭСЭ

Буряад Республика Rossi гүэнэй үсөөн тоото ажайнуугшадтай регионуудай тоодо оролсоно. Олонхи республикин ажайнуугшад Сэлэнгэ мүрэн шадар ажайнууд. Тодорхойлбол, Сэлэнгэ шадар республика доорхи 80 процент зон ажайнууна.

УНАЙ БУРИДЭЛЭЙ ШЭНЖЭЛЭЛ

Гурба-дүрбэн жэлэй саадаа тээ

хала гол мүрэнүүдые бузарлаанхаа, эрье шадарай ой отолён ушархаа, мүн унаа голоор ой модо урадхууланхаа боложо, загаадай түрээс эрид доошолоо.

Экологийн шэнжэлгэнүүдтэдээ